

2016
2.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

POLYÁK ZSOLT: A külterületek biztonsága is belügy. Három megye összefogása az élhetőbb tanyavilágért

TORZSA ENDRE: A hódmezővásárhelyi térfigyelőkamera-rendszer szerepe a közlekedési bűncselekmények, balesetek felderítésében

HEVÉR ENIKŐ – MUHORAY ÁRPÁD: A rendőrség és a tűzvédelmi igazgatás kapcsolata

PIRGER TAMÁS: A rendvédelmi szervek hivatásos állományú dolgozóinak véleménye a szervezeti kultúráról nemek szerinti bontásban

DÉKÁNY BALÁZS: A megbízhatósági vizsgálatok története: egy új jogintézmény útja

KOVÁCSNÉ SZUKICS ALEXANDRA: A korrupció pszichológiai vonatkozásai

64.
évfolyam

TARTALOM 2016/2.

POLYÁK ZSOLT A külterületek biztonsága is belügy
Három megye összefogása az élhetőbb tanyavilágért
(7–25)

TORZSA ENDRE A hódmezővásárhelyi térfigyelőkamera-rendszer
szerepe a közlekedési bűncselekmények, balesetek
felderítésében (26–33)

HEVÉR ENIKŐ – MUHORAY ÁRPÁD
A rendőrség és a tűzvédelmi igazgatás kapcsolata
(34–56)

PIRGER TAMÁS A rendvédelmi szervek
hivatásos állományú dolgozóinak véleménye
a szervezeti kultúráról nemek szerinti bontásban
(57–66)

DÉKÁNY BALÁZS A megbízhatósági vizsgálatok története:
egy új jogintézmény útja (67–77)

KOVÁCSNÉ SZUKICS ALEXANDRA
A korrupció pszichológiai vonatkozásai (78–84)

VARGA RÓBERT A kifogástalanéltvitel-ellenőrzés tapasztalatai,
a bírósági gyakorlat bemutatása (85–95)

SZABÓ CSABA Temetők, istentiszteleti helyek, védőszentek
és imakönyvek jelentősége
a rendőrségi lelkipásztori ellátás tekintetében
(96–108)

• HÍRES BŰNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

KOVÁCS ISTVÁN A reglementációs prostitúció és az emberi méltóság
kapcsolata, különös tekintettel
egy alkotmánybírósági határozatra (109–126)

KOVÁCS LÁSZLÓ A szemlék szakmai színvonalának változása
(127–131)

SZERZŐK 2016/2.

DÉKÁNY BALÁZS rendőr ezredes, rendőrségi tanácsos, főosztályvezető
Nemzeti Védelmi Szolgálat RSZVSZ Igazgatóság
központi főosztály

HEVÉR ENIKŐ rendőr százados, őrsparancsnok,
Szolnoki Rendőrkapitányság közrendvédelmi osztály
Tiszasülyi Rendőrőrs

KOVÁCS ISTVÁN rendőr százados, vizsgálati alosztályvezető,
BRFK IX. Kerületi Rendőrkapitányság
vizsgálati alosztály NKE-HDI,
III. éves doktorandusz hallgató

KOVÁCS LÁSZLÓ c. rendőr alezredes, osztályvezető,
Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet
bűnügyi technikai főosztály szakfelügyeleti osztály

KOVÁCSNÉ SZUKICS ALEXANDRA
tanácsadó szakpszichológus,
Győr-Moson-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság

DR. MUHORAY ÁRPÁD nyugállományú polgári védelmi vezérőrnagy, egyete-
mi docens, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Katasz-
trófavédelmi Intézet Katonai Műszaki Doktori Iskola

DR. PIRGER TAMÁS PHD tanársegéd,
Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudo-
mányi Kar Üzleti Tudományok Intézet

DR. POLYÁK ZSOLT rendőr dandártábornok, rendőrségi főtanácsos,
megyei rendőrfőkapitány,
Békés Megyei Rendőr-főkapitányság

DR. SZABÓ CSABA PHD rendőr őrnagy, tanársegéd
Nemzeti Közszerológiai Egyetem
magánbiztonsági és önkormányzati rendészeti
tanszék

TORZSA ENDRE rendőr alezredes, osztályvezető,
Hódmezővásárhelyi Rendőrkapitányság
közlekedésrendészeti osztály

DR. VARGA RÓBERT Nemzeti Védelmi Szolgálat

SUMMARY

Polyák, Zsolt

The security of the outskirts is an internal security issue:

a tri-county cooperation for homesteads [7–25]

The author provides an overview of a recent project on police cooperation for outskirt areas in Hungary.

Torzsa, Endre

The role of CCTV's in detecting traffic crimes and accidents in

Hódmezővásárhely [26–33]

The author provides an overview of an analysis of how CCTV's have been used in detecting traffic related criminal activity and accidents in the Hungarian town of Hódmezővásárhely

Hevér, Enikő – Muhoray, Árpád

Policing and fire-fighters [34–56]

The authors provide an overview of how the administrative regulation and practical duties of police and fire departments, and disaster management in general connect in Hungary.

Pirger, Tamás

A gender-based analysis of law enforcement corporate culture [57–66]

The author provides an overview of a research on how male and female members of four Hungarian law enforcement agencies (Police, Prison Services, the Tax authority and Disaster Management) see the corporate culture.

Dékány, Balázs

Credibility assessment: a new legal institution [67–77]

The author provides an overview of how credibility assessment has been introduced to Hungarian legal system since 2011.

Kovácsné Szukics, Alexandra

The psychological aspects of corruption [78–84]

The author provides an overview of the various psychological concepts that may play a role in the appearance and detection of corruption.

SUMMARY

Varga, Róbert

The judicial practice of “impeccable lifestyle” [85–95]

The author provides an overview of how the recently introduced requirement for “impeccable lifestyle” for law enforcement officials has been implemented in practice in Hungary.

Szabó, Csaba

The importance of cemeteries, places of worship, saints, and prayer books in police pastoral services [98–108]

The author provides a comparative overview of the challenges police pastoral services face.

Kovács, István

Forced prostitution and human dignity in the light of a Constitutional Court decision [109–126]

The author provides an overview of the Hungarian Constitutional Court’s 2011 decision on forced prostitution and its broader implications.

Kovács, László

Improving crime scene investigation [127–131]

The author provides an overview of how the quality of crime scene investigation had improved in Hungary through the forensic supervision activity done during the past three years by the Hungarian Institute for Forensic Sciences, Criminal Technical Division, Department of Forensic Supervision.

Diczig István (1930–2015)

Dr. Diczig István nyugállományú rendőr vezérőrnagy, az állam- és jogtudomány doktora életének nyolcvanötödik esztendejében elhunyt.

A rendőrtábornok szakmai életútja tükrözte annak a történelmi korszaknak, amely Diczig István és nemzedéke számára osztályrészül adatott. MÁV-pályamunkásból előbb tanult szakember, majd felelős beosztásokban dolgozó, jogászdiplomát szerző rendőrtiszt lett, akit előmenetele és tehetsége a rendőrség tábornoki karába emelt.

A hivatásos szolgálat kezdete a civil foglalkozáshoz illeszkedett, így lett Diczig százados a Debreceni Vasúti Kapitányság vezetője 1957-ben. A hatvanas évektől kezdődően a bünyügyi terület vonzásában már az Országos Rendőr-főkapitányságon töltött be fontos posztokat. Vezette az ORFK vizsgálati osztályát, majd a rendszerváltozás után ő alapozta meg a vizsgálati főosztály tevékenységét. 1990 januárjában vezette azt a bizottságot, amelynek feladata volt a korábbi állambiztonsági szervek tevékenységének szembesítése az 1989. október 23-án hatályba lépő köztársasági alkotmány jogállami követelményeivel (Dunagate). Emlékezve a huszonöt évvel ezelőtti eseményekre, a bizottság jelentése a *Belügyi Szemle* 2015. januári számában jelent meg. Az ORFK vezetőjének bünyügyi helyetteseként vonult nyugállományba. Jogász hivatását ügyvédként folytatta.

Diczig István a rendőrkutatók első nagy nemzedékéhez tartozott. Nevét együtt emlegették *Déri Páléval*, *Katona Gézáéval* és *Kertész Imrééval*. A gazdasági bűnözés kriminológiai vizsgálata nyomán elért eredményeivel szerezte meg a kandidátusi fokozatot, majd a bűnözési prognózisról készített disszertációjával megkapta az állam- és jogtudomány doktora címet. A Magyar Tudományos Akadémia doktoraként a legutóbbi időkig aktívan vett részt a tudós testület munkájában, ott találtuk őt a prognóziskutatás programvezetői között. Még a közelmúltban is felkérést kapott doktori eljárásban való bizottsági részvételre, ennek azonban már nem tudott eleget tenni.

Számos publikációja között többet is a Belügyi Szemlében jelentetett meg. Folyóiratunk szerzői között azon keveseket reprezentálta, akiknek a bünyügyi tudományokban való jártassága rendőri szaktudással ötvöződött. Búcsúzunk tőle.

Tábornok Úr, nyugodjék békében!

A Belügyi Szemle szerkesztősége

POLYÁK ZSOLT

A külterületek biztonsága is belügy

Három megye összefogása az élhetőbb tanyavilágért

A köznyugalom fenntartására és a külterületek biztonságának garantálására már századokkal ezelőtt is nagy súlyt fektettek a különféle elnevezéssel szerveződött, „rendészeti” feladatokat ellátó szervek. Egyértelműen kijelenthető, hogy a rendvédelem valamennyi fejlődési szakaszában a tanyák védelme speciális módszereket igényelt.¹

A jelenkorra áttérve: a nemzeti bűnmegelőzési stratégia² az általános célok között meghatározza, hogy Magyarország kriminálpolitikai törekvése a közrend erősítése, a külterületek biztonságának fokozása, a bűnözés mennyiségének visszaszorítása és csökkentése, a bűnözéssel okozott károk és negatív hatások enyhítése, megfelelő védelem szavatolása a családok és az egyének számára, végső soron az állampolgárok biztonságérzetének javítása.

Ebből a megfogalmazásból egyértelműen levezethető, hogy az állam az ország valamennyi lakosának azonos biztonság garantálását tűzte ki célul, és a lakóhelyük alapján nem tesz különbséget állampolgárai között. Ugyanolyan biztonságot kíván szavatolni a városokban, községekben lakók, mint a tanyákon, illetve a külterületeken élők számára.

Azért tartom fontosnak, hogy utóbbira ráirányítsam a figyelmet, mert „*az ápoltt, gondozott, lakott, értéket őrző és teremtő tanyák a vidéki társadalom fenntartható fejlesztésének kulcstelepülései*”³.

¹ Lásd Ernyes Mihály: A magyar rendőrség története I. Belügyminisztérium, Budapest, 2002, 139., 164–165. o. „A XVIII. század első felében a bűncselekmények megakadályozásáról a földesurak gondoskodtak. A későbbi időkban a közbiztonság fenntartása a kialakuló vármegyei pandúrszervezet és a rendőrséget jelentő városi cselédség feladata volt. A század második felére Csanád vármegyében »a meginduló tanyasodás egyre több rendőri feladatot rótt a városi cselédekre, a településen kívül is«. A városi hadnagyok tennivalóiba szintén beépült a tanyákon való megjelenés, ellenőrzés. A XIX. században a mezei és batorsági biztosok alapvető kötelessége volt a személy- és vagyonbeli batorság fenntartása, melynek során többek között a nyári munka idején a majorokat, a tanyákat körbejárták, az úti leveleket megtekintették.”

² 1744/2013. (X. 17.) kormányhatározat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013–2023).

³ Csatári Bálint – Kiss Attila: Tanyai Kaleidoszkóp. A 2002–2003. évi Tanyakollégium munkájának eredményei. Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézete, Kecskemét, 2004, 5. o.

Tanulmányomban egy „korszakalkotó pályázat” tematikáját ismertetem, amely a tanyákon élők biztonságának erősítése érdekében három dél-alföldi rendőr-főkapitányság példaértékű összefogásának nyomán valósult meg. Az előzmények bemutatása után részletesen kifejttem a *Közösen a Dél-alföldi régió külterületeinek biztonságáért, az élhetőbb tanyavilágért* című projekt során tett intézkedéseinket.

A pályázat hasznosulásáról, a további fenntarthatóság lehetőségeiről a pályázatban részt vevő célcsoportban végzett kérdőíves felmérés adatainak elemzése alapján számolok be.

Elgondolásunk alapjai, előzményei

A dél-alföldi régióban található rendőr-főkapitányságok⁴ az elmúlt években kiemelt figyelmet fordítottak a tanyákon élők áldozattá válásának megelőzésére, a külterületeken lakók közbiztonságérzetének javítására. Az érintett rendőr-főkapitányságok illetékességi területükön már 1997-ben létrehozták saját tanyaprogramjaikat, így a rendőrség szakemberei nagyjából húsz éve rendszeresen látogatják a tanyán élőket. A személyes tanácsadás mellett aktuális bűnmegelőzési információkat tartalmazó szórólapokat, kiadványokat juttatnak el a tanyákra. Több szervezet⁵ munkatársaival is együttműködnek annak érdekében, hogy csökkenjen a külterületen élők sérelmére elkövetett bűncselekmények száma, ezáltal javuljon a tanyákon lakók, gazdálkodók szubjektív közbiztonságérzete⁶.

Ki kell emelni, hogy a főkapitányságok által működtetett tanyaprogramok nem ad hoc jellegűek, hanem folyamatos, komplex rendészeti tevékenységek együttese. Hosszú távú koncepcióval jellemzett bűnmegelőzési feladatokat fognak össze, és nemzetközi szinten is megállják a helyüket. Erre igazolásul szolgál két külföldi elismerés is. Országunkat mindkét esetben a Csongrád

⁴ Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság, Békés Megyei Rendőr-főkapitányság, Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság.

⁵ A tanya- és falugondnoki szolgálat munkatársai, mezőéri szolgálat, polgárőrség.

⁶ A közbiztonság nem más, mint amit a szó jelent: a „köz” biztonsága, vagyis az állampolgárok mindenkori közbiztonságérzete, amely általában szubjektív, mindamellett ezt a szubjektivitást jellemzően a közbiztonságérzetet befolyásoló objektív események és állapotok határozzák meg. Más megfogalmazásban: közbiztonságon értünk olyan közállapotot, társadalmi rendet, amelyben mind az állami, társadalmi, gazdasági szervek jó hírnevét, vagyonát, valamint az állampolgárok életét, testi épségét, személyes szabadságát, anyagi javait mindenki tiszteletben tartja, és azt az állam – erőszakszervei útján – szavatolja. Bitó Gyula: Polgárőr alapismeretek. Tansegédlet a polgárőrök alapismereti képzéséhez. Országos Polgárőr Szövetség, 2010, 24. o.

Megyei Rendőr-főkapitányság képviselte. Először 2004-ben, az Európai Bűnmegelőzési Hálózat⁷ konferenciáján nyílt lehetőség a külterületi biztonsági program lényegének ismertetésére. A tanyaprogram ezen a rendezvényen kivívta a tagországok elismerését, és bekerült az Európai bűnmegelőzési projektek kézikönyvébe.

A másik fontos momentum, hogy a tanyaprogram mint Magyarország közösségi rendszet terén végzett bűnmegelőzési „jó gyakorlata” 2013-ban meghívást kapott a helyi rendészeti tapasztalatok megosztása Európában (*Sharing Experience in Local Policing in Europe; SELPE*) elnevezésű európai uniós program keretében Valenciába, majd Szófiába, a SELPE zárókonferenciájára⁸.

A lassan két évtizede működő tanyaprogram megfelel a preventív kriminalpolitika és közbiztonsági stratégia jellemzőinek.

A közbiztonságot kollektív társadalmi produkciónak fogja fel, amelyben az állami büntetőhatalom partnere a települési önkormányzat, a civil kollektívák összefogása, a biztonsági piac szolgáltatásai, valamint az egyéni önvédelem.⁹

A három megye településszerkezetét vizsgálva megállapítható, hogy kiterjedt a tanyaviláguk.¹⁰ A dél-alföldi régióban a 2011-es népszámláláskor 121 054 külterületi lakos élt. Ez a régió lakosságának megközelítőleg 9,23 százaléka.

Tapasztalataink szerint a tanyán élő emberek fokozottan veszélyeztetettek, hiszen helyzetüknél fogva (*külterületek infrastrukturális állapot, esetenként vezetékes ivóvíz, gáz, villany, közvilágítás hiánya, rossz minőségű úthálózat, közvetlen szomszédok, segítségkérési lehetőségek hiánya*) védtelenebbek, mint a településeken élő lakosság.

Összhangban az erők, eszközök és a módszerek

A dél-alföldi régióban a külterületen élő lakosság szubjektív közbiztonságérzetének javítása, áldozattá válásának megelőzése, a sérelműkre elkövetett

⁷ Az Európai Unió Tanácsa a 2001. május 28-án kelt 2001/427/IB számú határozatával hozta létre.

⁸ Csete Ágnes – M. Toronykőy Márta: A Csongrád megyei tanyaprogram elmúlt tizenhét esztendejének szakmai tapasztalatai, jövőbeni lehetőségei. Kézirat, 2014, 1. o.

⁹ Finszter Géza: A bűnmegelőzés hivatalai. In: Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok a „Határőrség szerepe a bűnmegelőzésben” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2003, 37. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények II.]

¹⁰ A 2011-es népszámlálási adatok szerint Bács-Kiskun megye lakosságának 12,7 százaléka, vagyis 67 644-en, Békés megye lakosságának 4,4 százaléka, azaz 15 838-an, Csongrád megye lakosságának 9,2 százaléka, 37 572-en élnek külterületen.

bűncselekmények számának csökkentése, illetve a velük való közvetlen kapcsolat kialakítása, fenntartása¹¹ érdekében 2015. január 10-én a három dél-alföldi megyei rendőr-főkapitányság pályázatot nyújtott be a Nemzeti Bünmegelőzési Tanácshoz¹².

A külterületen élők biztonságát csak összefogással tudjuk erősíteni. Ezért vontuk be munkánkba a civilszervezeteket, illetve a szervezeteknek azokat a képviselőit, akik kapcsolatban vannak a tanyán élőkkel. Az együttműködés jelentőségét, fontosságát szerettük volna hangsúlyozni akkor, amikor pályázatunknak a *Közösen a Dél-alföldi régió külterületeinek biztonságáért, az élhetőbb tanyavilágért* címet adtuk.

Programunk sikeres megvalósítását a Nemzeti Bünmegelőzési Tanácstól elnyert közel 13,5 millió forint tette lehetővé. A projekt 2015. március 1-jén indult és május 15-én fejeződött be.

A nemzeti bünmegelőzési stratégia elfogadása óta ez az első olyan program, amelyet több megye összefogásával valósított meg. Az együttműködés hangsúlyozása ebben a három megyében kézzelfogható valósággá vált.¹³

A projekt célja az volt, hogy a településektől távol élő, egyéb körülményeik – például idős koruk – miatt kiszolgáltatottabb emberek fokozott odafigyelésben, az eddigieknél szélesebb körű tájékoztatásban részesüljenek. Igyekeztünk őket speciális, kifejezetten a környezetükre vonatkozó információkkal ellátni.

Annak érdekében, hogy nagyobb eséllyel megvédhessék magukat, vagyontárgyaikat, és reagálhassanak a rendkívüli eseményekre, felhívtuk a figyelmüket a vészhelyzetekben alkalmazható segítségkérési formákra, módszerekre.

Az állampolgárok önvédelmi képességének növelése a közösségi felelősségvállalásban kulcsfontosságú elem, de a bűnalkalmak korlátozásával csupán rövid távú eredmények érhetők el.¹⁴

A célcsoport szubjektív közbiztonságérzetének tartós erősítését célzó munkába több szervezetet és intézményt vontunk be. Ezzel is igyekeztünk fokozni programunk hatékonyságát. Itt emelem ki, hogy a bünmegelőzés vonatkozásában a hiteles közvetítői szerep elsősorban a rendőrségre hárul.

¹¹ 1744/2013. (X. 17.) kormányhatározat 1. számú melléklet 8.1.3. Külterületeken élők biztonságának fokozása.

¹² A kormány az 1087/2011. (IV. 12.) kormányhatározattal 2011-ben hozta létre a Nemzeti Bünmegelőzési Tanácsot.

¹³ Idézet Hatala Józsefnek, a Nemzeti Bünmegelőzési Tanács elnökének a pályázat nyitókonferenciáján, 2015. március 10-én, Szegeden elhangzott előadásából.

¹⁴ Medve Judit: A bünmegelőzés leghatékonyabb eszközei hazánkban és külföldön. Országos tudományos pályázat. Budapest, 2014, 24. o.

„Ha a rendőrség társadalmi szerepét akként fogjuk fel, hogy az a maga speciális eszközeivel a társadalmi konfliktusok csökkentésén fáradozik, akkor magától értetődő, hogy ehhez azokkal kell szüntelenül egyenrangú és oda-vissza működő (külső) párbeszédet folytatnia, akiknek biztonságával (ő is) foglalkozik (vagyis az emberek közösségeivel).”¹⁵ Meglátásom szerint kulcsfontosságú kérdés, hogy ebben a párbeszédben kik képviselik a rendőrséget. Nagy a felelősségünk a személyi állomány kiválasztásában. Fiatal munkatársaink nagy része nem ismeri a tanyasi életformát, már a nagyszülei sem éltek falvakban, illetve külterületen. A bűnmegelőzési szakemberek mellé azonban mindig kell találnunk olyan közrendvédelmi területen szolgáló rendőröket, akik ha nem ismerik is, de érdeklődnek a tanyasi életforma iránt, és szívesen foglalkoznak idősekkel. Ha nem tudunk ilyen kollégákat bevonni, akkor az üzeneteinket sem sikerül célba juttatnunk.

Hiteles követek nélkül, ahogyan például az ifjúságvédelem területén, ezen a területen sem lehet eredményes a rendőrség bűnmegelőzési tevékenysége.

A feladattal azonosulni tudó rendőrök mellett fontos szerep jut a polgárőröknek, a mezőri szolgálatok, tanya- és falugondnoki szolgálatok munkatársainak. Helyismeretük, a külterületeken élőkkel ápolt kapcsolataik a program hitelességét erősítik. A polgárőrség tagjai ráadásul megfelelő tapasztalatokat is szereztek már ezen a területen, hiszen az Országos Polgárőrszövetség 2014-re meghirdette a külterületek biztonságának évét.

Falu- és tanyagondnoki szolgálatok országos szinten nagyjából ezer településen működnek, a Falugondnokok Duna–Tisza Közi Egyesülete a térség 168 településén van jelen. A szolgálat tevékenységében meghatározó a tanyás területeken élők személyes ismerete, a velük meglévő folyamatos és közvetlen kapcsolat. Így tulajdonképpen a projektünk ráépíthető volt egy hosszú ideje jól működő segítségnyújtási rendszerre.

Az előzőekből következően az alkalmazhatóság záloga a végrehajtók és a célcsoport közötti kooperáció. Csak a felek együttműködése által lefedett közös területen alkalmazható, működő módszerek jöhetnek szóba leghatékonyabbaként.¹⁶

Az ismertetett céljaink megvalósítása érdekében számos módszert alkalmaztunk. Arra törekedtünk, hogy olyan programelemeket alakítsunk ki, ame-

¹⁵ Gaál Gyula – Molnár Katalin: Ami elromolhat, az el is romlik? A média szerepe a biztonság, élőhely közösségek formálásában. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok „A változó rendszert aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2013, 137. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV.]

¹⁶ Medve Judit: i. m. 6. o.

lyek jól kapcsolódnak egymáshoz, erősítik, kiegészítik, teljessé teszik egymást. A külterületek sajátosságaira fókuszálva több oldalról igyekeztünk megközelíteni a szubjektív biztonságérzet javításának kérdésköreit.

A prevenciót, a megelőzést segítő információkat, valamint a vagyonbiztonságot segítő eszközöket juttattunk el a külterületeken élőkhez. Emellett a velük rendszeresen kapcsolatba kerülő szakembereknek (rendőröknek, civil hírlánc képviselőinek) előadásokat tartottunk. Ezeken az alkalmakon aktuális bűnmegelőzési információkkal láttuk el a rendőrséggel együttműködő szervezetek képviselőit. A közvetlen kapcsolat kialakítása érdekében pedig lakossági fórumokon szólítottuk meg a tanyákon élőket.

A pályázat megvalósításában mindhárom rendőr-főkapitányság, illetve megyei polgárőrszövetség és az említett szervezetek aktívan részt vettek.

A Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság a vagyonvédelmi kiadványok, a *Dél-alföldi Pusttázó*, valamint a matricák elkészítését, a www.bulisbiztonsag.hu¹⁷ weblap fejlesztését, szerkesztését, a pályázati projekt egységes arculati és grafikai tervezését, a hírmondó külterületi lakosokhoz történő eljuttatását vállalta. A Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság a bűnmegelőzési spotok, passztartó¹⁸, hűtőmágnes elkészíttetését, LED-es zseblámpa, ajtóék beszerzését koordinálta. A Békés Megyei Rendőr-főkapitányság a láthatósági mellény beszerzését, a képzési napokra a külső előadók felkérését, a hatékonyságmérés elvégzését, az új weblap létrehozását és fenntartását, illetve a pályázati projekt koordinálását vállalta magára. A három főkapitányság mindezek mellett megszervezte a megyei rádiók útján a bűnmegelőzési spotok, interjúk sugárzását, illetve saját illetékességi területén az Aggyal-sakkal bűnmegelőzési vetélkedők, lakossági fórumok, képzési napok lebonyolítását.

A megyei polgárőrszervezetek a hatékonyságméréshez kapcsolódó be- és kimeneti kérdőívek kitöltésében vállaltak aktív szerepet. Mindegyik szervezet maradéktalanul végrehajtotta feladatait.

A pályázaton elnyert támogatás lehetőséget adott arra, hogy a régióban bővítsük a tanyaprogram szolgáltatásrendszerét. E programoknak már voltak kézzelfogható eredményei, ezért kiindulópontként a „jelenlegi”, aktuális állapotot vettük alapul. Ennek egyrészt azért van nagy jelentősége, mert így használni tudtuk a célcsoporttal az elmúlt évek folyamán kialakított, jól működő kapcsolatrendszert. Másrészt a tanyaprogramokon keresztül ismertük a

¹⁷ 2012-ben megkapta a Magyar Marketingszövetség által adományozott Év honlapja díjat nonprofit kategóriában.

¹⁸ A projekt logójával ellátott nyakba akasztható, kulcs, telefon biztonságos használatára alkalmas nyakpánt.

külterületen, illetve a tanyákon élők foglalkoztató problémákat, hiányosságokat, ennek segítségével behatárolhattuk az igénybe vehető eszközök, módszerek körét.

A speciális információk minél szélesebb körű terjesztése érdekében az írott sajtó mellett az elektronikus média irányába is nyitottunk.

A projektben dolgozó bűnmegelőzési szakemberek kiemelkedő szakmai ismerete, áldozatos munkája önmagában kevésbé hatékony. Ahhoz, hogy partnereikben (munkatársaikban és a bűnmegelőzési munka célközönségét alkotó legkülönbözőbb társadalmi csoportok tagjaiban egyaránt) bizalmat alakítsanak ki, és támogatást szerezzenek ahhoz, hogy együttműködésük tartós és sikeres legyen, a részükről alkalmazott tudatos, odafigyelő, jól megtervezett és a gyakorlatban sikeresen megvalósított kommunikáció kell.¹⁹

A rádiók műsoraiban összehangolt módon, változatos tartalommal jelenünk meg. Tizenkét bűnmegelőzési spotot²⁰ készítettünk, ezek hasznos tanácsokkal látják el a hallgatókat.

Az effajta spotok sugárzása fontos társadalmi érdeket szolgál, mert figyelemfelhívók, széles kört érnek el, így a bűnmegelőzésben betöltött szerepük óriási.²¹ A spotokon kívül interjúkban (megyéenként három) is tájékoztattuk a lakosságot az aktuális bűnmegelőzési tudnivalókról.²²

A projekt megvalósítása során nagy figyelmet fordítottunk a közvetett kommunikációs eszközök kiválasztására és alkalmazására. Eddigi tapasztalataink szerint a külterületen élő lakosság tájékoztatásának egyik leghatékonyabb módja a támponti levélszekrényekbe eljuttatott *Dél-alföldi Pusztázó* nevű prevenciós kiadvány, amelyet egyszer jelentettünk meg, és a Magyar Posta Zrt. közreműködésével terjesztettünk. Kihasználtuk ezeknek a kommunikációs eszközöknek a másodlagos szerepét, valamennyi előnyükkel együtt.

Az egyik előnyük, hogy ott és akkor is alkalmazhatók, ahol és amikor a célközönséggel közvetlen találkozásokra nincs lehetőség. A másik, hogy lényegesen szélesebb körben elérhetők, egy idejűleg nagyon sok célszemély kezébe eljuttathatók. Harmadrészt jól kiegészíthetik a szóbeli közléskor el-

19 Molnár Katalin: A kommunikáció szerepe a bűnmegelőzésben. Jegyzet a bűnmegelőzési szakirányú továbbképzési szak részére. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2004, 5. o.

20 A bűnmegelőzési spotokat a Bács-Kiskun megyei Gong rádió készítette: besurranások lopások megelőzése; kerékpárlopások megelőzése; vetőmag-, vegyszer- és kisgéplopások megelőzése; trükkös tolvajok; trükkös tűzifaárusok; a termékbemutatók „veszélyei”; terménylopások megelőzése; trükkös lopások megelőzése; áldozatsegítési információk; sötétedés utáni közlekedési balesetek megelőzése; személy- és vagyonbiztonságunk növelése; lakásbiztonsági információk.

21 Molnár Katalin – Sövényházy Edit: Média(kincs)tár kiaknáztatlanul. Magyar Rendészet, 2006/2.

22 Bács-Kiskun megye: Gong rádió, Békés megye: Rádió 1, Csongrád megye: Rádió 7.

hangzottakat, lehetőséget adva az értőbb, hosszabb elmélyedésre, az információk többszöri befogadására, ezáltal jobban rögzülhetnek a tudnivalók.²³ Gondoljunk bele, hogy fizikailag szinte lehetetlen közvetlenül találkozni egy 121 ezres célcsoporttal. A nagyjából 52 ezer ingatlanba kiküldött tájékoztató a legfontosabb vagyon- és áldozatvédelmi tanácsokkal, hasznos és érdekes információkkal erősíti a tanyákon élők biztonságérzetét.

A szubjektív közbiztonságérzet növelése érdekében egyéb szóróanyagokat, brosrákat (prevenációs kiadványok, zseblámpa, biztonsági matricák, hűtőmágnes, passztartó, láthatósági mellény, ajtóék, zseblámpa) is készítettünk, amelyeket fórumokon, képzéseken, külterületi járőrszolgálatokon osztottunk ki. Az ismertetők összeállításánál figyelemmel voltunk arra az alaptételre, hogy a kommunikációnk csak több feltétel együttes teljesülése esetén lehet hatékony.

Részben tudnunk kell, hogy egy-egy ilyen írásbeli anyag önmagában soha nem elég. Ha nem támogatjuk meg valamilyen szóbeli közléssel a benne szereplő információkat vagy azok egy részét, akkor lényegében hatástalan marad. Ha nem hívjuk fel a figyelmet arra, mire is jók, miben segítenek, hogyan használják őket, hiába fáradunk. Másrészt minden esetben nagyon alaposan kell ismernünk a célközönségünket.²⁴

Ötféle vagyonvédelmi kiadvány készült: A *Vagyon? Védelem!* című anyag a lakás- (tanya-) betörések megelőzésének lehetőségeit mutatja be. A *Vigyázzon a kerékpárjára!* című kiadvány a kerékpárlopások megelőzésével kapcsolatban nyújt segítséget az olvasóknak. A *Dél-alföldi Pusztázó* elnevezésű kiadvány általános prevenációs ismeretek átadásával segíti a külterületi lakosok áldozattá válásának megelőzését. A *matricán* a rendőrség segélyhívószámán (112), illetve a Telefontanú elérhetőségén (80-555-111) kívül feltüntethető a körzeti megbízott, a polgárőrség, a háziorvos, illetve a legközelebbi hozzátartozó telefonszáma is. A *hűtőmágnesen* a rendőrség általános segélyhívószáma olvasható.

A külterületeken élők egyik fő közlekedési eszköze a kerékpár. A pályázat megvalósításakor figyelemmel voltunk arra, hogy a régióban a személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek okozói között viszonylag sok a kerékpáros. Országosan 2010 és 2014 között a balesetek 12,04 százalékát kerékpárosok okozták. A dél-alföldi régióban ez az arány 17,38 százalék. Figyelemre méltó, hogy Bács-Kiskunban az említett időszakban 11,21, Csong-

²³ Molnár Katalin: i. m. 19. o.

²⁴ Uo.

rád megyében 19,15, Békésben pedig a régióban a legmagasabb, 24,79 százalék volt a kerékpárosok által okozott személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek aránya.²⁵

A kerékpáros-balesetek megelőzése érdekében a megyei polgárőrszervezetek segítségével láthatósági mellényt juttattunk el a tanyán élőkhez.

A Békés Megyei Rendőr-főkapitányság szakmai koordinálásával egy új weblap jött létre, a www.bunmegelozesbekesmegye.hu. A programelem keretében fejlesztettük a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság által működtetett www.bulisbiztonsag.hu oldalt. A weblapokon a projekt végrehajtásával kapcsolatos információkat, fényképeket, a program idején készült tájékoztató anyagokat tettünk közzé.

A projekt egyik eleme volt a dél-alföldi régió rendőr-főkapitányságainak illetékességi területéhez igazodó egy-egy napos, bűnmegelőzési jellegű képzések szervezése.²⁶ Az előadásokon a külterületen élőkkel rendszeresen kapcsolatba kerülő rendőrök, járőrök, körzeti megbízottak, illetve a civil hírlánc képviselői (mezőőrök, polgárőrök, tanya-, falugondnokok, szociális szférában dolgozók stb.) vettek részt.

A tartalmát tekintve a külterületi adottságokhoz igazított képzést civil és rendőrségi szakemberek tartották. A projekt keretében három szakmai napon mutattuk be a szórólapokat, tájékoztató anyagokat, valamint a pályázat keretében végzett tevékenységeket.

A képzéseken a kábítószer-fogyasztás veszélyei, a kríziskommunikáció, az építészeti bűnmegelőzés, az internetbiztonság témakörökben megtartott előadásokhoz – speciális jellegük miatt – külső előadókat kértünk fel. A képzések ezen kívül lehetőséget nyújtottak új kapcsolódási pontok kialakítására, az együtt gondolkodásra, egymás munkájának megismerésére is.

A bűnmegelőzési munkában a legfontosabb szerep a közvetlen emberi kommunikációnak, azaz (általában) a szóbeli érintkezési formáknak jut. Ez természetes, hiszen a legközvetlenebb és legnagyobb hatást egy másik emberre mindig személyesen lehet gyakorolni.²⁷

²⁵ Forrás: A Központi Statisztikai Hivatal 2010–2014. évi kiadványai.

²⁶ Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság: 2015. március 10., Szegedi Rendészeti Szakközépiskola. Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság: 2015. április 14., Bajor Étterem és Vendégház, Kecskemét. Békés Megyei Rendőr-főkapitányság: 2015. május 13., Csabagyöngye Kulturális Központ, Békéscsaba.

²⁷ Molnár Katalin: i. m. 14. o.

Az információáramlás fokozása, a lakossággal való együttműködés erősítése érdekében a régió valamennyi rendőrkapitányságán fórumokat szerveztünk²⁸.

Előadásainkat mindenhol a helyi sajátosságokra építettük. A fórumokon lehetőség volt a felvetődő kérdések, problémák helyben történő megbeszélésére, kezelésére is. A megyékben megtartott képzési napokon a külterületi lakosokkal kapcsolatba kerülő szervezetek képviselőinek adtunk át aktuális információkat annak érdekében, hogy a célcsoport tagjai a későbbiekben tartalmas, hasznos válaszokat kaphassanak az értekeik megóvásával kapcsolatos kérdéseikre.

A projekt szerves része volt az *Aggyal-sakkal a bűnmegelőzésért* című programelem, ennek keretében a gyermekek játékos formában ismerkedhetek meg az őket fenyegető veszélyekkel és a megelőzés lehetőségeivel.

A gyermek- és fiatalkori bűnözés, valamint az áldozattá válás megelőzése érdekében ennek a korosztálynak a szabadidő hasznos eltöltésére vonatkozó ajánlásokat és a legalapvetőbb szabályokra vonatkozó információkat kell adni. Jó eszköz ehhez a sakkozás, amely népszerű, jól fejleszti a logikát, az előre gondolkodást, a figyelmet és a koncentrációt. Mit tesz a sakkozó játék közben? Elemez, értékkel, keresi a lehetőségeit, változásokat számít, tervez, mérlegel, döntéseket hoz, szabályokat tart be.

A sakk siker- és kudarcélményhez juttat, majd megtanít feldolgozni ezeket az élményeket. A programelem a szervezéstől a lebonyolításig szakember irányításával, megyénként egy-egy helyszínen²⁹ valósult meg.

A dél-alföldi összefogást tükrözve közös arculatot tervezettünk, amely szimbolizálja a bűnmegelőzési tevékenység terén vállalt együttműködésünket. A program logója³⁰ megtalálható a tájékoztató anyagokon, weblapokon, a rendőrség által tartott előadások anyagain, illetve a programhoz kapcsolódó valamennyi dokumentumon (lakossági fórumok, képzések jelenléti íve, hatékonyságmérés kérdőívei).

28 A lakossági fórumok a következő tematika alapján valósultak meg: a projekt bemutatása; a tanyákon élőket fenyegető bűncselekmények (tanyabetörések, állatlopások, terménylopások, besurranó tolvajok, trükkös tolvajok) megelőzése; szóróanyagok (ajtóékek, zseblámpa) átadása; hozzászólások, kérdések megválaszolása.

29 Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság: 2015. 03. 14. (szombat) 09.00–14.00, Tisza-parti Általános Iskola, 6726 Szeged, Maróczy Géza tér 2.; Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság: 2015. 04. 02. (szombat) 09.00–14.00, Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság 6000 Kecskemét, Batthyány u. 14.; Békés Megyei Rendőr-főkapitányság: 2015. 04. 25. (szombat) 09.00–14.00 Csabagyöngye Kulturális Központ, 5600 Békéscsaba, Széchenyi u. 4.

30 Tervezésekor a logó alapfunkcióját a rajta lévő magyar értékek, szimbólumok (tanya, pulikutya, gémeskút, magyar zászló) megjelenítésével kívántunk erősíteni.

A projekt végrehajtásában részt vevő rendőr-főkapitányságok a pályázat ideje alatt folyamatosan, saját sajtószolgálatukon keresztül tájékoztatták az országos, illetve az illetékességi területükön működő médiákat a programhoz kapcsolódóan megvalósult tevékenységekről.

A helyzetelemzéstől a véleményformálásig

A lakosság szubjektív közbiztonságérzetének megismerése érdekében papíralapú kérdőívet készítettünk. A felmérés kétszer (2015. március elején és 2015. május közepén), alkalmanként 577 és 599, összesen 1176 ember megkérdezésével történt. A mérés segítségével vizsgáltuk a pályázati projekt hatékonyságát is. A kérdőívek értékelésére, illetve összeállítására külső szakértőt³¹ alkalmaztunk.

Az első kérdőív³² egy helyzetfelmérő kérdőív volt, amelynek a célja a külterületi lakosság szubjektív biztonságérzetének általános felmérése. A második kérdőív³³ egy hatékonyságmérő kérdőív volt, amelynek segítségével azt kutattuk, hogyan változott programjaink hatására a lakosság szubjektív biztonságérzete.

1. számú táblázat

A felmérésben részt vevők statisztikai adatai

		Kérdőívet kitöltők száma
Helyzetfelmérő kérdőív	Csongrád	200
	Békés	200
	Bács-Kiskun	177
	összes	577
Elégedettséget mérő kérdőív	Csongrád	200
	Békés	200
	Bács-Kiskun	199
	összes	599
Mindkét kérdőív összesen		1176

31 Fülöpné Strohner Irén pedagógiai mérési-értékelési szakértő

32 Lásd 1. számú melléklet: Helyzetelemző kérdőív a „Közösen a Dél-alföldi régió külterületeinek biztonságáért, az élhetőbb tanyavilágért” projekt a lakosság szubjektív biztonságérzete című projekt-részének méréséhez.

33 Lásd 2. számú melléklet: Elégedettséget mérő kérdőív a „Közösen a Dél-alföldi régió külterületeinek biztonságáért, az élhetőbb tanyavilágért” projekt a lakosság szubjektív biztonságérzete című projekt-részének méréséhez.

Kérdés, hogy mennyire reprezentatív a minta a populáció egészét tekintve. Reprezentatív mintáról akkor beszélünk, ha olyan az összetétele, mint az alapsokaságnak, azokkal a jellemzőkkel bír. Egyszerű véletlen mintavétellel történt a kiválasztás, azaz: minden kitöltőnek egyforma esélye volt arra, hogy a mintába kerüljön. A mérésbe a külterületi lakosság bármelyik tagja belekerülhetett. A napok különböző részeiben járták a tanyákat és a külterületi részeket a polgárok. Tekintsük tehát reprezentatívnak a vizsgált mintát.³⁴

Jelen tanulmányban nem kívánom bemutatni a kérdőíves felmérés teljes értékelését, csupán azokra a sarokpontokra, eredményekre világítok rá, amelyek meghatározhatják az e területen kifejtendő bűnmegelőzési tevékenység főbb irányait, hangsúlyos feladatait.

A helyzetfelmérő kérdőívet kitöltők között nagyjából ötven-ötven százalék a nők és a férfiak aránya. A felmérésben részt vevőket véletlenszerűen választották ki, a kérdésekre az éppen otthon lévők válaszoltak. Az 577 véleményt nyilvánító külterületi lakos több mint ötven százaléka felnőtt korú. Kiemelendő, hogy a dél-alföldi régióban a népesség 38 százaléka 61 évesnél idősebb, 25 százaléka egyedül él. Megyéenként vizsgálva megállapítható, hogy Csongrád megyében a 61 évesnél idősebb egyedül élők 18, Bács-Kiskun megyében 24, Békés megyében 33 százaléka tesznek ki.

Végzettségük szerint az 577 külterületen élő közül 30 százaléka nyolc általános iskolai osztályt végzett, 37 százaléka szakmunkás. Felsőfokú végzettsége mindössze 7 százaléka van.

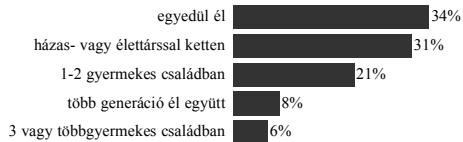
A vizsgált populációban a 61 évesnél idősebb generációból kerülnek ki az alacsonyabb végzettségűek, akik egyedül élnek.

Forrás: mérőlapok értékelése, a diagramot a szerző készítette

³⁴ Fülöpné Strohner Irén: Mérőlapok értékelése a „Közösen a Dél-alföldi régió külterületeinek biztonságáért, az élhetőbb tanyavilágért” projekthez. Békés Megyei Rendőr-főkapitányság, 0400014/196-133/2015.ált. számú irat, 2015, 5. o.

2. számú ábra
A felmérésben részt vevők családi viszonya

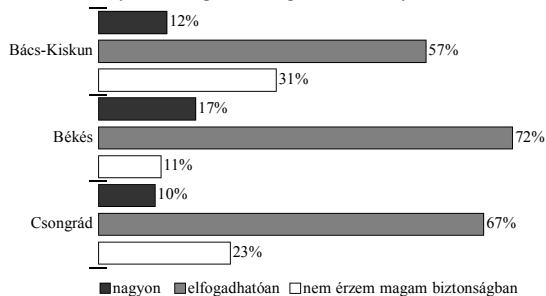
Forrás: mérőlapok értékelése, a diagramot a szerző készítette

A családi viszonyokat vizsgálva megállapítható, hogy a régióban jelentős számban vannak olyan tanyák, ahol az idős emberek egyedül élnek, a több-generációs családok nem számottevők. Megyék szerinti bontásban külterületen Békésben élnek a megkérdezettek közül legtöbben egyedül, míg Csongrád megyében leggyakoribbak a kétszemélyes háztartások.

Az itt lakók biztonságérzetét befolyásolja a település, a szomszédos tanya közelsége. A kérdőívet kitöltők közül minden ötödik ember olyan tanyán él, ahonnan több kilométer távolságban van a legközelebbi ház.

Arra a kérdésre, hogy mennyire érzi magát biztonságban a lakókörnyezetében, a válaszadók 66 százaléka nyilatkozott úgy, hogy elfogadhatóan érzi magát. Ez az arány azt jelenti, hogy van még mit tenni a biztonságérzetük erősítéséért. A megkérdezettek 13 százaléka választotta a „nagyon” válasz lehetőséget. A fennmaradó 21 százalék nem érzi magát biztonságban. A régióban a megkérdezettek 79 százaléka teljes mértékben vagy elfogadhatóan biz-

3. számú ábra
Mennyire érzi magát biztonságban a lakókörnyezetében?

Forrás: mérőlapok értékelése, a diagramot a szerző készítette

tonságban érzi magát a külterületen. Figyelemre méltó, hogy ez az eredmény feltehetően a vagy húszéves tanyaprogram hatását is mutatja.

A kérdőívek értékelésekor kiderült, hogy elsősorban azok becsülik rossznak a személyes biztonságukat, akik egyedül élnek, vagy a lakóhelyük távolabb van a sűrűbben lakott helyektől. A válaszadók megemlítették még, hogy véleményük szerint „*sok az idegen, a külföldi a lakókörnyezetükben és elég sokan rossz szándékkal jönnek a házakhoz (lopás, tolvajlás, csalás)*”. Figyelemre méltó, hogy a tanyán élők biztonságérzetét a „sok nyugtalanító hír” is befolyásolja.

A megyéenkénti értékelés alapján a nagyon biztonságban érzi magát kategória közel azonosan, 10 és 15 százalék között mozog.

Mindenképpen foglalkozni kell a nem érzi magát biztonságban választ adókkal, hiszen az ő életminőségüket a biztonságérzet hiánya erősen befolyásolja.

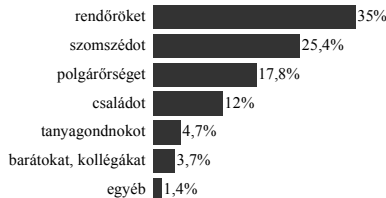
A szubjektív biztonságérzet alapján a legkedvezőbb a helyzet Békés megyében. Biztonságérzetük erősítése érdekében a válaszadók többsége (36 százalék) a rendőri jelenlét fokozását tartja elsődlegesnek. Emellett azonban szembevetendő az is, hogy a kérdőívet kitöltők közül majdnem ugyanennyien a személyes felelősségükkel is tisztában vannak. A tanya védelmi rendszerének kialakítását – ami a tulajdonos feladata – 31 százalék jelölte meg. A szomszédokkal való együttműködést – ami szintén a lakókon múlik – 13 százalék látja fontosnak. Összességében tehát megállapítható, hogy a megkérdezett tanyán élők nagyjából fele vélekedik úgy, hogy a hatóság és a civil segítők mellett maga is tehet a saját biztonságérzetének erősítéséért.

Megközelítőleg ez az arány mutatkozik meg akkor is, amikor a *Mit tesz Ön a saját biztonságának javításáért?* kérdésre adott válaszokat vizsgáljuk. A három megyében a kérdőívet kitöltők 52 százaléka nyilatkozott úgy, hogy tud tenni ezért. Ezzel szemben azonban 48 százalékuk úgy véli, nincs módja bármit is tenni. Érdekes volna tovább vizsgálni azt, hogy ennek mi az oka.

A lakott területektől távol élők esetében az egyik legfontosabb kérdés, hogy baj esetén kivel tudják azonnal felvenni a kapcsolatot, kitől tudnak a lehető legrövidebb időn belül segítséget kérni. A válaszadók a legnagyobb arányban a rendőrséget említik, ami jelzi a testület tagjai iránti bizalmat. Nagyon fontos emellett a szomszédok odafigyelése egymásra, és a polgárőrség jelenléte. Segélykérésre a válaszadók 88 százaléka telefont használ, így kiemelt figyelmet kell fordítani a készülékek műszaki állapotára.

Ezért fontos, hogy a mobiltelefonok mindig feltöltve és bekapcsolva legyenek, és a kezelésük az idősebbeknek se jelentsen nehézséget. Ebben a ta-

4. számú ábra
Kit tudna először segítségül hívni baj esetén?

Forrás: mérőlapok értékelése, a diagramot a szerző készítette

nyaprogramban részt vevő rendőrök, polgárőrök, civil szakemberek is segíthetnek a tanyán élőknek.

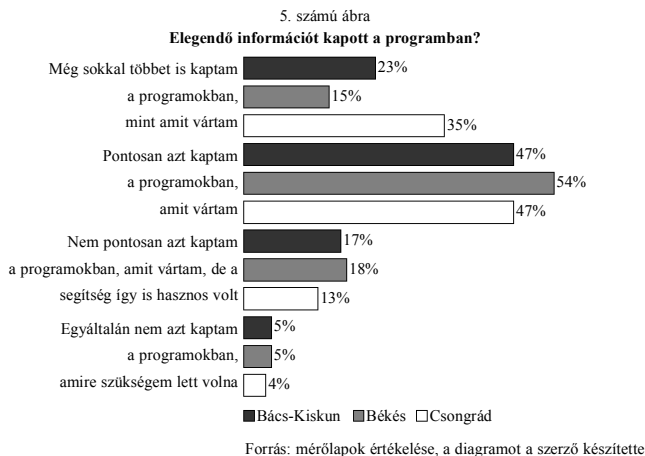
Az elégedettséget mérő kérdőívet 599-en, tehát 22-vel többen töltötték ki, mint a helyzetfelmérést célzó kérdéssort. Az életkorok, nemek, végzettségek, életkörülmények arányában azonban ez nem okozott jelentős eltolódást.

A megkérdezettek 86,8 százaléka értékelte úgy, hogy a programban elégedő olyan információt kapott, amelyek nyomán növelheti a saját maga és a környezete biztonságát. A legtöbben a szóróanyagokat és a védőeszközöket tartották a leghasznosabbnak. A matricák, hűtőmágnesek a lakásban bárhol elhelyezhetők, segítségükkel a legfontosabb információk szem előtt tarthatók. Az ajtóékek, láthatósági mellények, zseblámpák is olyan eszközök, amelyek a mindennapokban is jól kihasználhatók. A megyénkénti adatokból kitűnik, hogy a régióban mindenhol ezek a tájékoztatók jutottak el a legtöbb külterületi lakoshoz (Békés: 79, Csongrád: 74,5, Bács-Kiskun: 61,3 százalék). A rádiókban elhangzott bűnmegelőzési anyagokat a megkérdezettek közül Bács-Kiskun megyében hallották a legtöbben (49,7 százalék), a lakossági fórumokon Csongrád megyében (69) volt a legaktívabb a részvétel.

Az adatokból úgy tűnik, hogy a rádiós hanganyagok gyártására és sugárzására fordított anyagi erőforrás csak csekély mértékben térül meg. Számolnunk kell azonban az ilyen jellegű kommunikáció közvetett hatásával is. A megkérdezett tanyán élők közül viszonylag kevesen (Békés megyében például 28 százalék) hallottak ilyen hirdetést, rádióműsort. Az információk azonban a helyi rádiókat gyakrabban hallgató fiatalabb családtagok, ismerősök segítségével is eljuthattak a külterületen élőkhez. Ezt a közvetett hatást a pályázat értékelésekor nem vizsgáltuk.

Nagy súlyt fektettünk azonban arra, hogy egy általános, összesített képet kapjunk a programban részt vevők elégedettségéről. Elképzelésünk létjogo-

sultságát, a projekt eredményességét igazolja, hogy mindhárom megyében igen magas azoknak az aránya, akiknek a rendőrök, polgárőrök, civil szakemberek többet tudtak nyújtani annál, mint amit vártak. Ilyen mértékű elégedettség mellett kijelenthető, hogy a tájékoztató szóróanyagok, információk túlnyomó többsége eljutott a célközönséghez, és reményeink szerint hasznosul is.

A jelen eredményei a jövő alapjai

Az elkészült brosrúrákkal, szóróanyagokkal, bűnmegelőzési spotokkal, interjúkkal, amelyeket a honlapokon is elhelyeztünk, fenntarthatóvá válik a program, az újonnan, különböző tevékenységi körökbe belépő személyek bűnmegelőzési jellegű képzése, illetve önképzése is. A projekt során elkészített és szétosztott, rádiókban sugárzott hanganyagok több évig is használhatók.

Ezáltal megoldható, hogy a projekt eszmeisége, az átadott információk hosszabb időn keresztül eljussanak a célcsoport tagjaihoz. A tájékoztatók összeállításának, elkészítésének további költsége nincs, újabb anyagi forrás rendelkezésre állása esetén sokszorosíthatók, sugározhatók.

A tanyán élő emberekkel kapcsolatba kerülő, képzéseken részt vevő 188 szakember a megszerzett ismereteket bármikor továbbadhatja a külterületi lakosoknak.

A képzési anyagok (PowerPoint-bemutatók) digitalizált formában továbbra is rendelkezésre állnak. A későbbiekben bármikor felhasználhatók, képzéseken bemutatathatók, akár önképzés anyagául is szolgálhatnak.

A pályázat végrehajtásában részt vevő rendőr-főkapitányságok és a megyei polgárőrszervezetek között kialakult jó munkakapcsolatnak köszönhetően a személyi feltételek adottak. A brosrák újbóli nyomtatásához, a szóróanyagok beszerzéséhez, új képzések megtartásához, a weblapok hosszabb távon történő üzemeltetéséhez, a bűnmegelőzési spotok rádiókban történő további sugárzásához, a program bővítéséhez azonban anyagi erőforrásokra (esetleg új, a témakörhöz kapcsolódó pályázaton elnyerhető forrásra) volna szükség.

Bár a projekt külterületi, tanyás térségekhez kapcsolódva készült, álláspontunk szerint jól adaptálható apró-, valamint törpefalvas térségekre is.

Összegzés

Összegzésképpen a független szakértő *Mérőlapok értékelése a Közösén a Dél-alföldi régió külterületeinek biztonságáért, az élhetőbb tanyavilágért projekthez* címmel készült tanulmányából idézek: „A két kérdőív elemzése kapcsán elmondható, hogy a célokat sikerült teljesíteni. A résztvevők válaszaikkal azt bizonyították, hogy ismerték a projekt eseményeit, sokan részt is vettek ezeken, tanulmányozták a kiadott szóróanyagokat, használják a prevenciós eszközöket mind a vagyon, mind a balesetvédelemben. Megállapítható, hogy tudatosult a lakosságban milyen veszélyeknek vannak kitéve és hogyan tudnak ezek ellen többféleképpen is védekezni. A program rövid ideje alatt is elégedettek voltak a kapott dolgokkal és információkkal. A megjelölt célok és indikátorok teljesültek. Segítséget kaptak tanácsokkal, módszerekkel, emberi kapcsolatok kiépítésével a szubjektív biztonságérzetük javításához. A mérések alapján megállapítható, hogy a pályázat végrehajtásában résztvevő szakemberek nagyon jó ismerői a szakmájuknak és a célcsoportnak. A grafikonok tanulsága szerint a programban résztvevők a végzett munkával meg voltak elégedve és köszönettel vették az információkat, a segítséget.”³⁵

³⁵ Uo. 55–56. o.

Az előbbiek alapján megállapítható, hogy a pályázati projektben vázolt tevékenységek megvalósultak, a programban részt vevő szervezetek vállalt feladataikat teljesítették.

Elképzeléseink, módszereink hatékonyak, de a megújulás szükségességét nem szabad figyelmen kívül hagyni. Az innovatív gondolkodásmód a bűnmegelőzés területén rendkívül fontos. Az üzenetek, információk új, addig szokatlan formában történő közzététele megerősítheti, fokozhatja eredményességünket. A rendőrség szervezeti struktúrájában azonban ezek az újszerű megoldások csak akkor kerülhetnek felszínre, ha a szakmai vezetők fontosnak érzik, támogatják a bűnmegelőzési tevékenységet.

IRODALOM

Bíró Gyula: Polgárőr alapismeretek. Tansegédlet a polgárőrök alapismereti képzéséhez. Országos Polgárőr Szövetség, 2010

Csatári Bálint – Kiss Attila: Tanyai Kaleidoszkóp. A 2002–2003. évi Tanyakollégium munkájának eredményei. Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézete, Kecskemét, 2004

Csete Ágnes – M. Toronykőy Márta: A Csongrád megyei tanyaprogram elmúlt tizenhét esztendejének szakmai tapasztalatai, jövőbeni lehetőségei. Kézirat, 2014

Csőrszné Zelenák Katalin: A falu- és tanyagondnoki szolgálatról, valamint egyesületünk a Falugondnokok Duna-Tisza Közi Egyesülete működéséről. Kézirat, 2015

Ernyes Mihály: A magyar rendőrség története I. Belügyminisztérium, Budapest, 2002

Finszter Géza: A bűnmegelőzés hivatalai. In: **Hautzinger Zoltán (szerk.):** Tanulmányok a „Határőrség szerepe a bűnmegelőzésben” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2003 [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények II.]

Fülöpné Strohner Irén: Mérőlapok értékelése a „Közösen a Dél-alföldi régió külterületeinek biztonságáért, az élhetőbb tanyavilágért” projekthez. Békés Megyei Rendőr-főkapitányság, 0400014/196-133/2015. ált. számú irat, 2015.

Gaál Gyula – Molnár Katalin: Ami elromolhat, az el is romlik? A média szerepe a biztonságos, élhető közösségek formálásában. In: **Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.):** Tanulmányok „A változó rendszert aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2013, 137. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV.]

Közlekedési balesetek 2010. Központi Statisztikai Hivatal, 2011

Közlekedési balesetek 2011. Központi Statisztikai Hivatal, 2012

Közlekedési balesetek 2012. Központi Statisztikai Hivatal, 2013

Közlekedési Baleseti Statisztikai Évkönyv 2013. Központi Statisztikai Hivatal, 2014

Medve Judit: A bűnmegelőzés leghatékonyabb eszközei hazánkban és külföldön. Országos tudományos pályázat, Budapest, 2014

Molnár Katalin: A kommunikáció szerepe a bűnmegelőzésben. Jegyzet a bűnmegelőzési szakirányú továbbképzési szak részére. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2004

Molnár Katalin – Sövényházy Edit: Média(kincs)tár kiaknázatlanul. *Magyar Rendészet*, 2006/2.

Nyári Éva: Bűnüldözés és bűnmegelőzés. *Hadtudományi Szemle*, 2012/1.

Horváth Helga – Tóth Péter: A szubjektív biztonságérzetet befolyásoló tényezők Magyarországon. In: **Bugovics Zoltán – Tóth Péter (szerk.):** Gazdasági és társadalmi konfliktusok a szubjektív jóllét és biztonságérzet megközelítésében. L'Harmattan Kiadó, 2015

JOGSZABÁLYOK

Az Európai Unió Tanácsának 2001/427/IB számú határozata, 2001. május 28.

1087/2011. (IV. 12.) kormányhatározat a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanácsról.

1744/2013. (X. 17.) kormányhatározat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013–2023).

TORZSA ENDRE

A hódmezővásárhelyi térfigyelőkamera-rendszer szerepe a közlekedési bűncselekmények, balesetek felderítésében

2010. október 1-jén írták alá a Hódmezővásárhely belvárosát lényegesen átforgató Tornyai János kulturális városrehabilitációs programot. A kulturális értékek védelmét, a kulturális intézmények fejlesztését középpontba állító beruházás keretében a belváros kilencmilliárd forintos rekonstrukciója, átépítése valósulhatott meg. A program leglényegesebb és egyben leglátványosabb eleme a város központjában áthaladó 45-ös számú országos főközlekedési út sétálóutcává, promenáddá való átalakítása lett.

A nagyszabású városrehabilitációs program végrehajtásának előkészítése során jogos problémaként vetődött fel a megújuló épített környezeti értékek, közterületi szobrok, tárgyak megvédelem a rongálásoktól. Kézenfekvő, modern megoldásnak tűnt térfigyelő kamerák kihelyezése és üzemeltetése a belvárosban, szorosan kapcsolódva a kivitelezési munkákhoz. A Tornyai-program aláírása után Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Közgyűlése 2011. május 5-i rendes, nyílt ülésén tárgyalta és egyben el is fogadta a megújuló belvárosban a közbiztonság javítása érdekében térfigyelőkamera-rendszer telepítését. Üzemeltetésére együttműködési megállapodást kötött a Hódmezővásárhelyi Rendőrkapitánysággal. A megállapodásban az önkormányzat vállalta, hogy gondoskodik a tulajdonában álló videokamerás térfigyelőkamera-rendszer működtetéséről, vállalva az annak működéséhez, karbantartásához, javításához és fenntartásához szükséges anyagi fedezet előteremtését. A rendőrkapitányság a diszpécserközpont kiépítését és elhelyezését tette lehetővé az ügyeleti helyiségben. További kötelezettségvállalás volt a részünkről a közvetített képek eseti jellegű figyelemmel kísérése, indokoltság esetén a szükségessé váló rendőri intézkedések haladéktalan megtétele. E feladatok érdekében a térfigyelő rendszer kezelőszerveit olyan helyiségben helyezték el, amelyben megoldott a folyamatos rendőri (főügyeleti) szolgálatellátás.

A Tornyai-program időközben több lépésben megvalósult, felújították Hódmezővásárhely főterét, a Kossuth teret, sétálóutcává alakították a Dr.

Rapcsák András utat, megújult a Szabadság tér. 2015 februárjában kezdődött el a Tornyai II. program, amelynek része a szintén belvárosi Hódi Pál utca felújítása. A munkálatokkal párhuzamosan valósult meg a térfigyelő rendszer kiépítése és üzembe helyezése, ennek nyomán jelenleg tizenkét szerveren százhetvenhét kamera (hatvan 360 fokban forgatható és száztizenhét fix) által közvetített élő kép követhető figyelemmel. További három kamera többletfunkciója a látóterében elhaladó gépjárművek rendszámainak felismerése. A rendőrkapitányságon a szolgálatirányítói helyiségben, valamint a külön e célra kialakított helyiségben adatvédelmi szempontból is visszaellenőrizhető módon lehet hozzáférni a térfigyelő rendszerhez, itt technikailag megoldott a felvételek visszazérese, illetve lementésük konkrét ügyekhez.

A térfigyelő rendszer közbiztonságra gyakorolt hatása

A városban a legtöbb szórakozóhely a belvárosban található. A közterületen elkövetett garázda, erőszakos cselekmények is jellemzően itt fordulnak elő, általában pénteken és szombaton, az éjszakai órákban. A szolgálatirányító parancsnokok ennek megfelelően – segítve az e területen mozgóóri, illetve gyalogos járőri szolgálatot ellátó rendőri állományt – folyamatosan figyelemmel kísérik a kamerák által rögzített képeket. Sok esetben a közvetített élő képeken látottak alapján a rendőri intézkedés sikeres lefolytatása érdekében elegendő létszámú erőt tudtak irányítani egy-egy garázdasághoz, verekedéshez. Mivel a telepített kamerák a felújított városrészeket teljes egészében lefedik, így a köztéri építményeket, tárgyakat érő rongálásokra is azonnal reagálni tudunk, ezáltal megakadályozva a folyamatban lévő cselekmények tovább folytatását, vagy a haladási irány követése után elfogni a helyszínről időközben távozó tetteseket. A kamerák által rögzítetteket azonnal, de legkésőbb öt napon belül lementjük, és sikeresen felhasználhatók a büntető- és szabálysértési eljárásokban. A közterületen elkövetett erőszakos, garázda cselekmények elleni eredményes rendőri fellépésen túl sikeresen alkalmazzuk (elsősorban kerékpár-) lopások elkövetőinek azonosítására, a tettesek bűnösségének bizonyítására. A térfigyelő rendszer üzembe helyezése óta a közterületen elkövetett bűncselekmények száma a kamerák által megfigyelt területen megközelítőleg tizenöt százalékkal csökkent, míg a felderítési eredményesség nőtt.

A közlekedésrendészeti szolgálati ág állománya is rövid időn belül felfedezte a térfigyelő kamerákban rejlő lehetőségeket a közlekedési bűncselek-

mények, balesetek felderítésében, a bűnösség és a felelősség kétséget kizáró bizonyításában. A rendszer kezelésére kiképzett kollégák segítségével megszerezték a megfelelő jártasságot a kamerák kezelésében, a rögzített felvételek visszanézésében, mentésében. Ha a térfigyelők által ellenőrzött területen vagy útszakaszon történik közlekedési esemény, akkor a kapitányságon tartózkodó vezető, baleseti vizsgáló vagy előadó a helyszíni intézkedéssel egy időben megtekinti a megfelelő kamerák által rögzített felvételeket, a látottakról azonnal tájékoztatja az intézkedő rendőrt. Kijelenthető, hogy a kamerák által megfigyelt területen nem maradt felderítetlenül közlekedési esemény.

A következőkben megtörtént közlekedési események kapcsán kívánom bemutatni a térfigyelőkamera-rendszer által rögzített felvételek felhasználását.

A térfigyelő rendszer kialakítása előtt

Hódmezővásárhelyen jelenleg is vannak olyan városrészek, ahol nincs térfigyelőkamera-rendszer. Az ilyen területeken, útszakaszon bekövetkezett közlekedési események kapcsán az intézkedő rendőr egyik kiemelt feladata, hogy megállapítsa: az oda vezető úton található közintézmények, cégek, boltok épületein van-e kamera. Több esetben is sikeresen alkalmaztuk az ilyen kamerák által rögzített felvételeket az elkövető felderítésében, bűnösségének bizonyításában.

2006. október 27-én, az esti órákban érkezett bejelentés a Hódmezővásárhelyi Rendőrkapitányságra, hogy a 47. számú főúton Szeged irányába a 201-es kilométerszelvényénél egy elhunyt férfit találtak. A vízelvezető árokban volt a férfi segédmotoros kerékpárja, illetve tőle nem messze az útpadkán – feltételezhetően tehergépkocsiról származó – alkatrészdarabok. A helyszínen talált nyomok és anyagmaradványok alapján feltételezhető volt, hogy a segédmotoros férfit egy kék színű tehergépkocsi gázolta el, majd segítségnyújtás nélkül elhajtott Hódmezővásárhely irányába. Kézenfekvő megoldás volt, hogy a helyszíni szemlével párhuzamosan meg kell nézni a főút lakott területen áthaladó szakasza mellett található Emlékpont Múzeum kameráinak felvételeit. A kamerákon látszott, hogy a halálos baleset feltételezett idejétől számított öt perc elteltével a főúton elhalad egy kék színű nyerges vontató. Bár a felvételtől a hatósági jelzését nem lehetett leolvasni, de a félpótkocsin látható felirat alapján megállapíthatóvá vált az üzemben tartója. A kiküldött rendőrök meg is találták a telephelyen a jobb elején rongálódott tehergépkocsit, így a helyszíni szemlével párhuzamosan lefolytatták a gépjármű szemláját is. A jármű menet- és fu-

varokmányaiból megállapítható volt a gépjárművezető személye, aki elismerte, hogy elgázolta a hátsó világítás nélkül közlekedő segédmotorost, majd megijedve a következményektől, a helyszínt segítségnyújtás nélkül hagyta el.

2010. október 21-én, 5.55-kor egy 32 éves férfi közlekedett kerékpárjával Hódmezővásárhely lakott területén belül, a 4421-es út belterületi szakaszán, az úttest menetirány szerinti jobb szélén lévő kerékpársávon. Mögötte egy 18 éves férfi személygépkocsival. A férfi elmondása szerint a kivilágítatlan kerékpáros „becsellent” elé, és a vészfékezés ellenére elütötte. A kerékpáros nyolc napon túl gyógyuló – súlyos, életveszélyes – sérüléseket szenvedett. A kiérkező rendőr a baleset helyszínén az eszméletlen kerékpárossal kívül a személygépkocsi vezetőjét és annak időközben odaérkező édesapját találta. A helyszíni szemlén nem sikerült megtalálni a kerékpár világítóberendezését. Az úttest túloldalán található épület falán azonban volt egy kamera. A még aznap megkapott felvételen látható volt, hogy az ütközés után a kerékpár piros villogója lerepül, és pattog az úttesten. Látható volt az is, hogy a baleset idején több ember állt a buszmegállóban. Másnap a balesettel azonos időpontban kimentünk a helyszínre, és a buszmegállóban megtaláltuk azokat, akik előző nap is ott voltak, így tanúként kihallgathattuk őket. A kamerafelvétel, valamint a tanúk elmondása alapján kiderült, hogy a kerékpáros szabályosan, a kijelölt kerékpárúton, megfelelő világítással közlekedett. Bizonyíthatóvá vált, hogy a személygépkocsi vezetőjének édesapja a helyszínen magához vette a villogót, hogy a fiát ne lehessen felelősségre vonni.

Közlekedési bűncselekmény a térfigyelő kamerák előtt

2013. november 26-án, 10.55-kor egy 43 éves férfi segédmotoros kerékpárral közlekedett Hódmezővásárhely lakott területén a Madách utcán a Zrínyi utca irányába. Egy vele azonos irányba haladó személygépkocsi előzésébe kezdett, ennek vezetője azonban, észlelve a segédmotoros manőverét, szándékosan gyorsított. A motoros ennek ellenére befejezhette az előzést, majd az útkeresztezédszében megállt. Hátrafordulva megkérdezte a szintén megálló személygépkocsi vezetőjét az előzés akadályozásának okáról. A kamerafelvételek tanúsága szerint ekkor a személygépkocsi vezetője nagy gázadással elindult előre, és a járművét a motoros felé kormányozta, a járműve elejével pedig nekiütközött. A baleset után a gépjármű vezetője és egyik utasa kiszállt, és ökölrel többször megütötték a motorost. Ez után visszaültek a gépkocsiba, és elhajtottak. A segédmotoros az ütközés, illetve a bántalmazás következté-

ben könnyű, nyolc napon belül gyógyuló sérüléseket szenvedett. Az útkereszteződésben működő térfigyelő kamerák rögzítették az eseményt, a gépkocsi rendszámát. A felvétel alapján készített fényképek alapján a szentesi kollégák gyorsan azonosították az elkövetőket, és egy másik városban lévő lakhelyükön néhány órával később elfogták őket.

2014. október 8-án, 12.20-kor érkezett bejelentés a tevékenység-irányítási központba, hogy egy szentesi lakos egy családi vita után Hódmezővásárhelyen, a Zrínyi utcában szándékosan el akarta gázolni a járművét megállítani szándékozó sógorát. A bejelentésben az is szerepelt, hogy az elkövető fogva tartja az élettársát. A térfigyelő rendszer felvételeinek megtekintésekor megállapítható volt, hogy az elkövető az általa vezetett személygépkocsival – amelyben utas-ként ült az élettársa – megérkezik a Zrínyi utca 12–14. számú társasház elé. A testvérét kiszabadítani akaró sértett a személygépkocsi elé állt, a vezetője azonban nagy gázadással, szándékosan elindult a sértett felé, aki emiatt a jármű motorháztetejére ugrott, majd annak tetején többször átpördülve az úttestre esett. Egy másik térfigyelő kamera viszont azt is rögzítette, hogy az esemény helyszínéhez közeli útkereszteződésben megálló személygépkocsi jobb első ülésén a „fogva tartott” nő biztonsági övet nem használva dohányzik, illetve mosolyogva beszélget a jármű vezetőjével. A felvétel tanúsága szerint meg sem kísérelte a menekülést, bár arra lehetősége lett volna. A büntetőeljárás idején a családtagok kibékültek, így az esetet vallomásaikban próbálták meg nem történtté tenni, a kamerák felvételeit azonban nem tudták megcáfolni.

Segítségnyújtás elmulasztása

2013. szeptember 6-án, 10.10-kor egy hatvanéves férfi kerékpárral közlekedett Hódmezővásárhely lakott területén, az Andrássy úton lévő kerékpárúton a Kossuth tér irányába. Vele szemben szabályosan kerékpározott egy 52 éves nő. Amikor elhaladtak egymás mellett, akkor a férfi – ittasságából kifolyólag – „megcsellent”, és összeütközött a nővel. A férfi ez után segítségnyújtás nélkül elhagyta a helyszínt. A sértettől kapott részletes személyleírás alapján a térfigyelő rendszeren végig követhető volt a férfi útvonala, egészen a lakásáig, így rövid időn belül elfogták.

2015. január 23-án, 7.35-kor Hódmezővásárhely lakott területén belül, a Lázár utcai kerékpársávon közlekedett szabályosan egy nyolcéves gyermek. Mögötte kerékpározott az édesanyja. A Nyizsnyai utcai kereszteződés közelében balról egy fehér színű, ismeretlen forgalmi rendszámú tehergépkocsi haj-

tott ki, a vezetője nem adott elsőbbséget a gyermeknek, és a járműve elejével a kislány bal lábának ütközött. A gépjárművezető a helyszínt segítségnyújtás nélkül elhagyta. A balesetről és a gépjármű hatósági jelzéséről a kiépített térfigyelő rendszer felvételt rögzített, ennek alapján azonosítható volt az elkövető.

A szakértő dolgának megkönnyítése

2013. március 28-án, 22.40-kor halálos közúti közlekedési baleset történt Hódmezővásárhely lakott területén belül, az Andrassy út 31. szám előtt. Egy 19 éves fiatalember személygépkocsival közlekedett a Kaszap utcán, amikor egy élesen jobbra ívelő kanyarban elvesztette az uralmát jármű felett, átsodródott a menetirány szerinti bal oldali forgalmi sávon, és az úttest mellett lévő beton virágágyásnak ütközött. A jobb első ülésen utazó 19 éves fiatalember a helyszínen életét veszítette, míg a vezető és három másik utas könnyű sérüléseket szenvedett. Az eljárás folyamán a gépkocsi vezetője azzal védekezett, hogy a kanyarhoz érkezés előtt a jobb lábfeje beakadt a gáz- és a fékpédál közé, emiatt nem tudott fékezni. Bár az ütközést a kamerák nem rögzítették, de a felvételeken látható volt a kanyar előtti útszakasz. Igazságügyi szakértő bevonásával megállapítható volt, hogy a jármű lakott területen belül óránként több mint nyolcvan kilométer sebességgel közlekedett, valamint az is, hogy a megcsúszás előtt fékezett is.

2014. április 16-án, 15.26-kor Hódmezővásárhely lakott területén belül, a Tóalj utcában motorkerékpározott egy 38 éves férfi, a Kaszap utca irányába. Vele szemben közlekedett személygépkocsival egy 37 éves férfi. A gépjármű vezetője az előtte haladó járművek takarásából megkezdte a kanyarodást balra, az üzemanyagtöltő állomásra, így a motoros elé került, aki ezt észlelve vészfékezett. E manőver közben a motorkerékpárról leesett, és a személyautó elejének ütközött. A balesetben a motorkerékpáros súlyosan megsérült. A Tóalj utca teljes hosszában kiépített térfigyelő kamerák segítségével az ügybe bevont igazságügyi műszaki szakértő megállapította, hogy a motoros a baleset előtt óránként nyolcvan kilométernél gyorsabban haladt, míg a személygépkocsi vezetője nem körültekintően kezdte meg a balra kanyarodást.

Amikor a kamerák semmit sem mutatnak

2013. december 29-én a délelőtti órákban megjelent egy 16 éves fiatalember a Hódmezővásárhelyi Rendőrkapitányságon, és bejelentette, hogy reggel 7 óra

körül elütötte egy személygépkocsi, amikor átment az Ady Endre úton. A jármű vezetője a helyszínről segítségnyújtás nélkül hajtott el. Egy orvosi látleletet is bemutatott, amely szerint a jobb lábán könnyebb sérüléseket szenvedett. Az adott útkereszteződésnél lévő térfigyelő kamerák által rögzített felvételeken látható volt, hogy a bejelentő a kerékpárján közlekedik, de az adott útszakaszon gépkocsi nem volt látható. A felvételeket megmutattuk a bejelentőnek, aki elismerte, hogy ő látható a képeken, és továbbra is ragaszkodott ahhoz, hogy elütötte ott egy gépjármű, bár ütközést nem rögzítettek a kamerák. A felvételek többszöri megtekintése után végül elismerte, hogy a történetet csupán kitalálta, mivel az első tanítási órán dolgozatot kellett volna írnia. A jobb lábán saját magának okozott felszíni sérülést, hogy látleletet kérve a kórházban még jobban alátámaszthassa a történetet. Egyik barátja javasolta neki a helyszínt, mivel tudomása szerint ott nincsenek térfigyelő kamerák. Mindketten tévedtek.

2014. december 5-én, 15 óra körül érkezett bejelentés a kórház sürgősségi osztályáról, miszerint jelentkezett náluk egy idős férfi, akit elmondása szerint nem sokkal korábban a Kodály Zoltán utcában egy piros színű személygépkocsi elütött, majd a helyszínről segítségnyújtás nélkül elhajtott. Az adott útszakaszon lévő kamerák felvételeiből megállapítható volt, hogy a bejelentő a kerékpárján közlekedik a Kodály Zoltán utcai kerékpárúton. A Dr. Imre József utcai útkereszteződésnél lévő kijelölt gyalogátkelőhelyhez érve megáll, majd mielőtt a lábát letehetné volna, elesett. Ekkor ért oda egy piros színű autó, amelynek vezetője észlelte földön fekvő kerékpárost, így megállt, és felsegítette őt. A kerékpáros ez után sétált be a sürgősségre, és adta elő a vele történeteket. Az intézkedő rendőröknek végül elismerte, ő csak arra emlékezett, hogy arra jött egy piros színű gépkocsi, és hogy ő elesik, ezekből az emlékekéből rakta össze azt, hogy valószínűleg elütötték.

Az iménti két példából kiindulva elgondolkodtató, vajon hány olyan esetben intézkedünk, illetve indítunk eljárást, amikor nem is történt bűncselekmény vagy szabálysértés. Sok esetben a térfigyelő kamerák hiánya miatt el kell fogadnunk a sértettek, bejelentők által elmondottakat, kétség esetén azok megcáfolása, kizárása nehézkes, esetenként lehetetlen.

Nincs kis ügy vagy nagy ügy, csak ügy van!

Az előbbi esetek bemutatásával arra kívántam rámutatni, hogy a térfigyelőkamera-rendszerek által ellenőrzött területeken történt közlekedési bűncselekményeknél és sérüléses baleseteknél mekkora mértékben segítik munkánkat a fel-

vételek. Természetesen az adott területeken történnek úgynevezett „kis ügyek”, amelyek legtöbbször anyagi káros közlekedési balesetek. Hódmezővásárhely belvárosában található a legtöbb közintézmény, illetve üzlet, emiatt elég nagy a járműforgalom, sok a parkoló gépkocsi. Hetente több bejelentést kapunk arról, hogy álló járműnek nekiütköztek, majd az adatok hátrahagyása nélkül elhagyják a helyszínt. Teszik ezt annak ellenére is, hogy a városközpontban mindenhol láthatók a kamerás megfigyelésre figyelmeztető tájékoztató táblák. Annak, akinek a gépkocsiját megrongálják, természetesen a saját ügye a legfontosabb. Ha az anyagi káros baleset a kamerák által megfigyelt területen következett be, a baleseti helyszínelői állomány legelőször a térfigyelő kamerák képeit tekinti meg. A felvételek elmentésével, illetve az okozó kilétének a megállapításával nagyban elősegítik a szabálysértési előadók munkáját.

Összegzés

Mint az előző példából is látható, a térfigyelő kamerák felvételeit nemcsak a közterületen elkövetett erőszakos, garázda vagy vagyon elleni bűncselekmények és szabálysértések eredményes felderítéséhez lehet felhasználni, hanem a közlekedés körében megvalósuló jogsértések esetén is. Fontos, hogy a közlekedésrendészeti állomány ne rutinból végezze a feladatát, hanem minden ügyet egyedileg, a rendelkezésére álló technikai eszközök (esetünkben a térfigyelő kamerák felvételeinek) felhasználásával tegyen meg mindent annak érdekében, hogy az okozók személyazonosságára fény derüljön, a felelősségüket kétséget kizáróan bizonyítani lehessen. A Hódmezővásárhelyi Rendőrkapitányság közlekedésrendészeti szolgálati ág munkatársai jól kezelik a térfigyelő rendszert, a rögzített felvételek mentésére azonnal intézkednek, mielőtt azokat a jogszabályi előírásoknak megfelelően törölni kellene.

Fontosnak tartom, hogy a térfigyelőkamera-rendszer által felderített közlekedési eseményekről a lakosságot is tájékoztassuk a médián keresztül. Ezzel egyrészt a kamerák iránti idegenkedést, megfigyelési „paranoiát” csökkenthetjük, másrészt tudathatjuk a közlekedőkkel, hogy szabálysértés vagy bűncselekmény elkövetése esetén bizony számíthatnak az objektív valóságon alapuló jogszerű felelősségre vonásra.

HEVÉR ENIKŐ – MUHORAY ÁRPÁD

A rendőrség és a tűzvédelmi igazgatás kapcsolata

A biztonság megléte környezetünkben, településünkön és országunkban leginkább a rend szintjével mérhető. Tekintettel arra, hogy ennek fenntartása a rendvédelmi szervek feladata, így véleményünk szerint az ország biztonságának érdekében elengedhetetlen az együttműködésük megismerése, kutatása és feltárása.

A rendvédelmi szervek közé tartoznak a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok, az *Információs Hivatal*, az *Alkotmányvédelmi Hivatal* és a *Nemzetbiztonsági Szakszolgálat*. Alapvető feladataik országunk függetlenségének és törvényes rendjének védelme, nemzetbiztonsági érdekeinek érvényesítése. Rendvédelmi szerv továbbá a *büntetés-végrehajtási szervezet*, amelynek feladata a külön törvényben meghatározott szabadságelvonással járó büntetések, intézkedések, büntetőeljárási kényszerintézkedések, a szabálysértési elzárás végrehajtása, továbbá a szabadságvesztésből szabadultak utógondozásával, az utógondozás keretében végzett börtönpártfogolási tevékenységgel és a feltételes szabadságra bocsátással összefüggésben elrendelt pártfogó felügyelői vélemény elkészítésével, valamint a feltételes szabadság tartamára törvény alapján fennálló vagy elrendelt pártfogó felügyelettel kapcsolatos pártfogó felügyelői teendők ellátása, amivel hozzájárul a közrend és a közbiztonság erősítéséhez.¹ A *hivatásos katasztrófavédelmi szerv* mint rendvédelmi szerv alapvető rendeltetése a magyar lakosság élet- és vagyonbiztonságának, a nemzetgazdaság és a kritikusinfrastruktúra-elemek biztonságos működésének védelme, ami kiemelkedően fontos közbiztonsági feladat. A rendvédelmi szervek közé soroljuk még a *rendőrséget*, amelynek alapvető feladata az alaptörvény szerint a bűncselekmények megakadályozása, felderítése, a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelme.²

Tekintettel arra, hogy katasztrófák vagy annak veszélye esetén elsődleges beavatkozásként a katasztrófavédelem, illetve a rendőrség szervezetei vesznek részt az említettek közül, ezért a továbbiakban kiemelten csak e két szervezet együttműködésének egyes elemeit és összefüggéseit kívánjuk bemutatni.

¹ A büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1996. évi CVII. törvény 1. §.

² Magyarország Alaptörvénye 46. cikk (1) bek.

A két szervezet közötti kapcsolat elsődlegesen már alaptevékenységükben megismerhető, hiszen a katasztrófavédelem kiemelkedően fontos közbiztonsági feladattal, a rendőrség pedig egyebek között a közbiztonság rendjének védelmével felel hazánk biztonságáért. Láthatjuk, hogy mindkét tevékenység során megjelenik a közbiztonság, ami nem más, mint az állampolgárok mindenkori közbiztonságérzete, amelyet általában szubjektív, ezt az érzetet befolyásoló objektív események és állapotok határoznak meg.³

A közbiztonsági feladatok között is számtalan részfeladatot vizsgálhatnánk, amelyekben a katasztrófavédelem és a rendőrség együttműködik, e tanulmányban azonban kiemelten a tűzvédelem területének tevékenységét kívánjuk összhangba hozni a rendőrség, pontosabban az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv szakterületeinek tevékenységével.

A tűzvédelmi igazgatás elhelyezkedése a közigazgatás rendszerében

A tűzvédelmi igazgatás alapját a tűzvédelem, vagy más néven a tűz elleni védekezés adja, e tárgykört külön jogszabály, a tűzvédelmi törvény⁴ szabályozza. E jogszabály 4. § b) pontja pontosan meghatározza a tűzvédelem fogalmát. E szerint a tűz elleni védekezés *(a tűzvédelem) a tüzesetek megelőzése, a tűzoltási feladatok ellátása, a tűzvizsgálat, valamint ezek feltételeinek megteremtése*. A tűzvédelem a katasztrófavédelem, benne a hivatásos tűzoltóság feladata, bizonyos feladataiban részt vesznek a tűzvédelmi törvényben felsorolt önkormányzati, létesítményi tűzoltóságok és tűzoltó egyesületek. Magyarországon az említett jogszabályban rögzítettek alapján a következő típusú tűzoltóságok léteznek:

1. *Hivatásos tűzoltóság*, amely a hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi szerve. Feladatai között szerepel a tűzoltási és műszaki mentési tevékenység végzése, közvetlen tűz- és robbanásveszély esetén közreműködés a biztonsági intézkedések végrehajtásában állandó készenléti jellegű szolgálat fenntartásával. A hivatásos tűzoltóság a kormány által rendeletben meghatározott tűzvédelmi hatósági feladatokat lát el, valamint székhelyén az ön-

³ Bíró Gyula: A közbiztonság és a közlekedésbiztonság egyes kérdései, különös tekintettel a balesetmegelőzésre. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok a „Rendészeti kutatások – a rendvédelem fejlesztése” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2011 [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XII.] <http://www.pecshor.hu/periodika/XII/birogy.pdf>

⁴ A tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról szóló 1996. évi XXXI. törvény.

kormányzat kérésére közreműködik egyes, különleges felkészültséget vagy eszközöket igénylő, a középületek biztonságos üzemeltetését szolgáló feladatok ellátásában. Mindezek mellett a feladata kiterjed még az önkormányzati tűzoltóságok, a létesítményi tűzoltóságok és a tűzoltási és műszaki mentési feladatokat ellátó önkéntes tűzoltó egyesületek tevékenységének ellenőrzésére.

2. *Önkéntes tűzoltó egyesület* tűz megelőzési, tűzoltási és műszaki mentési tevékenységben való közreműködésre vagy részvételre alkalmazható. Ennek során a tűz megelőzés körében tájékoztathatja a lakosságot az időszaki tűzvédelmi feladatokról, vagy a lakosság részére tűzvédelemmel kapcsolatos más információs tevékenységet végezhet. Szakmai tevékenységét a megyei katasztrófavédelmi igazgatóság és a hivatásos tűzoltóság ellenőrizheti. Fajtái lehetnek:

- *Közreműködő önkéntes tűzoltó egyesület*, amely a szaktevékenysége végzésére írásos megállapodást köt a hivatásos tűzoltósággal, a tűzoltási és műszaki mentési tevékenység körében az általa észlelt segélykérést továbbítja a hivatásos tűzoltósághoz vagy az önkormányzati tűzoltósághoz, illetve azok helyszínre érkezéséig minden tőle elvárhatót megtesz a tűz továbbterjedésének megakadályozására, a tűz oltására, a sérült vagy egyébként veszélyben lévő személyek részére történő segítségnyújtásra, a balesetek megelőzésére. Mindezek mellett az eseményt észleelőket a helyszínen maradásra, a helyszínen tartózkodókat az általános segítségnyújtási kötelezettség körében a segítségnyújtásban való közreműködésre kérheti fel. A hivatásos tűzoltóság vagy önkormányzati tűzoltóság helyszínre érkezése után a tűz oltásában, illetve a műszaki mentésben a tűzoltásvezető intézkedésének megfelelően segédkezik.

- *A beavatkozó önkéntes tűzoltó egyesület* működése hasonló az előző tűzoltó egyesülethez, ám státusában fontos tényező, hogy a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság főigazgatójának jóváhagyásával a megyei katasztrófavédelmi igazgatóval kötött megállapodás alapján a vállalt tevékenységi területen önállóan végezhet tűzoltási és műszaki mentési feladatokat.

3. Az *önkormányzati tűzoltóság* a települési önkormányzat/önkormányzati társulás által önállóan, vagy az önkéntes tűzoltó egyesülettel közösen alapított köztestület, amely az alapító közigazgatási területén, a hivatásos tűzoltósággal kötött együttműködési megállapodás és annak szakmai iránymutatása alapján tűzoltási és műszaki mentési célokra folyamatosan igénybe vehető készenléti szolgálatot lát el, közreműködik továbbá közvetlen tűz-

és robbanásveszély esetén a biztonsági intézkedések végrehajtásában is. Részére az általa végzett feladattal arányosan a belügyminiszter költségfedezetet biztosít a rendelkezésre álló költségvetési keret mértékéig.

4. A sorban következő a *létesítményi tűzoltóság*, amely egy vagy több gazdálkodó szervezet tevékenységével összefüggő tűzoltási és más műszaki mentési feladatok elsődleges ellátására hozható létre és tartható fenn. Ez főfoglalkozású vagy alkalmasszerűen igénybe vehető létesítményi tűzoltókból állhat, készenléti szolgálatot is elláthat.⁵ Természetesen a tűz *elleni védekezésre* nem csak a különféle tűzoltóságok kötelezettek, az említett törvény külön szabályozza az önkormányzatok, magánszemélyek és a gazdálkodó szervezetek feladatait és kötelezettségeit is.

Hazánkban a katasztrófavédelem területén az első nagy lépést a 2000-es év hozta el, amikor a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezéséről szóló 1999. évi LXXIV. törvény alapján a jogelőd szervezetek, a polgári védelem hivatásos szervezete és az állami tűzoltóság integrációjával létrejött az egységes, integrált katasztrófavédelmi szervezet.

Több mint egy évtizedes gyakorlat után a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXCVIII. törvény alapján a 2012-ben végrehajtott korszerűsítés a katasztrófavédelmi alapfeladatok elhatárolását hozta, létrejöttek a *tűzoltósági*, a *polgári védelmi* és az *iparbiztonsági* szakterületek mint önálló hatósági hatáskörök és igazgatási formák. Az előzőekben már említettük, hogy a tűzoltás, műszaki mentés, a tűzvédelem állami feladat, hiszen ezek a katasztrófavédelem szervezet- és felelősségi rendszerének részei. Tekintettel erre az állami tevékenységre, a tűzvédelmi igazgatás a közigazgatás része (*1. számú ábra*).

Az ábra logikája alapján tehát a tűzvédelmi igazgatást közigazgatási tevékenységnek nevezhetjük. E szakterület az iparbiztonságnak és a polgári védelemnek mellérendelten, közvetlenül a katasztrófavédelmi igazgatás alatt foglal helyet. A katasztrófavédelem pedig a védelmi igazgatás alárendeltségében, a honvédelmi igazgatás mellérendelt egységeként értelmezhető. Maga a védelmi igazgatás a közigazgatás részét alkotó feladat- és szervezeti rendszer, amely az állam védelmi feladatainak megvalósítására létrehozott, valamint e feladatra kijelölt közigazgatási szervek által végzett végrehajtott, rendelkező tevékenység; magában foglalja a különleges jogrendre történő

⁵ Uo. 30–35. §

1. számú ábra
A tűzvédelmi igazgatás helye a közigazgatás rendszerében⁶

felkészülést, továbbá az említett időszakok és helyzetek honvédelmi, polgári védelmi, katasztrófavédelmi, védelemgazdasági, lakosság-ellátási feladatainak tervezésére, szervezésére, a feladatok végrehajtására irányuló állami tevékenységek összességét⁷, amelyek ellátásához a hivatásos katasztrófavédelmi szerv különféle engedélyezési, tiltási, korlátozási, ellenőrzési, valamint javaslattételi jogkörrel van felruházva.

A tűzvédelmi igazgatás feladatrendszere

Az előzőekben kifejtett tűzvédelem feladatrendszere magában foglalja a tüzesetek megelőzését, a tűzoltási feladatok ellátását, a tűzvizsgálatot, valamint ezek feltételeinek megteremtését. Közülük a tűzoltási feladatok ellátása nem képvisel hatósági feladatot, az első és a harmadik feladat viszont igen, amelyeknél tehát jogszabályokban meghatározott esetekben a katasztrófavédelmi hivatásos szerv engedélyező, tiltó és korlátozó intézkedéseket tesz, illetve folyamatosan adatot szolgáltat.

⁶ Készítette Hevér Enikő.

⁷ 290/2011. (XII. 22.) kormányrendelet a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról I. § n).

A tűz megelőzés fogalmát szintén tartalmazza a tűzvédelmi törvény. E jogszabály 4. § c) pontja szerint tűz megelőzés a tüzek keletkezésének megelőzése, továbbterjedésének megakadályozására, illetőleg a tűzoltás alapvető feltételeinek biztosítására vonatkozó, a létesítés és a használat során megtartandó tűzvédelmi jogszabályok, szabványok, hatósági előírások rendszerét és az azok érvényesítésére irányuló tevékenység. A szakterületen tűzvédelmi ügyekben kormányrendeletben⁸ meghatározott körben elsőfokú hatóságként járnak el a katasztrófavédelmi kirendeltségek. A megyei/fővárosi katasztrófavédelmi igazgatóságok, valamint a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság jogszabályban meghatározott esetekben elsőfokú hatóságok. A tűzvédelmi hatóságok eljárásaik során a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Ket.) és a vonatkozó különös eljárási szabályok rendelkezései szerint járnak el. Az első fokon eljáró tűzvédelmi hatóság kérelemre egyebek között a különféle tűzvédelmi előírások alól eltérést engedélyezhet, vagy az előírásokat és a tűzoltásra szolgáló eszköz kezelését nem ismerő és az előírásokat be nem tartó személyeket a tevékenységétől eltiltja. A tűz megelőzés területéhez tartozik a tűzvédelmi kötelezettségek és a tűzoltó-technikai termékek forgalmazásának engedélyezése is. A hivatásos katasztrófavédelmi szervezet területi szerve és a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság mint elsőfokú hatóság jár el egyebek között a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok tűzvédelmi ügyeiben, a tűzvédelmi szakvizsgáztatással összefüggő oktatásszervezői és tűzvédelmi szakvizsgáztatási tevékenységek közigazgatási hatósági eljárásaiban, és a tűzvédelmi szakértői tevékenység idején. Jogszabály jelöli ki a tűzvédelmi hatósági ügyekben másodfokon eljáró hivatásos katasztrófavédelmi szervezet területi szervét. A BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóságot másodfokú hatóságként abban az esetben jelölték ki, ha első fokon a területi szerv járt el.⁹ A kiemelt jelentőségű ügyek esetében első fokon a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság jár el jogszabályi rendelkezés felhatalmazása alapján. Ilyen kiemelt ügy például a balatonboglári Nemzeti Kézilabda-akadémia beruházási programja.¹⁰

⁸ 259/2011. (XII. 7.) kormányrendelet a tűzvédelmi hatósági feladatokat ellátó szervezetekről, a tűzvédelmi bírságról és a tűzvédelemmel foglalkozók kötelező élet- és balesetbiztosításáról.

⁹ Uo.

¹⁰ 463/2013. (XII. 4.) kormányrendelet a balatonboglári Nemzeti Kézilabda Akadémia beruházási programmal összefüggő közigazgatási hatósági ügyek kiemelt jelentőségű ügyvé nyilvánításáról és az eljáró hatóságok kijelöléséről.

A hatósági feladatai során a tűzvédelmi hatóság a Ket. előírásai alapján meghatározott esetekben jogosult a rendőrség segítségét igénybe venni, így a Ket. 48. § (3) pontja lehetőséget ad az idézésre meg nem jelenő személyi rendőrség általi elővezetésére.

A tűzvédelemmel kapcsolatos piacfelügyeleti hatósági feladatokat is a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság tűz megelőzési szakterülete látja el. A piacfelügyeleti eljárási hatáskörét a termékek piacfelügyeletéről szóló 2012. évi LXXXVIII. törvény alapján gyakorolja. Ennek keretén belül ellenőrzi a forgalomba vagy beépítésre kerülő építési termék, tűz- vagy robbanásveszélyes készülék, gép, berendezés, tűzoltó-technikai termék tűzvédelmi, biztonságossági követelményeknek való megfelelőségét. Szabálytalanság esetén piacfelügyeleti bírságot is kiszabhat.¹¹ A tűzvédelmi hatóság további jogosultsága a tűzvédelmi és helyszíni bírság kiszabása jogszabályban jogosult meghatározott esetekben. A tűzvédelmi hatóság további feladatai közé tartozik egyebek között a tűzvédelmi szakértői nyilvántartási rendszer naprakész vezetése, és a hatékonyabb megelőzést szolgáló propagandatevékenység folytatása, szóróanyagok terjesztése is.

A *tűzoltási szakterület* tükrözi leginkább a tűzoltói feladatokat, hiszen ez a *veszélyeztetett személyek mentését, a tűz terjedésének megakadályozását, az anyagi javak védelmét, a tűz eloltását és a szükséges biztonsági intézkedések megtételét, továbbá a tűz közvetlen veszélyének elhárítását foglalja magában.*¹² A tűzoltási tevékenységhez hozzá tartozik a műszaki mentés. A tűzvédelmi törvény 4. § g) pontja a *műszaki mentés* fogalmát a következőképpen határozza meg: *természeti csapás, baleset, káreset, rendellenes technológiai folyamat, műszaki meghibásodás, veszélyes anyag szabadba jutása vagy egyéb cselekmény által előidézett veszélyhelyzet során az emberélet, a testi épség és az anyagi javak védelme érdekében a tűzoltóság részéről – a rendelkezésére álló, illetőleg az általa igénybe vett eszközökkel – végzett elsődleges beavatkozási tevékenység.* A tűzoltási és műszaki mentési szakterület részletes feladatait és szabályait külön jogszabály, a tűzoltóság tűzoltási és műszaki mentési tevékenységének általános szabályairól szóló 39/2011. (XI. 15.) számú BM rendelet határozza meg. Ennek alapján a tűzoltóságok gondoskodnak a tudomásukra jutó tűz- és a műszaki mentést igénylő esetekhez a rendelkezésre álló és szükséges erők, eszközök kirendeléséről, a hely-

¹¹ 367/2012. (XII. 17.) kormányrendelet a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság piacfelügyeleti eljárásának részletes szabályairól.

¹² A tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról szóló 1996. évi XXXI. törvény 4. § e) pont.

szinre haladéktalanul kivonulnak, az életveszélyt elhárítják, a tűz továbbterjedését megakadályozzák, a tüzet szakszerűen eloltják, a műszaki mentést elvégzik, és végrehajtják a tűzvizsgálati cselekmény elvégzése érdekében szükséges feladatokat. A tudomásukra jutó, utólagosan bejelentett és eloltott tüzeset helyszínén is meghatározott esetben intézkednek a helyszín védelme és a szükséges tűzvizsgálat elvégzése érdekében.

A rendelet részletesen tartalmazza a tűzoltás szabályait, tehát vezetését és szervezetét, a tűzoltás és műszaki mentés vezetésére jogosultak körét, a kivonulás rendjét, a tűzoltás vezetésének átadás-átvételét, a tűzoltás vezetését végzők jogait és kötelességeit, a tűzoltási folyamatban közvetlenül részt vevők és a tűzoltással kapcsolatos tevékenységet végzők kötelességeit, a tűzjelzést és a riasztást, valamint a vonulást és a visszajelzési kötelezettséget. Szabályozták a tűzoltás előkészítésének és a felderítésnek, az életmentésnek, a tűz eloltásának, az állatok és anyagi javak mentésének, illetve az utómunkálatoknak a folyamatát. A jogszabály rögzíti a bevonulás rendjét, az utána következő feladatokat, a készenlét visszaállítását. Külön fejezetben szabályozzák a műszaki mentéskor végrehajtandó feladatokat és a műszaki mentés vezetését és szervezetét. Fontos jogosultságot foglal magában a BM-rendelet 19. § (5) pontja, ami alapján a tűzoltásvezető a helyszíni felderítés után a tűzvédelmi törvényben foglaltak alapján indokolt esetben elvégezetheti a terület lezárását a rendőrség bevonásával.

A tűzvédelem harmadik fő feladata a *tűzvizsgálat*, amely a tűzvédelmi törvény 4. § f) pontja szerint: *a tűz keletkezési idejének, helyének és okának felderítésére irányuló hatósági tevékenység, amelynek célja olyan tűz megelőzési, tűzoltási beavatkozási tapasztalatok megszerzése, következtetések levonása, amelyek alkalmasak a tűz megelőzési ismeretek bővítésére és a mentési beavatkozási feltételek javítására*. A tűzvédelmi törvény 14. § további általános keretet ad az eljárás végrehajtásához, ebben meghatározza a rendőrség bevonásának követelményét is. Általános tény, hogy a tűzoltóságok minden tudomásukra jutott tüzesettel kapcsolatban adatgyűjtésre és adatszolgáltatásra kötelezettek. A tűzvizsgálat közigazgatási eljárás, ezért annak lefolytatására a Ket. előírásait kell alkalmazni, ez jogszabályban meghatározott szakmai gyakorlat és végzettség mellett végezhető. A tüzesetek vizsgálata általában hivatalból indul, jogszabályban meghatározott esetekben. Ügyfél kérelmére tűzvizsgálati eljárás megindítására nincs mód.

Hivatalból kell megindítani az eljárást, ha

- a) *a tüzesettel összefüggésben bűncselekmény gyanúja vetődik fel;*
- b) *a tüzeset következtében haláleset történt;*

- c) a tüzeset minősített fokozata III-as vagy magasabb volt;
 d) a hatóság vezetője szakmai szempontból indokoltnak tartja.¹³

A tűzvizsgálatot a tüzeset keletkezési helye szerint illetékes tűzvédelmi hatóság vezetője által kijelölt személy vagy személyek végzik. Kizárás bejelentése esetén, a másodfokon eljáró hatóság kötelessége kijelölni a vizsgálat lefolytatóját. A vizsgálatok célja a tűz keletkezési, terjedési körülményeinek, helyének, idejének, ok-okozati összefüggéseinek, illetve a tüzesettel kapcsolatos személyi felelősség megállapításának a vizsgálata. Nem hagyható el a tűz keletkezésének megelőzésére és a továbbterjedésének megakadályozására vonatkozó előírások érvényesülésének feltárása, valamint a tűzoltás alapvető feltételei meglétének vizsgálata sem.

A vizsgálat folyamata a következő:

- ügyfél tájékoztatása a jogairól és kötelességeiről;
- adatgyűjtés;
- halaszthatatlan tűzvizsgálati cselekmények (helyszíni szemle, fénykép, ügyfél nyilatkozata, tanúmeghallgatások, szakértő, lefoglalás);
- döntés (tűzvizsgálati jelentés, hatósági bizonyítvány).¹⁴

A tűzvizsgálatok lefolytatásához a tüzesetek vizsgálatára vonatkozó szabályokról szóló 44/2011. (XII. 5.) BM rendelet külön szabályokat tartalmaz, részletezi a rendőrséggel való együttműködést is.¹⁵

A tűzvédelmi igazgatást összegezve a 2. számú ábrán mutatjuk be.

2. számú ábra
 A tűzvédelmi igazgatás feladatrendszere¹⁶

¹³ 44/2011. (XII. 5.) BM rendelet a tüzesetek vizsgálatára vonatkozó szabályokról 3. § (1) bek.

¹⁴ http://www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=szakmai_tuzvizsgalat_index

¹⁵ 44/2011. (XII. 5.) BM rendelet 11–13. §

¹⁶ Készítette Hevér Enikő.

A rendőrség felépítése, alapvető feladata és szolgálati ágai

A katasztrófavédelemhez hasonlóan az utóbbi években a rendőrség is két nagy átszervezésen ment keresztül. Az első 2008-ban volt a határőrség integrációjával, a másik pedig 2011-ben, amikor három egymás mellé rendelt szervezetre osztották. A rendőrség mai szervezeti összetételét a 3. számú ábra szemlélteti.

A rendőrség alapvető feladata elsődlegesen az alaptörvényben jelenik meg: a bűncselekmények megakadályozása, felderítése, a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelme. Részletfeladatokat a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (Rtv.) fogalmaz meg. A jogszabály 1. § (1) bekezdése meghatározza, hogy a rendőrség feladata továbbá a határforgalom ellenőrzése, a terrorizmus elleni küzdelem, a bűnmegelőzési és bünfelderítési célú ellenőrzés, illetve a bűncselekményből származó vagyoni visszaszerzése is. A rendőrség szerveiről és a rendőrség szerveinek feladat- és hatásköréről szóló 329/2007. (XII. 13.) kormányrendelet részletezi a rendőrségi tevékenységeket. A *Nemzeti Védelmi Szolgálat* (NVSZ) mint önálló szolgálati ág feladata a kifogástalan életvitel ellenőrzése és a megbízhatósági vizsgálatok lefolytatása. Ezek mellett bünfelderítő tevékenységet is végez, de nyomozó hatósági jogköre nincs.

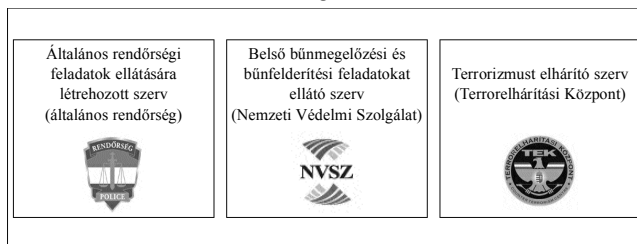
A szintén önálló szolgálati ág, a *Terrorelhárítási Központ* (TEK) feladata egyértelműen a terrorelhárítás, de tevékenysége kiterjed a terrorszervezetek felderítésére és felszámolására, meghatározott állami vezetők védelmére, a terrorcselekmény, vagy azzal összefüggésben más bűncselekmények megelőzésére, felderítésére és felszámolására. A TEK-nek, akárcsak az NVSZ-nek, szintén nincs nyomozó hatósági jogköre. A TEK végzi a hazai terrorfenyegetettség elemzését és értékelését, együttműködik más állam hasonló szolgálati ágaival, részt vesz a különösen veszélyes anyagok szállításában, veszélyes személyek elfogásában.

Az általános rendőrség az előző két szerv hatáskörébe tartozó feladatokat kivételével elvégzi minden más tevékenységet.

A szervezet feladatát a szakterületekre lebontott szolgálati ágain keresztül látja el. Ezek a következők:

- első bűnmegelőzési és bünfelderítési szolgálati ág (NVSZ);
- terrorelhárítási szolgálati ág (TEK);
- személy- és objektumvédelmi szolgálati ág (TEK);
- kommunikációs szolgálati ág;

3. számú ábra
A rendőrség szervezete¹⁷

- igazgatásrendészeti szolgálati ág;
- határrendészeti szolgálati ág;
- közlekedésrendészeti szolgálati ág;
- közrendvédelmi szolgálati ág;
- bűnügyi szolgálati ág.¹⁸

A személy- és objektumvédelmi szolgálati ág lényegében néhány közjogi méltóság személyvédelmét végzi, de túlnyomórészt az állam működése szempontjából kiemelkedően fontos objektumok védelmét látja el. Különleges feladata a hazánkba érkező állami vezetők, küldöttségek személyi védelme.

A kommunikációs szolgálati ág tevékenységi körét, a tájékoztatással kapcsolatos kötelezettségeit, a kommunikációs tevékenységek dokumentálását külön jogszabály állapítja meg.¹⁹ Látható, hogy az első négy szolgálati ág fő feladatai közé nem tartoznak a tűzvédelemmel összefüggésbe hozható hatósági jogkörök.

Az igazgatásrendészet közigazgatási és szabálysértési jogkörben jár el. Előbbiben fegyverengedély-ügyi szakterületet, személy- és vagyonvédelmi, magánnyomozói, atomenergia felhasználásával és robbanóanyaggal kapcsolatos, valamint pirotechnikai tevékenységet szabályoz. Mindezek mellett eljár a kábítószer-rendészeti tevékenységekben, és lefolytatja a jogszabályban meghatározott szervezetek által üzemben tartott gépjárművek megkülönböztető jelzéseinek felszerelésére és használatára, valamint a hatáskörébe tartozó közúti közlekedés biztonságára vonatkozó hatósági eljárásokat, valamint

¹⁷ Készítette Hevér Enikő.

¹⁸ 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet a rendőrség szolgálati szabályzatáról 3. § (2) bek.

¹⁹ 10/2013. (III. 14.) ORFK utasítás a médiatartalom-szolgáltatók részére adható tájékoztatás rendjéről.

szabálysértési eljárással összefüggő tevékenységeket is végez. Tűzvédelmi szempontból kiemelten fontos az atomenergia felhasználásával és a robbanóanyaggal kapcsolatos, valamint a pirotechnikai tevékenysége.

A határrendészeti, a közlekedésrendészeti és a közrendvédelmi szolgálati ágakat együttesen nevezhetjük közterületi szolgálatot ellátó szolgálati ágnak is, hiszen feladataikat a közterületen, annak védelme érdekében és azzal összefüggésben végzik. Mindhárom szolgálati ág rendészeti hatósági jogkörrel felruházott. Ennek keretben a következő feladatok végrehajtására kerül sor:

- illetékességi területén a közbiztonság alakulásának elemzése, értékelése;
- szabálysértési feladatok, szabálysértési előkészítő eljárások lefolytatása;
- minősített időszaki feladatok, egyes honvédelmi és országmozgósítási, katasztrófavédelmi feladatok végzése, közreműködés a rendkívüli intézkedések végrehajtásában;
- a gyűlekeztési jog hatálya alá tartozó rendezvényekkel kapcsolatos és csa-patszolgálati feladatok végrehajtása;
- a nukleáris és a radioaktív anyagok szállításával összefüggő rendőrségi feladatok;
- baleset-megelőzési tevékenység;
- a közúti, légi és vízi közlekedés rendjével kapcsolatos feladatok;
- folyamatos baleset-helyszínelői tevékenység;
- rendőrségi fogva tartás, az előállítottak és a rendőrségi fogdában fogva tartottak őrzése, kísérése, rendőrségi objektumok őrzés-védelme;
- az államhatár őrzetével, az államhatár rendjének fenntartásával, a határfor-galom ellenőrzésével, a nemzetközi határrendészettel, a külföldieknek az ország területén történő ellenőrzésével kapcsolatos teendők megoldása, a határrendszertések és határesemények megelőzése, kivizsgálása, idegenren-dészeti és menekültügyi feladatok végzése, a személyek államhatáron tör-ténő átadás-átvétele és hatósági átszállítása, őrzött szállás fenntartása, bel-ső határon a határellenőrzés ideiglenes visszaállítással, a mélységi ellenőrzéssel kapcsolatos tevékenységek ellátása, a harmadik országbeli ál-lampolgárok kiutasítást előkészítő őrizetének elrendelése, azok kiutasítása és kitoloncolása, javaslattevés a beutazási és tartózkodási tilalom elrendelé-sére, illetve annak konkrét elrendelése, végül az ideiglenes határátkelőhe-lyek megnyitásával kapcsolatos rendészeti feladatok ellátása;
- meghatározott területen a robbantással fenyegetett helyszínek átvizsgálása;
- közterületi szolgálattal kapcsolatos objektumőrzési, vonatkísérési és más biztosítási feladatok végzése, közrendvédelmi bírság megállapítása, a házi őrizet és a lakhelyelhagyási tilalom előírásainak megtartása.

A bűnügyi szolgálati ág tevékenysége szintén széles körű. Összegezve elmondható, hogy a szakterület nyomozást és titkos információgyűjtő tevékenységet végez, ellátja a büntetőeljárásban részt vevők és az eljárást folytató hatóság tagjainak személyi védelméből, valamint a büntetőeljárásban részt vevők és az igazságszolgáltatást segítőik védelmi programjából fakadó feladatokat, országos bűnügyi értékelő-elemző tevékenységet végez, bűnügyi statisztikai feladatokat lát el, főként a nemzetközi szerződések alapján kapcsolatot tart a külföldi és nemzetközi bűnüldöző szervezetekkel. Végzi továbbá a rendőrség áldozatsegítői és bűnmegelőzési feladatait, adatokat szolgáltat a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központnak. Mindezek mellett gondoskodik a bűnügyi adatkezelési rendszerek folyamatos működtetéséről, szervezi a körözési eljárásokat, nyilvántartást vezet a büntetőeljárás során lefoglalt, valamint más, jogszabályban meghatározott módon a rendőrség birtokába került kábítószerekről, pszichotróp anyagokról és egyes kábítószerprekursorokról, elkobásuk esetén dönt azok további sorsáról. Kiemeljük még a bűnügyi szolgálati ág közigazgatási hatósági jogkörét is, hiszen eljár a rendkívüli haláleset kivizsgálásával kapcsolatos eljárásokban. Nyomozó hatósági jogkörében ellátja még a bűnmegelőzési és áldozatsegítői feladatokat.²⁰

A tűzmegelőzés megjelenése az igazgatásrendészeti szolgálati ágnál

Tűzmegelőzés szakterületen a katasztrófavédelem szervezete különféle eljárásokat folytat és a hatósági jogkörében ezen belül engedélyezhet, tilthat, korlátozhat, szankcionálhat és ellenőrizhet. Hatósági eljárásai közül elsődlegesen a pirotechnikai tevékenység engedélyezésére irányuló eljárásban kapcsolódik a rendőrség, azon belül is az igazgatásrendészeti szolgálati ág munkájához. A rendőrség ezen a területen a polgári célú pirotechnikai tevékenységekről szóló 173/2011. (VIII. 24.) kormányrendelet felhatalmazása alapján piacfelügyeleti tevékenységet lát el.

A két szervezet együttműködéséről elmondható, hogy a rendőrség a pirotechnikai tevékenységet közigazgatási hatósági jogkörében szabályozza, tehát egyes esetekben engedélyhez és bejelentéshez köti annak forgalmazását,

²⁰ 329/2007. (XII. 13.) kormányrendelet a rendőrség szerveiről és a rendőrség szerveinek feladat- és hatásköréről.

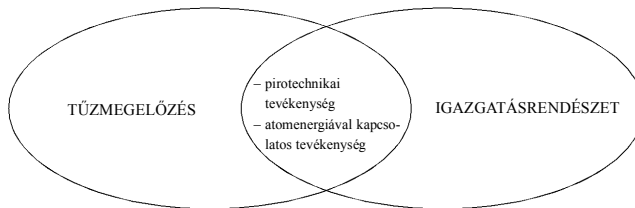
birtoklását, felhasználását, tárolását, vagy megsemmisítését, a katasztrófavédelem pedig ebben az eljárásban szakhatóságként vesz részt. Az engedélyek kiadását a jogszabályok bizonyos feltételekhez kötik, ezek megelégetéséhez további – a rendőrség szakterületeit nem érintő – tűzvédelmi szakhatósági feladatok szükségesek, mint például a termék pirotechnikai osztályba sorolása vagy biztonságos működésének ellenőrzése.

Az atomenergiával kapcsolatos tevékenység rendőrségi hatósági eljárásai-ban a katasztrófavédelem szintén tűzvédelmi szakhatóságként jelenik meg.²¹ Itt megint érvényes a hatóságok együttműködésének az a formája, miszerint a rendőrség az atomenergia felhasználásával kapcsolatos tevékenységet engedélyhez köti, a katasztrófavédelem pedig elvégzi az engedélyhez szükséges feltételként jelen esetben a nukleáris, radioaktív sugárforrások és hulladékok veszélyességi kategóriába sorolását, illetve ellenőrzi a védelmi rendszer tervezését.

A különbség tehát a két szervezet tevékenysége között annyi, hogy a rendőrség adott eljárásban eljáró, vagy „döntést hozó” *hatóságként*, míg a katasztrófavédelem szakmai „állásfoglalóként”, tehát ugyanazon eljárásban az őt érintő szakkérdésben működik közre mint *szakhatóság*. Véleményét ez esetben az eljáró hatóság köteles figyelembe venni a döntésénél.²²

4. számú ábra

A tűzmegeelőzés és az igazgatásrendészet kapcsolata²³

²¹ Kizárólag a Sugáregészségügyi Decentrum és az Országos Tisztifőorvosi Hivatal atomenergiával kapcsolatos eljárásaiban.

²² 16/2012. (IV. 3.) BM rendelet az egyes tűzmegeelőzési hatósági, szakhatósági eljárásokért és szolgáltatásokért fizetendő igazgatási szolgáltatási díjról.

²³ Készítette Hevér Enikő.

A tűzoltás, műszaki mentés és a rendőrség közterületi szolgálata

A tűzoltás és a műszaki mentés felelős vezetője a tűzoltásvezető, illetve a mentésvezető, akinek előzetes engedélye szükséges ahhoz, hogy a tűzoltás, műszaki mentés helyszínén más személy intézkedhessen.

A tűzoltásvezető, mentésvezető e tevékenység idején vagy előtte egyebek között a rendőrség kirendelését igényelheti, e szerv az alapfeladatai ellátásának veszélyeztetése nélkül köteles eleget tenni a kirendelésnek. Ennek során járművei, eszközei, felszerelései, anyagai is igénybe vehetők, de az egységeknek a tűzoltásvezető, illetve mentésvezető csak a jelenlevő parancsnok, illetve vezető útján adhat utasítást a közreműködésre, és utasítást vagy javaslatot a feladatok végrehajtására.

A tűzoltás és műszaki mentés folyamán a két szervezet tevékenysége összekapcsolható még abban is, hogy a tűzoltás- vagy mentésvezető elrendelheti, hogy a tűzoltásban részt vevők (tehát a rendőrség alegysége is) magánlakásba, illetve jogi személyek, a magánszemélyek és a jogi személyiséggel nem felruházott szervezetek tulajdonában, használatában, kezelésében álló területre, létesítménybe, épületbe, helyiségbe bontással is behatolhassanak. Ezen túlmenően a tűz által veszélyeztetett és a tűz oltásához vagy műszaki mentéshez szükséges területen minden tevékenységet korlátozhat, megtilthat, elrendelheti az illetéktelen vagy a veszélyeztetett személyek, valamint az anyagi javak eltávolítását. E tevékenységek a helyszínen fogantatosított rendőri intézkedések nyomán vagy azok következményeiként is létrejöhetnek.

Fontosnak tartjuk megemlíteni a tűzoltás és műszaki mentés azon résztevékenységét, amely szintén párhuzamba állítja a két szervezet munkáját, mégpedig a bejelentő által közölt adatok rögzítését (név, lakcím, elérhetőség, helyszín, sérülés, „tanúk” adatai stb.). Ezeket ugyanis mindkét szerv alapvető helyszíni intézkedése során említjük, amelyek egyeztetése, az információk cseréje sokszor válhat szükségessé.²⁴

A tűzoltás, műszaki mentés vezetésére jogosultak, tehát a tűzoltás- vagy a mentésvezető azok, akik a rendőrség kirendelését kérhetik. Ilyenkor a helyszínre a területileg illetékes szervezet közterületi szolgálatot ellátó állományát rendelik ki elsőként. Az ország mélységében ezen a közrendvédelmi és közlekedésrendészeti szolgálati ág végrehajtóit, államhatáron és azon túlnyúló esemény során pedig a határrendészeti szolgálati ág tevékenységét értjük.

²⁴ A tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltáságról szóló 1996. évi XXXI. törvény 7–10/A §.

Az említettek szerint a rendőrség közterületi állományát közvetlenül nem, csak parancsnoka, vezetője révén utasíthatja a tűzoltás- vagy mentésvezető a sorolt intézkedések, feladatok végrehajtására. Ilyen tűzoltói feladat a terület lezárásának elvégzése, például a rendőrség vagy a helyszínen lévő más együttműködő szervezet bevonásával. Annak indokoltsága esetén gondoskodik a biztonsági zóna határának, ellenőrző-áteresztő pontoknak a kijelöléséről és az azokon belüli mozgásról. Ezt követően a tűzoltás- vagy mentésvezető jogosult a tüzeset vagy műszaki mentés helyszínét zárt területté nyilvánítani, azok helyén és környezetében minden olyan tevékenységet vagy mozgást korlátozni, megtiltani, amely a tevékenységet akadályozza vagy hátrányosan befolyásolja. Elrendelheti továbbá az illetéktelen vagy veszélyeztetett személyek, állatok és anyagi javak eltávolítását is. A rendőrség ebben a feladatot oly módon tudja segíteni, hogy önállóan vagy felkérésre intézkedik a helyszín biztosítására, lezárására, a forgalomirányításra, a kijelölt objektumok őrzés-védelmére, ellenőrző-átengedő pontok telepítésére, azok működtetésére.

Közös kapcsolat még a szervezetek között az is, hogy a tűzoltás- vagy mentésvezető a tűzoltás, műszaki mentés vagy életmentés érdekében dönthet a kiürítésről, kitelepítésről. A rendőrség halaszthatatlan esetben a kitelepítés, továbbá a kimenekítés azonnali, helyszínen történő elrendelése jogosult, majd pedig ennek, illetve a befogadásnak rendőri biztosítását végzi. A kiürítési és mentési útvonalak kijelöléséről és védelmének módjáról azonban a tűzoltás- vagy mentésvezető dönt, tehát szoros együttműködés szükséges ennek közös végrehajtására. Mindezek után a tevékenység továbbfolytatásaként a rendőrség végzi el a kitelepített és a befogadott lakosság regisztrációját is.

Az utómunkálatok befejezése után is vannak közös feladatok. A tűzoltás- és mentésvezető gondoskodik a helyszín vagyónvédelmi biztosításáról, ehhez a tulajdonos, használó, bérlő távollétében a rendőrséget (vagy az önkormányzatot) kell igénybe venni. A rendőrség ennek folyamán ellenőrzi a helyszínen a lakosság tartózkodásának korlátozására bevezetett intézkedések betartását, őrzi a kárhelyszínen visszahagyott tulajdont, végzi a kitelepítéssel érintett területre történő be- és kijárási közbiztonsági ellenőrzését, illetve meghatározza a be- és kilépési útvonalakat.

Fontos, hogy a működés teljes időtartama alatt a rendőrség elvégzi a tűzoltásban, műszaki mentésben részt vevő erők feladatellátásának biztosítását, beleértve az államhatáron történő átléptetést elősegítő intézkedéseket, a schengeni külső határon lévő határterületen történő mozgásuk biztosítását.

A tűzoltás-, illetve mentésvezető a tűz- és kárfelszámolási tevékenység során a tűzvédelmi törvény alapján magánszemélyeknek utasításokat adhat. E

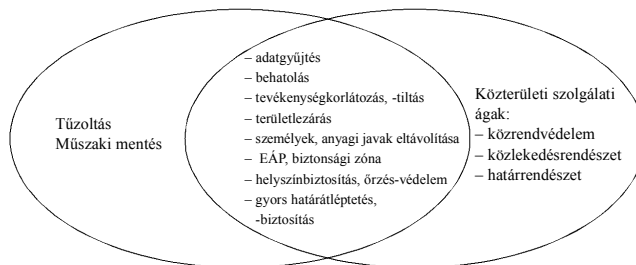
jogszerű utasítás végre nem hajtása szabálysértést valósíthat meg. A szabálysértés a közigazgatási jog speciális területe. A jogszerű intézkedésnek való nem engedelmeskedés szabálysértési eljárására a rendőrségnek van hatásköre.²⁵

A bemutatott tevékenységek alkalmazása jellemző a katasztrófavédelmi és az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervek tűzoltási és műszaki mentési együttműködésére. Ezeket alkalmazhatjuk a tüzesetek mellett az épületkároknál, az építmény- és egyéb balesetknél, illetve a természeti csapások során és minden hasonló esetben az élet- és a vagyonmentés, valamint az alapvető élet- és vagyonbiztonság érdekében. Közös cél az esemény által okozott további környezeti károk mérséklése, a közlekedés helyreállításának elősegítése, az életmentés, a közvetett és közvetlen élet- és balesetveszély elhárítása, illetve az állatok, tárgyak és anyagi javak mentése.²⁶

A tűzvizsgálat és a bűnügyi szolgálat

A *tűzvizsgálat* folyamatát alapvetően a tüzesetek vizsgálatára vonatkozó szabályokról szóló 44/2011. (XII. 5.) BM rendelet szabályozza. Ennek alapvető célja a tűz keletkezésének, terjedési körülményeinek, a tűz keletkezési helyé-

5. számú ábra
A tűzoltás és műszaki mentés kapcsolata a közterületi szolgálati ágakkal²⁷

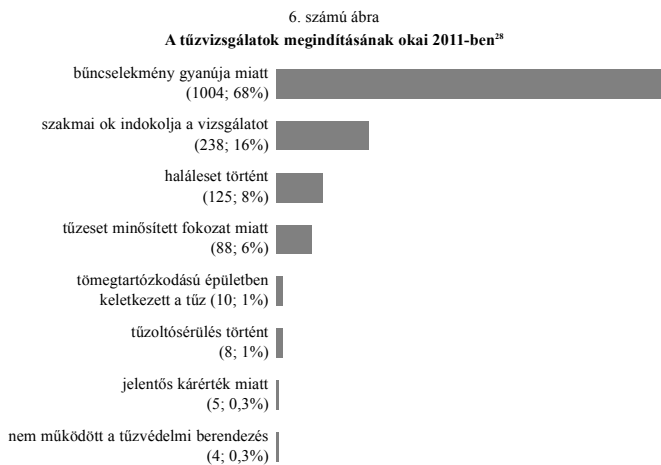

²⁵ A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 216. § (1) Aki a rendvédelmi szerv vagy a vámszerv hivatásos állományú tagja jogszerű intézkedésének nem engedelmeskedik, szabálysértést követ el. (2) Az (1) bekezdésben meghatározott szabálysértés miatt az eljárás a rendőrség hatáskörébe tartozik.

²⁶ 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól 4. §; 39/2011. (XI. 15.) BM rendelet a tűzoltóság tűzoltási és műszaki mentésének általános szabályairól 17–49. §

²⁷ Készítette Hevér Enikő.

nek, idejének, a tűz keletkezéséhez vezető folyamatnak, valamint a tüzesettel kapcsolatos személyi felelősségnek a vizsgálata. Elengedhetetlen még a tűz keletkezésének megelőzésére, továbbterjedésének megakadályozására vonatkozó tűzvédelmi előírások érvényesülésének, illetve a tűzoltás alapvető feltételeinek megállapítása is.

A 6. számú ábrán – alapozva a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság illetékes főosztályának egy átlagos évet átfogó statisztikai adataira – mutatjuk be a katasztrófavédelmi szervek által 2011-ben elvégzett tűzvizsgálatok megindításának okait.

Látható, hogy a legtöbb esetben azért került sor tűzvizsgálati eljárás elrendelésére, mivel valamiféle bűncselekmény gyanúja vetődött fel. Ezek a legtöbb esetben rongálás és közveszély okozása bűncselekmények, így ha ennek gyanúja már felvetődött, akkor a rendőrség bünyügyi szolgálatának is feladata van a helyszínen.

Mind a tűzvizsgálati, mind pedig a bünyügyi tevékenységek szükségességéről a tűzoltás vagy műszaki mentés során elsődlegesen beavatkozó erők je-

²⁸ Fentor László: Tűzvizsgálati tevékenység bemutatása. 7. dia.

http://www.katasztrofavedelem.hu/letoltes/tuzvedelem/eloadas/2/fentor_laszlo_eloadas.pdf

jelentései, információi alapján kell dönteni. Az általuk szolgáltatott adatok alapozzák meg a későbbiekben a további helyszíni tevékenységeket. Ha tehát a katasztrófavédelem végrehajtói állományának információi alapján tűzvizsgálat válik szükségessé az előbbi okok miatt, akkor a helyszínrre tűzvizsgálót küldtek ki. A rendőrség végrehajtóinak jelentései alapján pedig bűncselekmény gyanúja miatt bünygyi helyszínelő végzi tovább a tevékenységet.

Mindkét hatóság elsődleges és általános feladata a különféle adatok beszerzése, tehát az adatgyűjtés végrehajtása. Ennek során önállóan vagy közösen, esetleg információcserével szerzik be azokat az adatokat, amelyekre mindkét félnek szüksége van. Ezek: a jelzés ideje, a tüzeset helye, a keletkezés ideje, a tüzre utaló tények, adatok, a tüzeset jellege, kiterjedése, valamint a személyi sérülés jellege és mértéke. Ezt követően kezdődik meg a katasztrófavédelem részéről a *tűzvizsgálati* (közigazgatási) *helyszíni szemle*, illetve a rendőrség részéről a *bűnygyi helyszíni szemle*.

A két helyszíni szemlének a megnevezése és a végrehajtó hatósága és alakja különbözik ugyan, de a tartalma nem, hiszen mindkettő folyamán a következőket kell rögzíteni és megállapítani tüzesetekél:

- a helyszíni szemle helye, ideje;
- a helyszíni szemle célja;
- a résztvevők felsorolása;
- a helyszín bemutatása;
- a helyszínrajz;
- a károsodott terület leírása;
- a tűz keletkezésének helye és a terjedésére utaló állapotok és elváltozások;
- a tűz terjedését elősegítő és akadályozó tényezők;
- a személyek, anyagi javak, természeti környezet veszélyeztetettségére vonatkozó körülmények;
- egyéb lényeges tényezők;
- az esetleges mintavételezés, nyomrögzítés és körülményei;
- a lefoglalt, eredetben rögzített tárgyak, maradványok;
- álló- vagy mozgóképrögzítés;
- a látási viszonyok;
- az időjárási körülmények;
- a helyszín esetleges megváltoztatásának körülményei.

Tekintettel arra, hogy a helyszíni szemle statikus és dinamikus része tartalmilag nem különül el egymástól, közös jellemzőjük még, hogy a végrehajtásuk a legtöbb esetben halaszthatatlan, hiszen a késedelem nyomvesztéssel, eset-

leg a helyszín további megváltozásával járhat. Fontos a közös tevékenység során az eljárási cselekmények összehangolt, egyeztetett, lehetőség szerint párhuzamos végrehajtása, illetve az, hogy a bűnügyi helyszíni szemle során a tűzvizsgáló vagy egyéb tűzvizsgálati szakértő szakértőként, illetve szaktanácsadóként is igénybe vehető.

A helyszíni szemle végrehajtása után következik mindkét hatóságnál a *tanúk meg-, illetve kihallgatása*. Ebbe beletartoznak a helyszínen elsődleges beavatkozók is. Ez történhet jegyzőkönyvben, illetve – ami az általánosabb – az általuk készített jelentésben. Tanúként kell meg-, illetve kihallgatni az esemény bejelentőjét, észlelőjét, továbbá egyéb, a helyszínen tartózkodó és az esetről érdemben nyilatkozni tudó személyeket. Ezt követően, illetve ezzel párhuzamosan történik a hatóságok egyéb tevékenysége is, amelyek elvégzését a helyszín és a bekövetkezett esemény követelheti meg, például kamera-felvétel, iratok beszerzése.

Az előbbieket után a felsorolt tevékenységekről *összefoglaló jelentést* készítenek. Ezek tartalmuk szerint szintén hasonlóságot mutatnak, hiszen magukban foglalják egyebek között

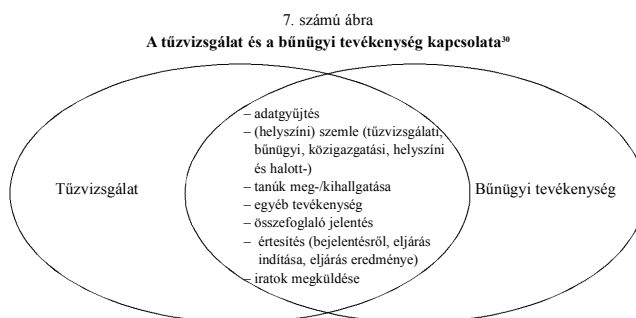
- a károsultak, a sérültek, esetleg az elhunyt személy adatait;
- a cselekmény rövid tényállását (a tűz helyszíne, keletkezési helye, ideje, a terjedése, esetleg a felelősségre, a veszélyeztetettségre vonatkozó megállapítások);
- a meghallgatottak adatait, az általuk közölt információkat;
- az egyéb elvégzett tevékenységeket;
- a társszervekkel történő együttműködést;
- javaslatot az eljárás eredményére (a katasztrófavédelem tekintetében az ügyfél figyelmének felhívása a követendő szabályok betartására, szabálysértési vagy büntetőeljárás kezdeményezése, illetve egyéb hatósági intézkedés kezdeményezése más hatóságnál a tapasztalt jogszabálysértés megszüntetésére, a rendőrség tekintetében pedig önállóan a nyomozás elrendelése, majd annak lefolytatása).

A két eljárásban, tehát a *tűzvizsgálati eljárásban és a nyomozásban* közös továbbá, hogy a szakszerű és teljes lefolytatáshoz szükséges a saját *keletkezett iratok egymásnak való megküldése*, illetve a folyamatos kapcsolattartás a saját döntésre tekintettel.

Az említett helyszíni szemlék mellett a rendőrség – a bűnügyi szemlével semmi esetre sem párhuzamosan – is végezhet *közigazgatási szemlét*. Effajta szemlére akkor kerülhet sor, ha a helyszínen közvetlenül jogsértés nem álla-

pítható meg, szükséges annak a további vizsgálata, iratok, esetlegesen szakértők, szaktanácsadók igénybevétele. Ha a hatóságok közigazgatási szemlét követő közigazgatási eljárásain jogsértés állapítható meg, annak megfelelően születik döntés és intézkedés a továbbiakról, esetleg további eljárások elrendeléséről. Hogyha a tüzesetben meghal valaki, a rendőrség helyszíni tevékenysége még a *helyszíni és halottszemlével* is kiegészül.²⁹

A két szervezet közös munkáját a tűzvizsgálat és a bűnügyi tevékenység során a 7. számú ábra mutatja.

Összegzés

A tanulmány rámutat, hogy a katasztrófavédelmi igazgatás részének számító tűzvédelmi igazgatás szorosan együttműködik a rendőrség szakirányú igazgatási tevékenységeivel. A tűz elleni védekezés a katasztrófák elleni védekezés része, állami feladat.

Megállapítottuk, hogy a megújult jogi szabályozás alapján a szervezeten belül elkülönül egymástól az iparbiztonsági, a polgári védelmi, illetve a tanulmány által kiemelt tűzoltósági, benne a tűzvédelmi szakterület. Mindezen túl a tűzvédelem elhelyezhető a közigazgatás rendszerében.

²⁹ A részfejezet összeállításának alapja Csepregi Csilla: A helyszíni szemle című előadása; a 44/2011. (XII. 5.) BM rendelet a tüzesetek vizsgálatára vonatkozó szabályokról; a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 119., 166–167. §; a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM–IM együttes rendelet 32–35. §; a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény 56–57/B §.

³⁰ Készítette Hevér Enikő.

Érintettük a tűz megelőzést, a tűzoltás, műszaki mentés és a tűzvizsgálat területét, hiszen a katasztrófavédelem a tűz megelőzés és tűzvizsgálat folyamán hatósági jogkört gyakorol.

Elengedhetetlen volt, hogy általános, de átfogó képet alkossunk a rendőrség szervezetéről. Ennek érdekében röviden érintettük a felépítésére, alapvető feladataira és szolgálati ágainak jellemzőire vonatkozó adatokat. Ismertettük a rendőrség szervezetének átalakításait is, illetve azt, hogy a jelen jogi szabályozás a rendőri tevékenységet három egymással mellérendelt szervezetre osztotta, ezek az általános rendőrségi feladatokat ellátó szervezet, a Nemzeti Védelmi Szolgálat és a Terrorelhárító Központ.

Annak érdekében, hogy a tűzvédelem feladatrendszerének elemeit a rendőrségi tevékenységekkel funkcionálisan összekapcsolhassuk, szükséges volt a jogszabály szerinti szolgálati ágakat felsorolni, alapfeladatukat bemutatni.

A tanulmány a különféle tűzvédelmi feladatokat konkrétan összekapcsolta a rendőrség egyes szolgálati ágaival. Ennek megállapításait a 8. számú ábrán összegeztük:

8. számú ábra
A katasztrófavédelem tűzvédelmi szakterületének összekapcsolása
a rendőrség szolgálati ágaival³¹

KATASZTRÓFAVÉDELEM:	RENDŐRSÉG:
– Polgári védelem	– TEK
– Iparbiztonság	– NVSZ
– tűzvédelem	– általános rendőrség
– tűz megelőzés	– igazgatásrendészet
– tűzoltás és műszaki mentés	– közterületi szolgálati ágak
– tűzvizsgálat	– bűnügy

A 8. számú ábrán látható, hogy a katasztrófavédelem *tűz megelőzési* feladata a rendőrség igazgatásrendészeti szakterületével mutat közös tevékenységet, méghozzá a pirotechnikai és atomenergiával kapcsolatos tevékenységek engedélyezésekor. A *tűzoltás és műszaki mentés* elsősorban a közterületi szolgálati ágakkal kapcsolható össze. Itt a közösen végzett vagy az egymás munkáját segítő tevékenységekről beszélhetünk, mint az adatgyűjtés, adott területre be-

³¹ Készítette Hevér Enikő.

hatolás, egyes tevékenység korlátozása vagy tiltása, terület lezárása, személyek vagy anyagi javak eltávolítása, ellenőrző-átesztelő pontok és biztonsági zónák kijelölése, üzemeltetése, helyszínbiztosítás, őrzés-védelem, vagy a gyors határátléptetés és a határterületen a tevékenység lehetővé tétele. Az utolsó tűzvédelmi, egyben katasztrófavédelmi feladat, a *tűzvizsgálat* pedig bizonyítottan a rendőrség bünyügyi szolgálatának munkájával mutat hasonlóságot. Ez leginkább az eljárásaikban lelhető föl, hiszen itt a közösen végzett tevékenység szintén az adatgyűjtés, a helyszíni szemlék lefolytatása, a tanúk meg- vagy kihallgatása, illetve a helyszín és az esemény sajátosságából adódó egyéb cselekmények végrehajtása. Kapcsolódás még közöttük az is, hogy tájékoztatják egymást.

Az előbbieket alapján tehát megállapítható, hogy a katasztrófavédelem és a rendőrség alaptevékenysége során a közbiztonság fenntartása érdekében együttműködik, közösen tevékenykedik, a szerzők a két rendvédelmi szerv munkája részfeladatainak pontosításához kívántak hozzájárulni, felhíva a figyelmet a közös munka fontosságára.

PIRGER TAMÁS

A rendvédelmi szervek hivatásos állományú dolgozóinak véleménye a szervezeti kultúráról nemek szerinti bontásban

A rendvédelmi szervek hivatásos állományának mintegy negyede nő. Ez az arány azért érdekes, mert a rendvédelmi munkán hagyományosan férfias szakmát értünk. A társadalmi elvárások és sztereotípiák miatt sokáig elképzelhetetlen volt, hogy a nők rendvédelmi hivatást válasszanak. Az elmúlt évtizedekben lassú folyamat nyomán jutottunk el addig, hogy a nők a férfiakkal megegyező feltételekkel és lehetőségekkel dolgozhassanak a rendvédelemben.

1945-ig a magyar rendvédelmi testületeknél csak takarítónőként vagy szolgaként alkalmaztak nőket. A Magyar Királyi Államrendőrségnél az 1920-as évektől gépirónak vehettek fel nőket. A Magyar Államrendőrség 1946-ban iskolázta be az első tizenennyolc nőt rendőrképesítő tanfolyamra. Ezekben az időkben még csak forgalomirányítóként, gyermekvédelmi előadóként és fogdaőrként alkalmazták őket.¹ Ez azonban nemcsak hazánkban, hanem más országokban is hasonlóképp működött. Kanadában általában a lehető legalacsonyabb beosztásban, közrendőri munkakörben szolgáltak², az Egyesült Államokban pedig nagyrészt kapuőri feladatokat láttak el, vagy fiatalkorúakkal kapcsolatos problémákat kezeltek.³ Tehát máshol sem volt jellemző, hogy nők vezetői pozíciót töltenek be. A nyugati országokban a XX. század közepétől több szempontból is vizsgálták a nők alkalmasságát a rendvédelmi pályára. Olyan kérdésekre keresték a választ, mint például: túlságosan bizonytalanok-e a nők érzelmileg, hiányzik-e az önbizalmuk, különösen, amikor az erőszak is megjelenik? Összeegyeztethető-e a rendvédelmi munka és a női természet? Nem túl nehéz-e ez a munka egy nőnek? Milyen feladatokat láthatnak el a nők? Általánosságban megfogalmazva: okozhatnak-e problémát a szexuális jegyek a rendőri feladatok napi ellátásában.⁴ A kutatások megál-

¹ Bobák Artúr: Nők a rendőrségnél (1945–1985). Új Rendészeti Tanulmányok, 1995/1.

² Barbara R. Price: Women in policing. Sexual integration in american law enforcement. National Institute of Justice, Washington, 1982

³ B. Lewis: Women behind the badge. Police Product News, vol. 9, 1983

⁴ Sárközi Irén: Nők a rendészetben. Belügyi Szemle, 1998/3.

lapították, hogy a nők ugyanolyan teljesítményre képesek, mint a férfiak⁵, sőt statisztikai adatokkal bizonyították, hogy a rendőrnők munkája egyenértékű a férfiakéval⁶. De az is nyilvánvalóvá vált, hogy a nők speciális készségekkel végzik munkájukat, például mélyen érdeklődésnek az emberi kapcsolatok iránt, és kevésbé hajlamosak arra, hogy erőszakot provokáljanak.⁷

Sárközi⁸ Magyarországon végzett vizsgálata szerint a rendőrnők megtalálták már a helyüket a rendőri szervezetben. Többségük elégedett a jelenlegi beosztásával, és úgy vélik, a parancsnokaik is elégedettek a teljesítményükkel. Beosztásukban szeretnének felkészültebben, magasabb színvonalon tevékenykedni, de vezetői funkcióra kevesen vágnak. Többen is kifogásolták azonban, hogy kevés a női vezető. Ezeket az eredményeket megerősítette Sárközi⁹ egy későbbi vizsgálata is.

Jelen tanulmány célja, hogy megvizsgálja a rendvédelemben dolgozó férfiak és nők véleményét, illetve véleménykülönbségeit (ha vannak) a rendvédelmi szervek szervezeti kultúrája¹⁰ kapcsán. A kérdés tehát, hogy a harmadlagos nemi jellegek befolyásolják-e a szervezeti kultúrával kapcsolatos véleményeket és elvárásokat.

Joggal vetődhet fel a kérdés, hogy miért is fontos a szervezeti kultúrát vizsgálni. Kotter és Heskett¹¹ véleménye szerint a jól teljesítő szervezetek közös jellemzője az erős szervezeti kultúra. Ez pedig akkor erős, ha a kulturális értékeket és az uralkodó normarendszert széles körben (ideális esetben mindenki) elfogadják. Denison¹² meglátása szerint pedig az erős szervezeti kultúrának több pozitív hatása is van. Ezek a következők:

5 Harold W. Bartlett – Arthur Rosenbaum: Policewoman effectiveness. Denver Police Department, Denver, 1977

6 Judith E. Greenwald: Aggression as a component of police-citizen transactions. Differences between male and female police officers. University Microfilms, Ann Arbor, 1976

7 A bekezdés megírásához alapul szolgált Sárközi Irén cikke, amelyben a szerző idézte a bekezdésben említett külföldi szerzők megállapításait is. Sárközi Irén: i. m.

8 Sárközi Irén: A rendőrnők magyarországi helyzete. Egy empirikus vizsgálat lefolytatásának menete és eredményei. Új Rendészeti Tanulmányok, Különszám, 1995

9 Sárközi Irén: Nők a rendészetben. PhD-értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2008

10 A szervezeti/vállalati kultúrának számos definíciója ismert. Az egyik legátfogóbb szerint „a vállalati kultúra a közösen vallott értékek, hitek és szokások rendszere, amelyek kölcsönhatásban a formális struktúrával viselkedési normákat generálnak. Ezek adják a szervezet tagjai által elfogadott és közösen vallott alapfeltevéseket, értékeket, normákat, valamint a közösen használt, előállított tárgyi eszközöket.” Thomas G. Cummings – Christopher G. Worley: Organization development and change. West Publications Company, Minneapolis, 1993, p. 772.

11 John P. Kotter – James L. Heskett: Corporate culture and performance. The Free Press, New York, 1992

12 Daniel R. Denison: Corporate culture and organizational effectiveness. John Wiley & Sons, New York, 1990

- befolyásolja, fokozza az azonosulást a szervezet céljaival;
- motiváló erejű a tagok számára;
- hatékonyabban használja fel a múltbéli tapasztalatait, vagyis fokozott tanulási kompetencia jellemzi;
- a közös értékek segítenek a cél meghatározásában, továbbá a célélérés módjának kiválasztásában.

A vizsgálat tartalma és az alkalmazott módszerek

A kutatást a Győr-Moson-Sopron megyei hivatásos állomány körében végeztem, a következő négy rendvédelmi szervnél: rendőrség, katasztrófavédelem, büntetés-végrehajtási szervezet, Nemzeti Adó- és Vámhivatal.

A kutatás feltételezi, hogy a megyében elvégzett vizsgálat eredményei országos viszonylatban is értelmezhetők, és a tökéletesen megegyező funkció okán az országos működést, illetve más megyék hivatásos állományú dolgozóinak véleményét is tükrözik. Kétségtelen azonban, hogy rendkívül érdekes lenne például egy hasonló, de megyéket vagy régiókat összehasonlító kutatás.

Mivel a hivatásos állomány munkavégzésére vonatkozó szabályok jelentősen eltérnek (lásd Hszt.¹³) a rendvédelem egyéb jogviszonyú dolgozóinál, valamint mert e hatóságok állományának döntő többsége hivatásos, a kutatás kizárólag a hivatásosok véleményét firtatta. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal esetében az adószakmai vonalon dolgozó kormánytisztviselők véleményét nem vizsgáltam.¹⁴ Jóllehet az adóhatóság állományának nagy részét a „civil” dolgozók teszik ki, de a működés kormánytisztviselők által végzett adószakmai része földrajzilag (egy városban belül másik városrészekben, a korábbi APEH szerveinek helyén) és szakmailag egyaránt jelentősen eltér a hivatásos állományétól. Sok szempontból tehát még ma is olyan, mintha a jogelőd Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal és a vám- és pénzügyőrség egymástól függetlenül, külön végeznék a munkáját. Kulturális szempontból pedig valószínűleg mindenképpen igaz ez.

A kutatás során három szempont szerint kívántam a minta reprezentativitására törekedni:

- az egyes rendvédelmi szerveknél dolgozó hivatásos állomány aránya;
- vezető beosztású tisztek¹⁵, tisztek, zászlósok/örrmesterek aránya;
- nők és férfiak aránya.

¹³ 1996. évi XLIII. törvény a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról.

¹⁴ Az APEH és a vám- és pénzügyőrség integrációja 2011. január 1-jén történt meg.

¹⁵ Osztályvezető vagy annak megfelelő, illetve annál magasabb beosztást jelent.

A Győr-Moson Sopron megyei hivatásos állomány összetételét a *táblázat* mutatja. A kutatás Győr-Moson-Sopron megyében a nevezett rendvédelmi szervek következő szervezeti egységeit érintette:

- rendőrség: Győr-Moson-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság, Győri Rendőrkapitányság, Csornai Rendőrkapitányság, Mosonmagyaróvári Rendőrkapitányság, Soproni Rendőrkapitányság, Kapuvári Rendőrkapitányság;
- büntetés-végrehajtási szervezet: Sopronkőhidai Fegyház és Börtön, Győr-Moson-Sopron Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet (Győr);
- katasztrófavédelem: Győr-Moson-Sopron Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság és soproni, mosonmagyaróvári, kapuvári, győri, csornai kirendeltségei;
- Nemzeti Adó- és Vámhivatal: Győr-Moson-Sopron Megyei Bünyügyi Főigazgatóság (Győr), Győr-Moson-Sopron Megyei Vám- és Pénzügyőr Igazgatóság (Győr).

A rendvédelmi szervek állományának Győr-Moson-Sopron megyei jellemzői (fő)¹⁶

	hivatásos	nők	férfiak	vezető	tiszt	zászlós/ őrmester
Rendőrség	1078	318	760	53	346	679
Büntetés-végrehajtás	355	86	269	19	43	293
Katasztrófavédelem	399	36	363	36	56	307
Nemzeti Adó- és Vámhivatal	147	49	98	11	42	67

Ahogy a táblázatban is jól látható, a katasztrófavédelem nemcsak az elvégzendő feladatok jellege miatt tekinthető a rendvédelem határterületének, hanem az állomány összetétele is eltérést mutat a többi szervezethez képest. Ennek az az oka, hogy a katasztrófavédelem állományának jelentős része (Győr-Moson-Sopron megyében 321, ebből 295 tiszthelyettes) a 24/48 órás váltásos munkarendben szolgáló „vonulós” tűzoltó. Nagy részük felsőfokú végzettség nélkül (tehát tiszthelyettesként) szolgál. A munka megterhelő, kemény fizikai igénybevételt és jelentősebb testi erőt kívánó jellege miatt pedig ezeket a feladatokat férfiak látják el.

Az adatok felvétele az általam kidolgozott, és kimondottan a rendvédelemre specializált kérdőív segítségével történt. A kérdőív a kiegészített robinsin¹⁷ értékdimenziók szerint készült, azonban a „munkakörrel, szervezettal való azonosulás” dimenzióját két részre bontottam, így tizenkét értékdimen-

¹⁶ A táblázat a rendvédelmi szervek humánigazgatási/személyügyi osztályainak 2014-es adatai alapján készült.

¹⁷ Stephen P. Robbins: Organizational behavior. Prentice-Hall International, New Jersey, 1993

zió keletkezett. Ennek oka, hogy az eredeti modellben nincs mód a két érték külön történő mérésére, így viszont egymástól függetlenül mérhető a munkakörrel és a szervezettel való azonosulás mértéke. Egy szervezetnél egyszerre is lehet erős a munkakörrel és a szervezettel való azonosulás mértéke. Az eredeti modell alapján erre azonban nem kaphatunk választ, mert az említett két tényező ugyanazon skála két végpontja, a válaszadó így vagy az egyik vagy a másik irányba mozdul el, nincs lehetősége kifejezni azt, ha egyszerre erős (vagy gyenge) a szervezettel és a munkakörrel való azonosulása. Véleményem szerint ez a változtatás indokolt volt, és az így kiegészített modell részletesebb, illetve precízebb mérhetőséget tesz lehetővé.

A kérdőíven szereplő kérdések és a válaszlehetőségek kidolgozását a *Jarjabka*¹⁸ és *Balogh*¹⁹ által készített szervezetikultúra-kérdőívek segítették. A kérdőívet tehát a már említett tizenkét értékdimenzió alapján készítettem el, amelyen negyvennyolc kérdés szerepelt, így mindegyik értékdimenzióra négy kérdés jutott. A négy kérdés valójában mindegyik dimenziónál két szempontot vizsgált. Mindegyik szempontonál volt egy olyan kérdés, amely azt vizsgálta, hogy a válaszadó szerint hogy néz ki az a terület a saját szervezeténél, a másik pedig azt, hogy véleménye szerint hogyan kellene kinéznie, tehát milyen lenne a hatékonyabb működési forma. Tehát észlelt (jelenlegi állapot) és kívánt (jövőbeni állapot) megítélések voltak ezek. Ezekre a kérdésekre kilencfokú intervallumskálákon adhattak választ a dolgozók, amelyek a *Likert*-²⁰ vagy a szemantikus differenciálskála²¹ tulajdonságaival bírtak. A skála minden pártalan számához került egy kis magyarázat a kérdőíven, megkönnyítve ezzel a válaszadást. A vizsgált területek – már tovább bontva tizenkét értékdimenzió alapján – részletesebben:

1. Munkakörrel való azonosulás.
 - a) szakmával való azonosulás;
 - b) szűkebb szakterülettel való azonosulás;
2. Szervezettel való azonosulás.
 - a) országos szervvel való azonosulás;
 - b) szervezeti egységgel való azonosulás;

¹⁸ Jarjabka Ákos: Van-e nyoma a hazai vállalatok állami múltjának szervezeti kultúrájuk jelenében? *Marketing és Menedzsment*, 2008/3.

¹⁹ Balogh László: A szervezetfejlesztés lehetőségei első lépés a szervezeti kultúra diagnosztika a sport-szervezetekben. In: Györfi János (szerk.): *Sportszakember továbbképzési konferencia sorozat. Tanulmánykötet. Nemzeti Sportszövetség*, Budapest, 2009, 87–99. o.

²⁰ Likert-skála: az állítások mellett a kitöltőnek az „egyáltalán nem ért egyet” és a „teljesen egyetért” közötti tartományból (vagy hasonló jellegűből) kell számokat megjelölnie.

²¹ Szemantikus differenciál: a végpontokon ellentétes jelentésű szavak/kifejezések/mondatok szerepelnek.

3. Egyén-, csoportközpontság.
 - a) csoportmunka gyakorisága;
 - b) egyéni vagy csoportcélok prioritása;
4. Humán orientáció.
 - a) vezetői empátia szintje;
 - b) a vezetők szociális érzékenysége;
5. Belső függés, függetlenség.
 - a) szervezeti függés mértéke közép- vagy alsófokú egységek relációjában;
 - b) szervezeti egységek közötti függés mértéke;
6. Kontroll.
 - a) szabályozottság szintje;
 - b) ellenőrzések gyakorisága;
7. Kockázatvállalás.
 - a) kockázatvállalás mértéke;
 - b) innovációs hajlandóság mértéke;
8. Teljesítményorientáció.
 - a) szervezeten belüli verseny mértéke;
 - b) jutalmazási kritérium;
9. Konfliktustűrés.
 - a) a konfliktusok megítélése;
 - b) a konfliktusok, nyílt kritikák gyakorisága;
10. Cél-eszköz orientáció.
 - a) beosztott- vagy teljesítményorientáltság;
 - b) folyamat- vagy célorientáltság;
11. Nyílt-zárt rendszer.
 - a) a környezeti változások figyelemmel kísérésének mértéke;
 - b) a környezeti változások megválaszolásának mértéke;
12. Időorientáció.
 - a) tervezési időtáv;
 - b) azonnali vagy távlati eredmények prioritása.

A kérdőívet hétszáz hivatásos dolgozó töltötte ki, a korábbiakban ismertetett szempontok szerint megközelítőleg arányosan. Így a minta – az általam fontosnak ítélt ismérvek szerint – reprezentatívnak tekinthető.

Az adatfelvétel nyomtatott kérdőív segítségével (így szükség volt a válaszok későbbi kódolására az SPSS [*Statistical Package for the Social Sciences*] programra), a rendvédelmi szervek alsó- és középfokú szervezeti egységei vezetőinek az engedélyével, illetve indokolt esetben országos vezetői engedéllyel

történt. Az adatfelvétel 2014. május elejétől július végéig zajlott az egyes rendvédelmi szervek személyügyi/humánigazgatási osztályainak közreműködésével. A reprezentatív kitöltést segítő állományi adatokat szintén a személyügyi osztályok szolgáltatták. A válaszadás anonim módon történt.

A kérdőívek kiértékelése SPSS 19.0-s programmal történt. A vizsgálathoz keresztábra-elemzést, pontosabban Person-féle Khi-négyzet-próbát alkalmaztam. A kapcsolat erősségét Cramer-együtthatóval vizsgáltam.

Keresztábra-elemzés esetén célszerű a függő és a független változók megnevezése. Független változók a nemek voltak, tehát a kérdőív azon kérdései, amelyekre a válaszokat nominális skálán vettem fel. E független változók alapján végeztem el a Khi-négyzet-próbát. A függő változókat a kérdőív intervallumskálán vettem fel.

A Khi-négyzet-próba esetében első lépésben – biztosítandó a keresztábrák megfelelő szintű feltöltöttségét – a változókat újrakódoltam, és a kilenc válaszlehetőséget háromra sűritettem ($1 - 3 = 1$; $4 - 6 = 2$; $7 - 9 = 3$). Ez a fajta csekély mértékű változtatás nem vezet az adatok és az eredmény torzulásához, de jelen esetben eredményesebb számítást tesz lehetővé. Ahhoz, hogy igazoltnak tekinthessük a szignifikáns összefüggéseket, a következő kritériumrendszert használtam:

- az általános szignifikanciaszintnek kisebbnek kellett lennie, mint 0,01 (egyszázalékos szignifikanciaszint);
- a keresztábrák által létrehozott cellák várható értéke minimumának legalább el kell érnie az egyet;
- a cellák kevesebb mint húsz százaléka esetében állhat fenn, hogy a cellákba tartozó elemek várható értéke kisebb, mint öt.²²

A kapcsolat erősségét vizsgáló Cramer-együttható esetében az együttható értéke nulla és egy között mozog. A nulla a kapcsolat hiányát, míg az egy az erős kapcsolatot jelenti a két változó között. Tehát minél közelebb esik az érték a nullához, annál gyengébb, minél közelebb esik az egyhez, annál erősebb kapcsolatról beszélünk. A kapcsolat erőssége akkor érdekes, ha az összefüggésről – jelen esetben Khi-négyzet-próba segítségével – bizonyítottuk, hogy statisztikailag szignifikáns.²³

²² Sajtos László – Mitev Ariel: SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv. Alinea, Budapest, 2007

²³ Uo.

A kutatás eredményei

A nemek közötti véleménykülönbségek észlelt megközelítésben

Az előzőekben ismertetett kritériumrendszernek (Khi-négyzet-próba és a szignifikáns összefüggés feltételei) három terület, illetve kérdés felelt meg.

Nyilvánvalóvá vált, hogy a rendvédelemben dolgozó nők a férfi kollégáikhoz képest erősebben tudnak azonosulni azzal a szervezettel (rendőrség, büntetés-végrehajtás, katasztrófavédelem, Nemzeti Adó- és Vámhivatal), amelyiknél a munkájukat végzik.

Az is kiderült, hogy a szervezetenél észlelt humán orientáció a vezetői empátia tekintetében a nőknél magasabb, ami azt jelenti, hogy a női dolgozók a férfi kollégáikhoz képest inkább úgy vélik, hogy a vezetők a feladatok teljesítésének értékelésekor beleélik magukat az beosztottak (lehetőségei, képességei) helyzetébe. (Ennek oka lehet talán az, hogy a vezetők az emberi kapcsolatokra érzékenyebb női dolgozókkal valóban empatikusabbak.)

Észlelt vonatkozásban a harmadik különbség a célorientáció (szervezeti célok) dimenziójában keresendő. A rendvédelmi szervek női dolgozói férfi kollégáikhoz képest inkább úgy vélik, hogy a vezetők a szervezeti célokat tartják fontosabbnak és kevésbé gondolják érdekesnek az ahhoz vezető folyamatokat, technikákat, valamint a feladatelvégzés szabályosságát.

Azonban a kapcsolat erősségét vizsgáló Cramer-együttható az előbb bemutatott területek mindegyikénél 0,09 és 0,2 közé esett. Tehát a válaszadó neme csak kismértékben magyarázza az adott választát, és így a kulturális megítélések különbségeit.

A nemek közötti véleménykülönbségek kívánt megközelítésben

A felállított kritériumrendszernek e tekintetben csupán két terület, illetve kérdés felelt meg, azonban rendkívül fontos, hogy ez a két kérdés ugyanazon dimenzióhoz tartozik!

A kontroll kívánt szintje mindkét kérdés tekintetében a nőknél magasabb, ez azt jelenti, hogy a női dolgozók a férfi kollégáik véleményéhez képest erősebb szabályozottságot és több előírást tartanának hatékonynak.

Másrészt a női dolgozók véleménye azt is jelzi, hogy gyakoribb – a dolgozók munkavégzését érintő – ellenőrzéseket tartanának hatékonynak, mint az állomány férfi tagjai.

A kapcsolat erősségét vizsgáló Cramer-együttható az előbb bemutatott területek mindegyikénél 0,09 és 0,2 közé esett. Tehát a válaszadó neme csak kismértékben magyarázza az adott választát, és így a kulturális megítélések különbségeit. Azonban így is egyértelműen kijelenthető, hogy kontroll kívánt szintje az állomány nő tagjainál a magasabb, tekintve, hogy mindkét erre vonatkozó kérdésnél szignifikáns különbség mutatkozott a férfiak elvárásaihoz viszonyítva.

Következtetések és javaslatok

A XX. század közepétől lefolytatott nemzetközi és hazai kutatások – mint ahogyan szó volt róla – bizonyították, hogy a nők teljes mértékben alkalmasak a hagyományosan férfias szakmának gondolt rendvédelmi munkára. Azonban az is bizonyossá vált, hogy munkájukat speciális készségekkel és attitűdökkel látják el az állomány nő tagjai, így például erősen érdeklődnek az emberi kapcsolatok iránt, és kevésbé hajlamosak arra, hogy erőszakot provokáljanak, valamint kevesen vágnak vezetői pozícióba. Utóbbi tényezőnek (is) tulajdoníthatóan a női rendvédelmi vezetők aránya alacsony.

A jelen kutatás (észlelt és kívánt szempontokat külön kezelve) negyvennyolc kérdés alapján vizsgálta a nők és a férfiak véleményét a rendvédelmi szervek szervezeti kultúrájáról. Megállapítható, hogy viszonylag kevés kérdésben, mindössze öt területen mutatkozott eltérés a nők és a férfiak véleménye között, és habár ezek az összefüggések szigorú statisztikai feltételek mellett is szignifikánsak, még így is csak gyengének minősíthetők. Tehát a válaszok különbözőségét csak kismértékben magyarázzák a harmadlagos nemi jellegek. Levonható a következtetés, hogy *ilyen megközelítésben nincs kulturális probléma* a rendvédelmi szerveknél, s bár van kimutatható differencia a női és férfi dolgozók véleménye között, de az nem olyan mértékű, hogy azzal sürgősen vagy akár behatóbban foglalkozni kelljen a szervezeti kultúra erősítése céljából.

Mindamellott fontos kiemelni, hogy kívánt megközelítésben a kontrollt érintő mindkét kérdésnél statisztikailag szignifikáns különbség mutatkozott az állomány férfi és női tagjainak véleménye között. A női dolgozók erősebb kontrollt tartanak hatékonyabbnak, mint férfi kollégáik. A kontroll dimenziójához tartozó két kérdésre adott válaszok összehangjából ez egyértelművé vált. Az állomány női tagjai a férfi kollégáikhoz képest szabályokkal jobban körülhatárolt, és jobban ellenőrzött munkavégzést tartanak hatékonynak, míg az

állomány férfi tagjai – a nőkhez képest – a kevesebb ellenőrzést és a munkavégzést érintő nagyobb szabadságot preferálnák a hatékonyság szempontjából.

Különösen érdekes eredmény ez olyan rendkívül bürokratikusán működő közigazgatási szervek esetében, mint a rendvédelmi hatóságok, ahol – a bürokratikus működésnek megfelelően – a kontroll szintje egyébként is rendkívül magas. Véleményem szerint a szervezeti kultúrával kapcsolatos kérdésekben – ha a nemek megoszlását vesszük alapul – a vezetőknek talán egy kissé jobban kell odafigyelniük a kontroll kívánt szintjére, és figyelembe venniük az ehhez kapcsolódó megítélések és hozzáállások különbözőségét, és így a szabályok, ellenőrzések mértékéhez valószínűsíthető pozitív vagy negatív viszonyulásokat.

IRODALOM

Balogh László: A szervezetfejlesztés lehetőségei első lépés a szervezeti kultúra diagnosztika a sportszervezetekben, In: **Győrfi János (szerk.):** Sportszakember továbbképzési konferencia aportszat. Tanulmánykötet. Nemzeti Sportszövetség, Budapest, 2009, 87–99. o.

Bartlett, Harold W. – Rosenbaum, Arthur: Policewoman effectiveness. Denver Police Department, Denver, 1977

Bobák Artúr: Nők a rendőrségnél (1945–1985). *Új Rendészeti Tanulmányok*, 1995/1.

Cummings, Thomas G. – Worley, Christopher G.: Organization development and change. West Publications Company, Minneapolis, 1993

Denison, Daniel R.: Corporate culture and organizational effectiveness. John Wiley & Sons, New York, 1990

Greenwald, Judith E.: Aggression as a component of police-citizen transactions. Differences between male and female police officers. University Microfilms, Ann Arbor, 1976

Jarjabka Ákos: Van-e nyoma a hazai vállalatok állami múltjának szervezeti kultúrájuk jelenében? *Marketing és Menedzsment*, 2008/3.

Kotter, John P. – Heskett, James L.: Corporate culture and performance. The Free Press, New York, 1992

Price, Barbara R.: Women in policing. Sexual integration in american law enforcement. National Institute of Justice, Washington, 1982

Lewis, B.: Women behind the badge. *Police Product News*, vol. 9, 1983

Robbins, Stephen P.: Organizational behavior. Prentice-Hall International, New Jersey, 1993

Sajtos László – Mitev Ariel: SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv. Alinea, Budapest, 2007

Sárközi Irén: A rendőrnők magyarországi helyzete. Egy empirikus vizsgálat lefolytatásának menete és eredményei. *Új Rendészeti Tanulmányok*, Különszám, 1995

Sárközi Irén: Nők a rendészetben. *Belügyi Szemle*, 1998/3.

Sárközi Irén: Nők a rendészetben. PhD-értékezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2008

DÉKÁNY BALÁZS

A megbízhatósági vizsgálatok története: egy új jogintézmény útja

A megbízhatósági vizsgálat mint jogintézmény magyarországi bevezetése egyértelműen összefügg a Nemzeti Védelmi Szolgálat 2011-es megalakulásával.

A törvényalkotó célja egy olyan – törvény által felhatalmazott – szerv létrehozása volt, amely a korábbi időszakhoz képest hatékonyabban láthatja el a belső bűnmegelőzési, büntfelderítési feladatokat a teljes magyar rendvédelem, valamint a közigazgatás jelentős területén, ezzel kielégítve a korrupció elleni hatékonyabb fellépés iránti igényt mind a hazai, mind pedig az európai kívánalmaknak megfelelően. Az állami szervek és a közélet tisztségűjébe vetett bizalom elengedhetetlen része a modern demokráciáknak, ennek garantálására pedig egy a feladatait törvényi felhatalmazás útján végző, a jogelődjéhez képest minden területen megújuló belső bűnmegelőzési és büntfelderítő szerv képes.

Az állomány védelméről

Napjainkban is visszatérő gond a Nemzeti Védelmi Szolgálat védelmi funkcióinak pontos értelmezése.

A klasszikus és a jogelődöknél a titkos információgyűjtés rendszerén belül értelmezhető „belső elhárítási” tevékenység a jogi szabályozásában és alapjaiban is megújuló szervezet működésére hosszú időre árnyékot vetett, ezért a védelmi feladatok pontos értelmezése kezdetben nehézségekbe ütközött. A védelmi funkció pedig két aspektusban is értelmezhető, amely a Nemzeti Védelmi Szolgálat alapelvei között is helytálló.

Védelem a külső hatásokkal szemben

Felvetődött annak az igénye, hogy a közigazgatásban a munkájukat becsületesen és tisztességesen végzők a korábbiakhoz képest fokozottabb *védelmet kapjanak a hivatásukkal összefüggésben őket érő támadások esetén*. Az elmúlt évtizedek társadalmi változásai nyomán létrejött egy olyan új bűnözői

réteg, amely az anyagi lehetőségei, a kapcsolati tőkéje következtében képes lejáratással, vesztegetéssel és másként, például előre felépített pszichikai erőszakkal fellépni. Szükség volt tehát egy olyan szerv létrehozására, amelynek egyik alapvető feladata nemcsak a bűncselekményt elkövető rendvédelmi dolgozók elleni fellépés, hanem a munkatársak sérelmére elkövetett bűncselekmények megelőzése, megszakítása, utófelderítése.

Védelem a belső hatásokkal szemben

A közigazgatás korrupciótól való megtisztítása feltételezi azt, hogy a korrupciós cselekményekben érintett munkatársak kikerülnek a rendszerből. Velük együtt kikerül a „rossz példa” is.

A korrupciós vagy más módon bűnöző munkatársak a helytelen példamutatáson felül megbízhatatlanokká válnak környezetükben. A rosszul értelmezett „csoportérdek” – hívhatnánk „betyárbecsületnek” is – szinte automatikusan cinkossá teszi a munkájukat tisztességesen végző kollégákat is, akik ezzel zsarolhatóvá válhatnak.

A manipulációval vagy erőszakkal hallgatásra, kompromisszumokra kényszerített munkatársak látszólag bűnsegédek, vagy tártettek, a szerepüket tekintve viszont inkább áldozatok.

A Nemzeti Védelmi Szolgálat által felderített bűnelkövetők törvényes kivonása a közigazgatás rendszeréből – általánosságban is – a munkahelyi légkör jelentős javulásához vezet, különösen pedig az alapvetően tisztességes személyek kényszerű cinkosságát szünteti meg.

Az integritás vizsgálata, a megbízhatósági vizsgálatok kezdete

Nem igényel bizonyítást az a tény, hogy egy szervezet közigazgatásbeli, társadalmi rangját a hatáskörei és jogosítványai mellett az átláthatósága, valamint a tisztasága határozza meg.

A korszellemnek megfelelően átalakult védelmi szervezet hatékony működése érdekében szükség volt egy olyan jogintézmény bevezetésére, amelynek segítségével új távlatok nyílnak a rendvédelemben, a közszolgálatban dolgozók integritásának vizsgálatában. Ez a jogintézmény a megbízhatósági

vizsgálat, amelyet a külföldi szakirodalomban integritástesztként is említenek, a jogszabály pedig ugyancsak megbízhatósági vizsgálatként definiálja.

Mivel a megbízhatósági vizsgálat teljesen új lehetőségként jelent meg, ezért a Nemzeti Védelmi Szolgálatnak nem voltak hazai tapasztalatai.

Bár egyes európai országokban működtek hasonló elnevezésű tesztek, de alapos vizsgálatuk után kiderült, bár döntő mértékben lehetséges lenne a beillesztésük a magyar jogrendszerbe, de szerencsésebb olyan vizsgálat kidolgozása, amely leginkább a hazai viszonyokat veszi figyelembe.

A 2010-es kormányváltás után hamarosan szóba került a tervezett jogintézmény bevezetése. Szinte azonnal számtalan kritikai észrevétel hangzott el a társadalom és a szakma minden területéről. Ezek egy része arról szólt, hogy a Nemzeti Védelmi Szolgálat az érintettek, valamint a szűkebb és tágabb értelemben vett hozzátartozóik magánéleti cselekményeit is vizsgálja. Másrészt attól is tartottak, hogy a rendvédelemben dolgozóknak a társadalom többi csoportjához képest korlátozottabb alapvető szabadságjogaikat a korábban vállaltaknál még inkább korlátozzák. Olyan bírálatok is megjelentek, amelyek szerint a vizsgálatok elvégzése kapcsán etikátlannul előkészített mesterseges élethelyzetekkel (provokációval) is számolniuk kell. Végül, de nem utolsósorban a különböző érdekvédelmi fórumok megfogalmazták abbéli aggályait, hogy a megbízhatósági vizsgálatok egyfajta „titkos adatgyűjtésnek” minősülnek, az ott megszerzett adatok nem megfelelő kezelése okán az érintett személyekről információk keletkeznek, amelyeket később felhasználhatnak. Gyakran alaptalan vádakkal illették a még gyakorlati tartalommal fel nem töltött jogi kereteket, és arra a következtetésre jutottak, hogy a Nemzeti Védelmi Szolgálat a közigazgatási dolgozók hálózatabitkait fűrkészi majd.

Jómagam is – a Nemzeti Védelmi Szolgálat megalakulásakor más rendvédelmi területen dolgozó tisztként – vegyes érzelmekkel fogadtam az új szervezet megalakulását, valamint a megbízhatósági vizsgálat bevezetését, mindamellett azt is éreztem – és a rendőri munkámon keresztül folyamatosan tapasztaltam –, hogy a belső büntérfelirítések kapcsán fontos változásokra van szükség.

A Nemzeti Védelmi Szolgálat munkatársainak az indulás pillanataiban nemcsak a kellemetlen társadalmi és szakmai előítéletekkel kellett szembenézniük, hanem két új jogintézmény létjogosultságát is bizonyítaniuk kellett.

A rendőri munkában eddig csak távolról ismert eljárást, a kifogástalan-életvitel-ellenőrzést napi rutinná kellett fejleszteni, a hazai gyakorlatban ismeretlen megbízhatósági vizsgálatot pedig a korrupció felfedezésének egyik hatékony módszerévé kellett alakítani.

Tekintettel arra, hogy a vizsgálat folyamán az eszközök, a végrehajtók személye és a módszerek rendőri jellegének leplezése kiváltképpen fontos, ezért a jogszabályi háttér lehetőséget teremtett a titkos módszerek és eszközök bírói engedélyhez nem köthető formáinak felhasználására.

A vizsgálatok idején kialakítandó reális élethelyzetek megtervezéséhez alapul vettük jogelöldeink tapasztalatait, a korábbi bírósági határozatokat korupciós tárgyú bűnügyekben, továbbá az állampolgárok különböző csatornákon megjelenő véleményeit. A megbízhatósági vizsgálat – struktúráját és módszertanát tekintve – a bírói engedélyhez nem köthető operatív eszközök és módszerek alkalmazásának az egyvelege.

Törvényi háttér

A rendőrségi törvény meghatározza a megbízhatósági vizsgálatot, e szerint a *„vizsgálat célja annak megállapítása, hogy az azzal érintett eleget tesz-e a jogszabályban előírt hivatali kötelezettségének. Ennek megállapítása érdekében a megbízhatósági vizsgálatot végző szerv a munkakör ellátása során a valóságban is előforduló vagy feltételezhető élethelyzeteket hoz mesterségesen létre. A megbízhatósági vizsgálat során feltárt jogsértés alapján fegyelmi vagy szabálysértési eljárás nem indítható”* [Rtv. II. fejezet 7/A § (1) bek.].

Ahogy a törvényidőzetből is kitűnik, a jogalkotónak az volt a célja, hogy a vizsgált személynek a munkaköre ellátása folyamán, vagyis szolgálatban, vagy a hivatali feladatai ellátásakor, valamint szolgálati vagy hivatali tevékenysége kapcsán vizsgálja a tevékenységét. E törvényi kitétel kizárja annak a lehetőségét, hogy a vizsgálatot végzők ne a törvény szellemében járjanak el, azaz a vizsgálatot az érintettek magánéletének érintésével végezzék el.

Fontos annak hangsúlyozása, hogy a vizsgálatot végzők csak a valóságban is előforduló vagy feltételezhető élethelyzetet hozhatnak létre. Jogosan adódik a kérdés, mindezt hogyan lehet ellenőrizni. Egyrészt az élethelyzet leírása szerepel a végrehajtási tervben, amelyet a felügyeletet ellátó ügyészség engedélyez. Ezen túlmenően – ha a megbízhatósági vizsgálat során az érintettel szemben bűncselekmény gyanúja vetődik fel – a megbízhatósági vizsgálat eredménye „bekerül” a büntetőeljárás keretei közé, megalapozza a nyílt büntetőeljárást, amelynek a végén a bíróság felmentő vagy elmarasztaló ítéletet hoz, esetleg új eljárás lefolytatására utasítja a nyomozó hatóságot, ezzel is egyfajta kontrollt gyakorolva.

A törvényi garanciákon túl van a vizsgálat másik fontos gyakorlati feltétele: a valóságban nem előforduló élethelyzetek a gyakorlatban is lehetetlen-né teszik a vizsgálat elvégzését.

Egy hétköznapi példával szemléltetve: egy közlekedési területen dolgozó rendőr tiszthelyettes integritásvizsgálatakor vajon hogyan lehet meggyőződni arról, hogy a kolléga törvényesen intézkedett-e, ha a mesterségesen kidolgozott élethelyzetben egy a valóságban szinte soha nem előforduló szituációt vetnek be. Mondjuk az állampolgárt „eljátszó” védelmi tiszt a rendőrt a szabadidejében, az otthonában keresi fel azért, hogy a rá vonatkozó büntetést törölje a nyilvántartásból.

A példából is látszik, hogy a valóságban elő nem forduló élethelyzetek önmagukban is korlátot szabnak az etikátlan és ezáltal a törvény szellemével ellentétes vizsgálatok lehetőségének.

Igen fontos az a jogszabályi kitétel is, amely megakadályozza, hogy a megbízhatósági vizsgálat idején észlelt fegyelmi vagy szabálysértési magatartások felhasználhatók legyenek az érintett ellen. Úgy gondolom, ez a kitétel egyértelműen kifejezi, hogy a Nemzeti Védelmi Szolgálat a megbízhatósági vizsgálatot mint eszközt kizárólag a közélet tisztasága érdekében, egyfajta szűrőtevékenységként végzi, teljes mértékben elkülönülve a különböző közigazgatási, valamint rendvédelmi szervek ellenőrzésre feljogosított szerveitől, amelyek fegyelmi vagy szabálysértési ügyekben eljárhatnak a munkatársaikkal.

Álláspontom szerint arra is gondolt a törvényalkotó, hogy a végrehajtó szerv a jogintézményt ne alkalmazhassa megfelelő időbeli, személyi és területi korlátok nélkül. A törvény szerint „*a védett állomány tagjára vagy tagjaira vonatkozóan megbízhatósági vizsgálatot elrendelni naptári évenként legfeljebb három alkalommal lehet, a megbízhatósági vizsgálat időtartama alkalmanként nem haladhatja meg a 15 napot. A megbízhatósági vizsgálat során végzett tevékenységeket dokumentálni kell.*” Ez a rendelkezés – egyebek mellett – kiküszöböli annak a lehetőségét, hogy a vizsgálatot végző szerv korlátlanul és kontrollálatlanul, a belső bünfelderítés eszközeként, esetleg önkényesen, szankcióként alkalmazza a vizsgálatot.

Jelentős garanciális elemként jelenik meg a büntető törvénykönyvben a jogosulatlan megbízhatósági vizsgálat végzése mint deliktum.

A rendőrségi törvény úgy fogalmaz, hogy az ügyész a „*jogszabálysértés megállapítása esetén írásba foglalt indokolt határozatával új határozat hozatalára utasítja a megbízhatósági vizsgálatot folytató szervet, ha pedig azt alapítja meg, hogy a megbízhatósági vizsgálat végrehajtására a részletes terv-*

től eltérően került sor, felelősségre vonást is kezdeményez”. Törvénytelen végrehajtás esetén természetesen nemcsak a felügyeletet ellátó ügyészségnek, hanem a Nemzeti Védelmi Szolgálat munkatársainak lehetősége, sőt kötelessége büntetőeljárást kezdeményezni. Ugyanezek a jogok természetesen a vizsgálattal érintettet is megilletik.

A rendőrségi törvény szerint a *„megbízhatósági vizsgálat célja szempontjából érdektelen adatot, valamint az ügyben nem érintett személy adatait a rögzítést követő 3 napon belül törölni kell”*. Véleményem szerint ez a kitétel megfelelő garancia arra, hogy nemcsak a vizsgálatban érintettekről, hanem a vizsgálattal nem érintettekről keletkező információkat is haladéktalanul megsemmisítsék.

A törvényalkotó gondoskodott arról is, hogy az integritásteszt végrehajtása során az érintettel kapcsolatosan keletkezett adatokat – ha a vizsgálat idején nem vetődik fel bűncselekmény gyanúja – a vizsgálat befejezése után harminc napon belül megsemmisítsék. Egyedül a vizsgálat tényét, idejét, valamint az érintett személyes adatait őrzik meg két évig, de ennek az adatkezelésnek is egyetlen garanciális célja van: az érintettnél a törvény által engedettnél többször ne lehessen integritástesztet végezni.

A megbízhatósági vizsgálat gyakorlati tapasztalatai

A megbízhatósági vizsgálatok 2010-es bevezetése, valamint alkalmazásának megkezdése nemcsak az érintettek körében ébresztett kételyeket, hanem a vizsgálat végzőit, valamint az engedélyező és a törvényességi felügyeletet ellátó ügyészséget is nagy feladat elé állította. A törvény által is megfogalmazott *„valóságban is előforduló élethelyzetek”* megteremtése a védelmi tisztek oldaláról, a végrehajtás törvényességének felügyelete az ügyészség részéről nagyfokú gyakorlati tapasztalatot követelt.

Jogos kíváncsi volt a társadalom minden területéről, hogy a rendvédelmi, valamint közigazgatási szervek megfelelően, objektíven és mérhetően legyenek átvilágítva az integritás szempontjából.

Rendőri nézőpontból a vizsgálatok objektív, ezáltal eredményes végrehajtása érdekében az általános rendőrszakmai tudnivalók mellett ismerni kellett az adott állományra vonatkozó általános és speciális normákat. Tisztában kell lenni a rendőrség általános állapotával, ez a hangulati elemek mellett a szakmai morált is magában foglalja. Ismerni kell a vizsgálatban érintett földrajzi terület bűnügyi specifikumát, általános társadalmi, szociológiai helyzetét, és

természetesen tisztában kell lenni a megbízhatósági vizsgálatot szabályozó normák teljes körével.

Ugyancsak kritériuma az objektív vizsgálatok sikeres végrehajtásának a megfelelő operatív műveleti ismeretek elsajátítása, valamint nélkülözhetetlen az operatív munkához szükséges eszközök megléte, valamint ezek megfelelő, éles helyzetben való professzionális alkalmazása.

Mint minden új jogintézmény, a megbízhatósági vizsgálat is nehezen indult el. A teszteket kezdetekben az úgynevezett „egymozzanatos” élethelyzetek jellemezték, amelyek – utólag visszatekintve – az e tekintetben amúgy is kissé rutintalan állományt lehetetlen helyzetek elé állították.

Az egymozzanatos élethelyzetek ráadásul térben olyannyira behatároltak voltak, hogy a kontaktusok létrehozására minimális lehetőség mutatkozott. Mindannyian el tudjuk képzelni, hogy ha egy közrendvédelmi járőr integritásvizsgálata utca, házszám szinten volt megjelölve, akkor vajon mennyi esélye lehetett annak, hogy kontaktus jön létre a tárgyalótiszt és a vizsgálat alanyai között.

Az eredmények értékelése

A táblázat éves lebontásban mutatja az utóbbi három évben elvégzett vizsgálatok számát, valamint hogy ezek hány esetben zárultak az érintett és a vizsgálatot végző érintkezésével, valamint feljelentéssel. A 2011-es és a 2012-es év adatait azért nem vettem figyelembe, mert álláspontom szerint ebben az időszakban a Nemzeti Védelmi Szolgálat vezetőinek az volt a céljuk, hogy mind a védett állomány, mind pedig a védelmi tisztek megtanulják, illetve megismerjék az új jogintézményt, így azok az adatok kevésbé hitelesen tükröznék a valódi állapotokat. Az eredményesség mértékét véleményem szerint a vizsgálatok, a kontaktusok száma (amikor a tárgyalótiszt kapcsolatba lép a vizsgálattal érintettel), valamint a feljelentések adatai együttesen határozzák meg.

A Nemzeti Védelmi Szolgálat vezetésének egyértelmű álláspontja szerint eredménynek az tekinthető, ha mindnél több kontaktussal járó vizsgálat történik, és ezek során az érintettek törvényesen intézkednek.

Mindamellet a feljelentések számát sem lehet teljesen számitáson kívül hagyni, mert ha azok a kontaktussal járó vizsgálatok adataival párhuzamosan (nem kell hogy azonos arányban) nem emelkednek, akkor az eredményességi adatok hitelessége megkérdőjeleződhetne. Mindezt elsősorban arra a gyakorlati tapasztalatra alapozom, hogy önmagában is növelhetjük ugyan a kon-

taktussal járó vizsgálatok számát, és így a törvényes intézkedések is emelkedhetnek, de ha nem életszerűek a végrehajtások, akkor az eredményeink hamis adatokon alapulnának. Az életszerűséget pedig leginkább az emelkedést mutató, kontaktussal járó vizsgálatok, valamint az ezzel párhuzamosan emelkedő feljelentések száma együttesen határozza meg. Ha ugyanis elfogadjuk azt az alaptézist, hogy a korrupció mindig is jelen lesz a társadalomban, akkor el kell fogadnunk, hogy a tesztek számának emelkedése mellett a feljelentések arányának is valamelyest növekedést kell mutatnia. Ezért szükséges az eredményesség értékelésekor a feljelentés arányát is figyelembe venni, mert annak adatai jelzik, hogy életszerűek a szituációink.

Eredményességi mutatók az elmúlt három évben

	vizsgálatok száma	kontaktus	feljelentés
2013	781	159	13
2014	948	212	11
2015	1199	255	26

A táblázat gyors értékelése alapján is szembetűnő – különös tekintettel a 2015-ös évre – a vizsgálatok, a kontaktusok, valamint a feljelentések növekedő száma, így az eredményesség emelkedése.

Az előbbieket alapján mindenkiben joggal vetődik fel az a kérdés, hogy az eredményesség tekintetében mi okozhatott jelentősebb növekedést 2015-ben. Ennek egyik természetes oka lehet az új szervezetbe fektetett energia „beérése”. Mint ahogy írtam, a humán erőforrások fejlesztése, a jogelőd szervezetnél dolgozó kollégák, valamint a klasszikus rendőri területekről újonnan érkező munkatársak fúziója bevált. A megfelelő külső és belső információáramlás szintén elősegítette az eredményességi mutatók növekedését.

A rendőri területen végzett védelmi munka során a külső információáramlás elsősorban a védett szervek, valamint a Nemzeti Védelmi Szolgálat munkatársai között jól működik.

A vezetői állomány esetében a csatornák minden irányban tartalmas kommunikációval járnak, az általános rendőri szervek vezetői igyekeznek minden információt átadni a Nemzeti Védelmi Szolgálat azonos szintű parancsnokainak, hiszen minden rendőri vezetőnek elemi érdeke, hogy az általa irányított szervezeti egységben ne történjenek az állományt érintő bűncselekmények.

A külső információáramlás a teljes állomány körében is jelentős javulást mutat. A Nemzeti Védelmi Szolgálat nem vezető munkatársai tevékenységük során csak általános és semmiképp sem konkrét információkat adhatnak át a védett állomány tagjainak, fordítva ez azonban nem így van.

Az elmúlt egy-két év tapasztalatai alapján a rendőri állomány tagjai a korábban nagyobb bizalommal és gyakran közvetlenül fordulnak a belső bűnfelderítést végző védelmi tisztekhez. Ennek magyarázata, hogy a rendőri állomány tagjai azt érzik, hogy a jelzéseiket meghallgatják, azoknak számukra pozitív következménye lesz.

A már említett „betyárbecsület” és az automatikusan „cinkossá” váló szerepkör helyett sokan választják a „nyitást” a Nemzeti Védelmi Szolgálat irányába, hiszen ebben látják a csoport megtisztulásának a lehetőségét.

Az előbbiek bizonyítására egy budapesti kerületben 2014-ben történt események kapcsán mutatom be, hogy a megfelelően előkészített – a védett állománytól kapott információkat is felhasználva – megbízhatósági vizsgálat mennyire hatékonyan segítette elő egy állománycsoport teljes megtisztulását, „a cinkos összekacsintást” támogató kollégák közötti kohézió szétszakítását.

Az említett év elejétől a Nemzeti Védelmi Szolgálatnál olyan információk keletkeztek, amelyekből arra lehetett következtetni, hogy egy helyi rendőri szervnél közrendvédelmi területen dolgozó rendőrök szolgálati magatartása kirívóan eltér az átlagostól. Ezekről az adatokról a parancsnok tájékoztatott bennünket. Ezen a ponton külön ki kell emelnem, hogy az illetékes parancsnok egyebek között azért is fordult a Nemzeti Védelmi Szolgálat illetékes vezetőjéhez, mert a korábbi munkahelyén korrupciós cselekmények miatt fogtak el járőröket, és úgy érezte, az ott adott segítségére nyomán számoltak fel egy rendőrök által elkövetett vesztegetéssorozatot.

A beérkezett információk nem utaltak ugyan bűncselekmény gyanújára, valamint titkos információgyűjtés elrendeléséhez sem voltak elegendők, de arra igen, hogy megbízhatósági vizsgálattal végezzünk szűréseket.

Az integritáteszt kidolgozásakor különösen nagy súlyt fektettünk arra, hogy csak olyan élethelyzetet készítsünk elő, amely semmiképp sem tér el a megszokottól, az érintett állománycsoport a szolgálat ellátásakor a megszokott feladatait végezze. Ebben szintén nagy segítséget kaptunk az említett parancsnoktól. Ugyancsak kellő figyelmet fordítottunk arra, hogy olyasvalakit jelöljünk ki a tárgyalótiszt feladatokra, aki olyan karaktert képes megformálni, aki beleillik a város adott területének éjszakai „képébe”. A megfelelő szituáció egy éjszakai közúti ellenőrzési helyzet megteremtése volt: egy gépkocsival szabálytalanul egyirányú utcába beforduló állampolgár esete. Az kidolgozására különösen figyelni kellett a megfelelő operatív támogató munka előkészítésére, hiszen az amúgy is járőrözést végző rendőrök hatványozottabb és professzionálisabb figyelmet fordítanak a saját mikrokörnyezetükre, így a Nemzeti Védelmi Szolgálat munkatársainak észlelése esetén a vizsgálatból

szerzett tapasztalatok torzultak volna. Az engedélyezést végző közérdekvédelmi ügyészség megfelelőnek találta a végrehajtási tervekben foglaltakat. Külön ki kell emelnem, hogy az ügyészség igen nagy súlyt fektet az előterjesztésünk megfelelő elbírálására, egyebek mellett nemcsak az életszerűséget és törvényességet felügyeli, hanem a végrehajtás biztonságát is ellenőrzi.

A vizsgálattal érintett járőrpáros az éjszakai órákban intézkedés alá vonta a tervekben foglalt szabálysértést elkövető „állampolgárt”, majd egyirányú utcába történő behajtás jogos indokával húszezer forintot kért. Megemlítendő, hogy jelentősebb szankciót helyeztek kilátásba, majd a „szigorukból engedve” egyfajta engedékenységgként fogadták el törvénytelenül a pénzüsszeget. Az intézkedés befejezése után sor került a két érintett rendőr elfogására, majd a Központi Nyomozó Ügyészség lefolytatta a büntetőeljárást. A két vádlottat a bíróság két év hat hónap letöltendő szabadságvesztésre ítélte, valamint három évre eltiltotta a közügyektől. Azóta a másodfokú bíróság mindkét elítélt esetében helybenhagyta az ítéletet, így az jogerőre emelkedett.

Jól érzékelhető volt, hogy a bűncselekményt elkövető két rendőr elfogása után milyen jelentős mértékben mozdult meg a „cinkosságból” kitörni vágyó állomány. Ezek után már nemcsak a parancsnoki állománytól kaptunk pontosabb adatokat, hanem a csoportból „kilépni” akaró rendőrök is jelentkeztek értekelhető, a titkos információgyűjtés elrendelését megalapozó adatokkal. Részben ennek nyomán 2014-ben sor került még három olyan rendőr elfogására, akik korrupciós cselekményeket követtek el szolgálatuk során. Az érintett állománycsoport körében ezek után jelentős változás történt. Többségbe kerültek a munkájukat tisztességgel végző rendőrök, felszabadultak a „betyárbecsület” terhe alól.

Adataink szerint az érintett csoportban maradtak még olyan rendőrök, akikkel szemben a bizonyítási nehézségek miatt nem került sor büntetőeljárás elrendelésére, de ők is elálltak korábbi bűnös magatartásuk folytatásától, mivel a kisebbségbe kerülésük mellett féltek a következményektől.

Az eredményességben ugyancsak jelentős szerepe van a megfelelő kommunikációs stratégiának. A pozitív változáshoz mind a média, mind pedig az állomány minden szervezeti részében be kellett mutatni a megbízhatósági vizsgálatok eredményeit.

Mindezekből egyenesen következik, hogy a megfelelő információáramlás, valamint a kommunikációs csatornák kiszélesedése olyan mennyiségű és minőségű információval látta el a Nemzeti Védelmi Szolgálatot, hogy megfelelő kezelésük esetén sokkal hatékonyabban lehetett felépíteni az integritásteszesek elvégzését. Az utóbbi idők megbízhatósági vizsgálatai a kez-

deti időszakban alkalmazott hatástalan mesterséges élethelyzetek helyett sokkal jobban felépített módon végzik.

Bevezettük az úgynevezett „többmozzanatos” cselekményeket. Ennek lényege, hogy a tárgyalótiszt a rendelkezésre álló tizenöt napban ugyanazon vizsgált személlyel többször is kapcsolatba léphet, ezáltal sokkal jobban „szimulálhat” egy a valóságban is előforduló élethelyzetet. A vizsgálat e formája a rendőri állomány tekintetében elsősorban a büntügyi területen dolgozókat érinti, de a különböző engedélyezési feladatokat végző szakhatóságoknál is kiválóan alkalmazható.

Ugyancsak jelentős figyelmet érdemel e témakörben az ügyészséggel való együttműködés „professzionális” szintre emelése. A megfelelő kommunikációnak hála a felügyeletet ellátó ügyészség teljes mértékben azonosult az integritásteszt céljaival, ezért a törvényesség maximális felügyelete mellett igyekszik építő jelleggel gyakorolni a Nemzeti Védelmi Szolgálatra vonatkozóan végzett engedélyezési és felügyeleti funkcióit. Említést kell tenni az elfogással végződő megbízhatósági vizsgálatok esetében a folyamatba bekapcsolódó, majd a nyílt nyomozástól a vád képviseletéig eljáró nyomozó ügyészségekkel való közös munkáról is.

Ezen a területen a megfelelő együttműködést mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a Nemzeti Védelmi Szolgálat történetében a rendőri területen elfogással végződő megbízhatósági vizsgálatok bírói szakban minden esetben jogerős, elmarasztaló ítélettel zárultak, a legtöbb esetben alkalmazva a bíróság elé állítás intézményét.

Az ugrásszerű növekedés egyik legfontosabb záloga a jól képzett tárgyalótiszt, valamint az integritástesztet támogató műveleti munka kiemelkedő színvonalú végrehajtása.

A megbízhatósági vizsgálatok kezdetén szükség volt megfelelő számú, lehetőleg a rendőrökre jellemző rendőri személyiségjegyeiktől mentes tárgyalótiszt alkalmazására. Olyan munkatársakat kellett felvenni a szolgálathoz, akiknek a megfelelő szakmai ismeretek mellett olyan személyiségjegyeik vannak, amelyek alkalmassá teszik őket stresszhelyzetben az előre eltervezett karakterek eljárására.

Mindezek ellenére a 2015-ös év adataiból nem vonhatunk le hosszú távú következtetést, annyit azonban mindenképpen megállapíthatunk, hogy az integritásteszteknek a közigazgatási, rendvédelmi területen történő alkalmazása jelentős mértékben elősegíti egy objektív, hiteles kép kialakítását a védett szervekről, segíti a szervezetek átláthatóságát, ezáltal pedig az állampolgárok állami szervekbe vetett bizalmának erősítését.

KOVÁCSNÉ SZUKICS ALEXANDRA

A korrupció pszichológiai vonatkozásai

A korrupció jelensége egyidős a civilizáció történetével, továbbá *univerzális*, kultúrától függetlenül megjelenik a világ minden részén. Történelmi könyveket, írásokat böngészve rengeteg példát találhatunk az előbbiek bizonyítására, így például már a Római Birodalom vezető tisztségviselői is elvárták, hogy az eléjük járulók őket korrumpálják¹. Lévi Strauss a dél-amerikai társadalmakat vizsgálva találkozott olyan törzsfőnökökkel, akik az ajándékozás és a viszontajándékozás rendszerén keresztül tartották fenn a hatalmukat. Laura Betzig hasonlókat figyelt meg Polinéziában, ahol a vezető státusú férfiak elfogadják a csoport tagjainak – rituálisan felkínált – javait, majd ezeket közvetlenül rokonaik és a befolyásos családok között osztják szét².

A hiedelmek ellenére élete folyamán a „hétköznapi ember” is könnyen találkozhat korrupcióval, előfordulhat, hogy őt igyekszik valaki korrumpálni, de megeshet, hogy ő a korrumpáló. Csak egyszerű dolgokra kell gondolni: ha a vonatra várakozik, és szeretne előbb sorra kerülni; mindenképp szeretne bekerülni egy olyan koncertre, amelyre kevés a jegy; ha egy barátjánál szeretné elérni, hogy arra a programra menjenek el, amelyet őn jónak lát. Ezeket a dolgokat vajon milyen eszközök bevetésével érné el, és hol lenne az a határ, amikor „belül” megszólalna valami. Persze a korrupció köznap meghatározása szerint az előbbiek nem feltétlenül minősülnek korrupciós jelenségeknek, a mechanizmus hasonló. Pusztán a korrupcióban részt vevőket tekintve nem feltétlenül fogalmazódik meg az emberben, mi is a baj e jelenséggel, de a közvetlen résztvevők körétől elvonatkoztatva, az egész társadalmat szemügyre véve, egyértelművé válik a közösségellenes jelleg³. Vagyis fontos, hogy a „legalitás” és a „haszon” dimenziók által meghatározott térben a korrupciónak azonosítható cselekedetek hová helyezhetők el⁴.

1 Huff Endre Béla: A korrupció háromszereplős logikai modellje. Bűntetőjogi Szemle, 2013/1–2., 30–41. o.

2 Bereczkei Tamás – Tóth Péter: A korrupció kialakulása és fennmaradása: evolúciós-etológiai szempontok. In: Szárny és teher. Ajánlás a nevelés-oktatás rendszerének újjáépítésére és a korrupció megfékezésére. Bölcsék Tanácsa Alapítvány, Budapest, 2009.
http://mek.oszk.hu/07900/07999/pdf/bereczkei-toth_p.pdf

3 Uo.

4 Fogarasi Mihály: A korrupció kriminálpszichológiája. Nemzeti Közszozlálati Egyetem, Budapest, 2012

A korrupció mint bűncselekmény beazonosítása – egyéb gazdasági vétségekkel, bűncselekményekkel összehasonlítva – igen nehézkes. A korrupciós jelenségek sokszínűsége tovább nehezíti a pontos definíció meghatározását, valamint a folyamat kutatását, elméleti keretbe foglalását⁵.

Jelen tanulmány több tudományos cikk alapján készült, célja a korrupció pszichológiai vonatkozásai megértésének segítése, néhány szubjektív módon kiemelt információn keresztül. Az első részben egy általános érvényű meghatározást ismertetek, a folyamat lefolyásáról, alakulásáról írok, majd az egyéni és a társas, csoportműködésből fakadó pszichológiai okokat veszem sorra, végül az eddigi kutatások által levont főbb tanulságokat gyűjtöttem össze, a terjedelemre és az említett célra tekintettel a teljesség igénye nélkül.

A korrupció folyamatának definíciója

Korrupció, ha valaki olyan esetekben él vissza a hatalmával, amikor ez neki vagy valaki másnak hasznot hajt. Az így felfogott korrumpív cselekmények lehetnek illegálisak vagy legálisak, személyes hasznot hajtók vagy más valakinek előnyt hozók⁶.

A korrupció definiálható a társadalmi erőforrásokért folyó sajátos vetélkedésként. A korrumpáló valamilyen értékes erőforrást (javak, információ, pozíció) a társadalmi normák megkerülésével, a játékszabályok felrúgásával kíván megszerezni⁷. Ez esetben a korrupciós késztettség mértéke az igények/lehetőségek függvényében változik⁸. Ebből a definícióból kiindulva kijelenthető, az, hogy mi tekinthető korrupciónak, a mindenkorai törvényi-társadalmi környezettől függően változik⁹.

A korrupció olyan viselkedési rendszer, amely a versengés és az együttműködés elemeiből szerveződik; a korrumpáló és a korrumpált között elengedhetetlen egy sajátos kooperáció kialakulása. Egy közös cél elérése érdekében való összefogás hiányában nem jönne létre sikeres korrupció. Hiszen a korrupció egyik legfontosabb pszichológiai aspektusa az egymás iránti *bizalom*. Jelen

⁵ Németh Bálint: A korrupció formális modelljei. Technical Report. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 2014 http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/1636/1/korrupcio_0630.pdf

⁶ Fogarasi Mihály: i. m.

⁷ Tóth Péter: A korrupció mint adaptív stratégia. Egy magatartásbiológiai megközelítés lehetősége. In: Berkó Zolna (szerk.): Korrupció Magyarországon II. Budapest, Transparency International Magyar Tagozata Egyesület, Budapest, 2003, 11–41. o.

⁸ Huff Endre Béla: i. m.

⁹ Németh Bálint: i. m.

van még emellett a *viszonzás kényszere*, amely ugyancsak az együttműködéshez vezet. A folyamat során elengedhetetlen, hogy a résztvevők egyértelművé tegyék egymás számára, hogy készek az áldozatvállalásra, és bíznak a viszontszolgáltatásban¹⁰. Ezzel magyarázható, hogy a korrupciós kapcsolatokban nagy a szerepe az egymás kölcsönös megajándékozásának¹¹. Ez a baráti gesztus pszichológiai jutalomként a megerősítést szolgálja, ezen túlmenően csökkentheti a korrupció közösségellenes jellegéből fakadó kellemetlen érzéseket, vagyis redukálja a résztvevőkben keletkezett *kognitív disszonanciát* (a korrupció haszonnal jár, de normasértő)¹². Vagyis minél személyesebb a kapcsolat a két ember között, annál kevésbé fogják fel a résztvevők normasértésnek, ezért nincs ok büntudat átélésére sem¹³.

A korrupciós kapcsolat egy titkos szövetség, amely létrejöttkor a korrumpáló korrupcióra készen közelít potenciálisan korrump partneréhez, felvilágosítva a szövetségi viszony lehetőségét. Egészen addig nem lehet biztos a célja elérésében, amíg a másik fél megfelelő gesztusokkal vissza nem jelzi a számára¹⁴.

A korrupciós interakciók egy részénél nagyjából egyenlő társadalmi befolyású emberek között jön létre a „kapcsolat”. Másik részénél a korrumpáló magasabb pozíciójú, mint a korrumpált.

Egy korrump esemény megvalósításához legalább három szereplőre van szükség: korrumpálóra, korrumpáltra, és a kirekesztettek körére, valamint sokszor megfigyelhető egy negyedik résztvevő is, aki segíti a korrump szereplők egymásra találását.

- *korrumpáló* fél, aki a korrupciót kezdeményezi;
- *korrumpált* fél, aki enged a korrumpáló csábításának, elfogadja a felkínált előnyöket;
- korrupció révén *megkerült fél*, aki a korrump felek együttműködése következtében lehetőségektől megfosztottá válik¹⁵.

¹⁰ Bereczkei Tamás – Tóth Péter: i. m.

¹¹ Robin Theobald: Corruption, Development and Underdevelopment. Duke University Press, Durham, 1990

¹² Tóth Péter: i. m.; Bereczkei Tamás – Tóth Péter: i. m.

¹³ Fogarasi Mihály: i. m.

¹⁴ Huff Endre Béla: i. m.

¹⁵ Uo.

Egyéni pszichológiai vonatkozások

A tudomány mai állása szerint kijelenthető, hogy a korrumpáló viselkedésnek nem létezik konkrét örökletes alapja, nincsenek elkülönült gének e magatartás tekintetében. Viszont ennek ellenére tapasztalhatók egyéni különbségek: egyesek jobban korrumpálhatók, mások kevésbé, és vannak, akik a többiekénél nagyobb hajlandóságot mutatnak a vesztegetésre. Léteznek olyan személyiségvonások, amelyek közvetett módon befolyásolják az adott egyén „korrupciós szintjét”, ezek örökölhethetők. Bár tudományos kutatások egyelőre nem azonosították pontosan ezeket a tulajdonságokat, vannak, amelyekre „gyanakkodni” lehet: például az extroverzió, a lelkiismeretesség, a kockázatkérés, az érzelmi stabilitás stb. Nagy kockázati tényező a lebukás, a társadalmi megsegélytülés lehetősége; fokozhatja vagy csökkentheti a hajlandóságot a bűntudat és lelki stressz eshetősége¹⁶. Továbbá a felelősségtudat, szabálykövetés, magabiztosság, erkölcsi érettség szintje, túlzott egoizmus nagyban meghatározhatja a korrupciós hajlandóságot.

Játékelméleti kísérletekben megfigyelve az emberek stratégiáit megállapítható, hogy a csereakcióban elsősorban a saját érdekeiket követik. A pszichológiában *machiavellizmus*nak hívják azt a stratégiát, amelyre mások megtévesztése és kihasználása jellemző. A machiavellista egyén eszközként használja fel társait a saját céljai elérése érdekében, sikeresen manipulál. A machiavellizmusra jellemzők bizonyos viselkedési módszerek, taktikák, így egyfajta erkölcsi relativizmus, „a cél szentesíti az eszközt” felfogás, továbbá a cinikus, gyanakvó beállítottság. A korrupciós hajlandóságot tekintve fontos, hogy képesek kivonni magukat a szituációk, események érzelmi hatásai alól¹⁷.

Az arra hajlamos egyén korrupciós útjának első, kis lépése egy csekély súlyú kihágás elkövetése. Ekkor az illető *önigazolás* útján semlegesíti cselekedetét: amit tett, tulajdonképpen nem is számít normasértésnek, tehát ő becsületes ember. Később már olyan lépésre is rászánja magát, amelyet más valaki már egy fokkal súlyosabb bűnnek nyilvánítana. Ám a cselekvő ezt újra pusztán az „első lépésként” fogja fel. Önigazolása ezúttal is eredményes, hiszen első lépésként definiálva már egy csökkent erkölcsi küszöbnél újra csak csekély súlyú normasértéssel kell szembenéznie. Ez a fokozatosan haladó folyamat addig terjedhet, ameddig a számára referenciaként szolgáló közeg önigazolásokat nyújtó értékei megengedik. A történet végére azonban szakadék képződik a saját viselkedése

¹⁶ Bereczkei Tamás – Tóth Péter: i. m.

¹⁷ Paal, Tunde – Bereczkei, Tamás: Adult theory of mind, cooperation, Machiavellianism: The effect of mindreading on social relations. *Personality and Individual Differences*, vol. 43, 2007, pp. 541–551.

és az öt körülvevőké között, ennek hatására *identitásváltozás* következik be. Mivel a folyamatban egyre inkább antiszociális értékek irányába fordult, ezekkel azonosult, büntudatot továbbra sem él át. A közeg, ahonnan elindult, a tisztességes emberek világa, most már idegen¹⁸.

Társas pszichológiai vonatkozások

Az előbbieken túlmenően a döntést, hogy a személy korrupcióra adja-e a fejét vagy sem, jelentősen befolyásolják a történeti előzmények, az adott egyén gazdasági környezete, amelyben él, valamint hogy milyen gazdasági és korrupciós kultúrát sajátított el, mivel azonosult. A cselekményük megítélését nem a hatályos törvények, hanem az adott társadalom kisebb-nagyobb csoportjainak, értékformáló közösségeinek morálja határozza meg¹⁹.

Főként tehát különböző társadalmi folyamatok, társas viszonyulások, situációs tényezők állnak a korrupciós jelenségek hátterében, így egyebek között a *hierarchikus tagozódás*, a források *egyenlőtlen elosztása*, az eltérő csoportok mind kitermelhetik a korrupciót²⁰.

A közmeggyőződés elítéli ugyan a korrupció jelenségét, „társadalmi rossznak” nevezi, egyúttal azonban megváltoztathatatlannak és leküzdhetetlennek ítéli meg. Ennek a negatív sztereotípiának *öngerjesztő* hatása van²¹. Azaz egy alapvetően korrupt társadalomban a negatív várakozások *önbeteljesítő* képességgel bírnak. Az egyén korrupcióra vonatkozó döntése nem független a többiek döntésétől, ha a többiek is korruptak, akkor a *pszichológiai költség* alacsonyabb²².

Továbbá ha egy csoport története olyan, hogy a velük kapcsolatba kerülők szerint a tagok jellemzően korruptak, akkor a csoporthoz tartozó egyén ösztönzöttsége a becsületes viselkedésre radikálisan csökkenhet: jobban megéri számára korrupt módon viselkedni, hiszen a csoport kedvezőtlen megítélése miatt amúgy is *megbélyegzik*. Egy korruptnak titulált csoport hírnevének helyreállítása igen hosszú időt igényelne. A hírnévnek tehát hosszú távú

18 Fogarasi Mihály: i. m.

19 Huff Endre Béla: i. m.

20 Bereczkei Tamás – Tóth Péter: i. m.

21 Jens C. Andvig – Karl O. Moene: How Corruption May Corrupt. *Journal of Economic Behavior Organization*, vol. 13, 1990, pp. 63–76.

22 Németh Bálint: i. m.

determináló hatása van, és az általa okozott *tehetetlenség* nagyban hozzájárul a korrupció fennmaradásához²³.

Diszkusszió

Adott társadalom bármely hivatali egysége az azt magában foglaló társadalmi közeg egy eleme, így az adott szervezet devianciája tükrösképe az őt körülvevő társadalmi közösség szokásos és elfogadott értékeinek. Ebből következik, hogy a szervezetekben jelentkező korrupció milyensége, gyakorisága tulajdonképpen az adott társadalmi közeg korruptív gyakorlatától függően alakul²⁴.

Mint már említettem, a korrupció elemi formái részei a mindennapi életnek, az ember egyes körülmények között hajlamos másokat eszközként (ki)használni saját a céljai érdekében. A szakirodalom szerint az említett, többnyire mindnyájunkban meglévő képességek bizonyos kulturális közegben válnak kártékonyá²⁵.

Amikor egy társadalom első ízben kerül szembe valamilyen korrupciós tendenciával, igyekszik a problémát figyelmen kívül hagyni. A korrupció szükségszerű terjedésével a társadalom kénytelen szembenézni a saját korrupciós jelenségeivel. Ezt nevezi a szakirodalom a tudatosítás szakaszának. A tudatosításra adott első reakció általában egy elfojtáson alapuló, szabálykövetést szorgalmazó, így jogalkotáshoz vezető stratégia. E szabálykövető szemlélet kizárólagosságának kudarca után előtérbe kerülnek a különböző *megelőzési technikák*²⁶.

Miért olyan nehézkes a korrupció csökkentése? Egyes korrupciós jelenségek megvalósításának megakadályozása az egyén számára költségekkel jár, továbbá a leleplezésből származó haszon sem egyértelmű. Sőt nagyobb költséget jelenthet ez a lelki teher, mint ami a normaszegés figyelmen kívül hagyásával járna, ami a társadalomnak okoz kárt, de nem az egyénnek. Ez az egyéni „*költségszámítás*” meghatározó minden társas cselekvésben²⁷.

Az emberekkel fontos megértetni, hogy saját szűkebb közösségüket védik, nem általában véve a társadalmat. Így, ha felismerik az érintettségüket, sokkal személyesebb üggyé válhat a korrupció elleni küzdelem, segít rávilá-

23 Susan T. Fiske: Társas alapotívumok. Osiris Kiadó, Budapest, 2006

24 Ellwyn R. Stoddard: The Informal Code of Police Deviancy: a Group Approach to "Blue-coat Crime". Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science, vol. 89, no. 2, 1968, p. 347.

25 Fogarasi Mihály: i. m.

26 Somogyvári István: A korrupciós kockázatokról és veszélyhelyzetekről az Állami Számvevőszék nézőpontjából. Új Magyar Közigazgatás, 2009/2.

27 Susan T. Fiske: i. m.

gítani, hogy hosszú távon minden egyes ember kárvallott lehet. Erősíteni kell a kisebb csoportokkal, közösségekkel való azonosulást, a *valahova tartozást*, mert így mint egy megbecsült csoport tagja az egyén hajlandó jutalmazni és büntetni a csoport érdekében²⁸.

A korrupciós cselekmények kialakulása után a már részletezett folyamatok, dinamikák miatt a felderítés igen nehézkes, *prevenció*val viszont akár radikálisan is csökkenthető lenne a korrupció. A nyilvánosság és átláthatóság intézményei szükségesek a korrupció elleni sikeres harchoz²⁹.

Mivel igen összetett jelenségről van szó, a probléma feltárásához és kezeléséhez is összetett, a társszakmák által együttműködve megalkotott módszerek szükségesek.

IRODALOM

Andvig, Jens C. – Moene, Karl O.: How Corruption May Corrupt. *Journal of Economic Behavior Organization*, vol. 13, 1990

Bereczkei Tamás – Tóth Péter: A korrupció kialakulása és fennmaradása: evolúciós-etológiai szempontok. In: Szárny és teher. Ajánlás a nevelés-oktatás rendszerének újjáépítésére és a korrupció megfékezésére. Bölcsék Tanácsa Alapítvány, Budapest, 2009.

http://mek.oszk.hu/07900/07999/pdf/bereczkei-toth_p.pdf

Fiske, Susan T.: Társas alapmotívumok. Osiris Kiadó, Budapest, 2006

Fogarasi Mihály: A korrupció kriminálpszichológiája. Nemzeti Köszolgálati Egyetem, Budapest, 2012

Huff Endre Béla: A korrupció háromszereplős logikái modellje. *Büntetőjogi Szemle*, 2013/1–2.

Németh Bálint: A korrupció formális modelljei. Technical Report. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 2014 http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/1636/1/korrupcio_0630.pdf

Paal, Tunde – Bereczkei, Tamas: Adult theory of mind, cooperation, Machiavellianism: The effect of mindreading on social relations. *Personality and Individual Differences*, vol. 43, 2007

Somogyvári István: A korrupciós kockázatokról és veszélyhelyzetekről az Állami Számvevőszék nézőpontjából. *Új Magyar Közigazgatás*, 2009/2.

Stoddard, Ellwyn R.: The Informal Code of Police Deviancy: a Group Approach to “Blue-coat Crime”. *Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, vol. 89, no. 2, 1968, p. 347.

Theobald, Robin: Corruption, Development and Underdevelopment. Duke University Press, Durham, 1990

Tóth Péter: A korrupció mint adaptív stratégia. Egy magatartásbiológiai megközelítés lehetősége. In: **Berki Zolna (szerk.):** Korrupció Magyarországon II. Budapest, Transparency International Magyar Tagozata Egyesület, Budapest, 2003, 11–41. o.

²⁸ Bereczkei Tamás – Tóth Péter: i. m.; Susan T. Fiske: i. m.

²⁹ Huff Endre Béla: i. m.

VARGA RÓBERT

A kifogástalanéletvitel-ellenőrzés tapasztalatai, a bírósági gyakorlat bemutatása

Rendőrnek, tűzoltónak pénzügyőrnek lenni nem csak munkaidőben, nyolctól négyig tartó elfoglaltság. Az ilyen hivatást választó embereknek a magánéletükben is figyelemmel kell lenniük arra, hogy viselkedésükön keresztül az egész szervezetet megítélik, így akkor is „jól kell viselkedniük”, ha nem dolgoznak, továbbá hogy tőlük mást várnak el a civilek és az a szervezet, amelyhez tartoznak, mint a nem hivatásos személytől.

A hivatás és a magánélet elválaszthatatlan kapcsolatát a törvényalkotó is felismerte, és a jelentkezők „szűrését”, annak megállapítását, hogy hivatásosként ki alkalmazható, már szabályozta és a felvételi eljárás részévé tette. Ez azonban nem jelentett egy részletes vizsgálatot, általában a nyilvántartásokban történő ellenőrzést és egy rendőri jelentést tartalmazott, amely a jelentkező lakóhelyén tapasztaltakat foglalta össze. A hivatásos jogviszony fennállása alatti magánélet vizsgálatának lehetőségét az 1996. szeptember 1-jén hatályba lépő, a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény (a továbbiakban: Hszt.) már szerepeltette a méltatlanná válás jogintézménye címén, a következők szerint [56. § (6) bekezdés c) pont]:

„A hivatásos szolgálatra méltatlan az, aki szolgálaton kívüli magatartásával a fegyveres szerv működéséhez szükséges közbizalom fenntartását súlyosan veszélyezteti.”

A méltatlanná válás megállapításának részletes szabályait először a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek, valamint az önkormányzati tűzoltóság szolgálati viszonyban álló tagjai szolgálati viszonyának egyes kérdéseiről és a személyügyi igazgatás rendjéről szóló 9/1997. (II. 12.) BM rendelet tartalmazta az *etikai eljárás keretében*, majd 2006-tól a belügyminiszter irányítása alatt álló fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak fegyelmi szabályzatáról szóló 11/2006. (III. 14.) BM rendelet azt *már méltatlansági eljárásként* nevesítette. Az elv azonban nem változott, a szolgálaton kívüli magatartást a foglalkoztató fegyveres szerv vizsgálta, és ez döntött a méltatlanság kérdésében is. Méltatlanság kérdésében fokozatok – mint egy fegyelmi eljárásban – nem voltak, vagy méltatlan volt az eljárás alá vont, vagy

nem. A méltatlanság megállapítása pedig maga után vonta a szolgálati jogviszony megszüntetését.

A Hszt. 2011. január 1-jén hatályba lépő módosítása vezette be a kifogástalan életvitel ellenőrzésének szabályait, és ezzel új alapokra helyezte a szolgálaton kívüli magatartás vizsgálatát. A módosítást az egyes rendészeti tárgyú és az azokkal összefüggő törvények módosításáról szóló 2010. évi CXLVII. törvény tartalmazta. E törvény indokolása szerint „*A rendőrséggel szemben fennálló szakmai igények, a közbiztonság helyzetének javítására irányuló célkitűzések teljesítéséhez, továbbá Magyarországnak a rendőrség feladataival összefüggő egyes jogharmonizációs kötelezettségei teljesítéséhez szükséges a hatályos szabályozási környezet megfelelő átalakítása. A törvény ennek érdekében tartalmazza a rendészeti tárgyú – elsősorban a rendőrség szervezetére és a rendőrség hivatásos állományának szolgálati viszonyára vonatkozó –, valamint az ezzel összefüggő más törvények módosítását. A szabályozás kialakítását alapvetően meghatározza a feladat-ellátás hatékonyságának növelésére, a belügyminiszter irányítása alatt álló szervek tevékenységében megnyilvánuló párhuzamosságok megszüntetésére, az intézkedések jogszerűségének fokozására, az államigazgatás tisztaságának növelésére vonatkozó társadalmi igény.*

A kifogástalan életvitel követelményét a törvény egységesen, a Hszt. hatálya alá tartozó minden, hivatásos állományban szolgálatot teljesítőre kiterjeszti, ezért a kifogástalan életvitelre vonatkozó szabályok a Hszt. általános részében kerülnek elhelyezésre. Ugyancsak általános szabályként tartalmazza a törvény a hivatásos állomány tagja vonatkozásában annak vállalását, hogy a szolgálati viszonya fennállása alatt a tudta és beleegyezése nélkül szolgálata törvényes ellátása ellenőrizhető (megbízhatósági vizsgálat). A kifogástalan életvitel követelményeinek való megfelelés ellenőrzését, valamint a megbízhatósági vizsgálatot a belső bünt megelőzési és bünt felderítési feladatot ellátó szerv – amely rendőri szervre vonatkozó rendelkezéseket az Rtv. módosítása tartalmazza – végzi. [...] A törvény kiegészíti a Hszt.-t azzal kapcsolatban, hogy ha a hivatásos állomány tagja 2011. január 1-je előtt megfelelt a kifogástalan életvitel követelményének, vele szemben a Hszt. 37/A. §-ban meghatározott kizáró ok csak újabb bűncselekmény elkövetése esetén alkalmazható, továbbá a méltatlansági eljárás tekintetében is biztosítja az átmeneti rendelkezést.”

Az indokolásból is látható, hogy a törvényalkotó szakítani kívánt a régi rendszerrel, és új néven egy új jogintézményt vezetett be. Jelen tanulmányunknak nem célja a méltatlansági eljárás és a kifogástalan életvitel-ellenőrzés összehasonlítása, de kiemelhetők a következő jelentős különbségek:

- a kifogástalanéletvitel-ellenőrzésre sor kerülhet az állományba vétel előtt és a jogviszony fennállása alatt is – a méltatlansági eljárás csak az állományban lévőre terjed ki;
- a kifogástalanéletvitel-ellenőrzést a foglalkoztató szervtől elkülönülő, önálló szerv végzi, és e szervnek szélesebb körű eljárási jogai vannak, mint a méltatlansági eljárás során – a méltatlansági eljárást a munkáltató folytatja le.

Kifogástalanéletvitel-ellenőrzés a gyakorlatban

A kifogástalan életvitel ellenőrzésének szabályait egyrészt a Hszt., másrészt a rendőrség belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerve kijelöléséről, valamint feladatai ellátásának, a kifogástalanéletvitel-ellenőrzés és a megbízhatósági vizsgálat részletes szabályainak megállapításáról szóló 293/2010. (XII. 22.) kormányrendelet (a továbbiakban: kormányrendelet) tartalmazza. A kormányrendelet alapján a belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv a Nemzeti Védelmi Szolgálat.

Az új jogintézmény gyakorlati megvalósítása a Nemzeti Védelmi Szolgálat számára is nehézséget okozott, bár a jogszabályi alapok adottak voltak a 2011. január 1-jei induláskor. A Hszt. 37. § (1) bekezdése szerint a hivatásos szolgálati viszony önkéntes jelentkezés alapján azzal a tizennyolc évesnél idősebb, de harminchét évesnél fiatalabb, cselekvőképes, állandó belföldi lakóhelyű, a rendfokozati állománycsoporthoz meghatározott iskolai végzettségű, szakképzettségű magyar állampolgárral létesíthető – többek között –, akinek életvitele nem kifogásolható, és hozzájárul annak a szolgálati viszony létesítése előtti, valamint a szolgálati viszony fennállása alatti ellenőrzéséhez. E szakasz (6) bekezdése szerint a fegyveres szerv az (1) és (5) bekezdésben meghatározott adatokat, illetve *a feltételeknek való megfelelést a szolgálati viszony fennállása alatt ellenőrizheti.*

Az induláskor a Hszt. a következő rendelkezéseket is tartalmazta:

„37/B. § (1) Hivatásos szolgálati viszony a 37. § (1) bekezdésében meghatározott feltételeken túl akkor létesíthető vagy tartható fenn, ha a hivatásos állomány tagja vagy a jelentkező

a) életvitele kifogástalan, és

b) írásban hozzájárul

ba) a 7. számú mellékletben meghatározott személyes adatai és büntügyi személyes adatai kezeléséhez,

- bb) életvitele kifogástalanságának ellenőrzése érdekében a felvételét megelőzően és a szolgálati viszony tartama alatt a (2) bekezdésben meghatározottak ellenőrzéséhez.*
- (2) Az életvitel kifogástalan, ha a hivatásos állomány tagja vagy a jelentkező*
- a) esetében nem állnak fenn – a hivatásos állomány tagja esetében a folyamatban lévő büntetőeljárás kivételével – a 37/A. § (1) bekezdésében meghatározottak, és*
- b) megfelel – különös tekintettel a szolgálaton kívüli magatartására, családi és lakókörnyezeti kapcsolataira, anyagi, jövedelmi viszonyaira, valamint a bűncselekményt elkövető vagy azzal gyanúsítható személyekkel fenntartott kapcsolataira – a szolgálat törvényes, befolyástól mentes ellátására.*
- (3) A (2) bekezdésben írt feltételek ellenőrzését – ha törvény másként nem rendelkezik – a rendőrségről szóló törvényben meghatározott belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerv végzi. A nemzetbiztonsági szolgálatok a saját munkatársaikra vonatkozóan végzett külön törvény szerinti biztonsági ellenőrzés alkalmával adatszolgáltatás végett e szervet megkeresik. A megkeresett szerv a biztonsági ellenőrzéssel érintett körben adatszolgáltatásra köteles.*
- (4) A rendőrségről szóló törvényben meghatározott belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerv a (2) bekezdésben foglaltak ellenőrzése során*
- a) a hivatásos állományba jelentkezőről, valamint a hivatásos állomány tagjáról, továbbá a vele közös háztartásban élő hozzátartozóról a bűnügyi nyilvántartó szerv valamennyi bűnügyi nyilvántartásából, továbbá a rendészeti szervek nyilvántartásaiból adatot igényelhet, az e szerveknél folyamatban lévő vagy befejezett fegyelmi eljárás irataiba betekinthez,*
- b) a hivatásos állományba jelentkezőről, vagy a hivatásos állomány tagjáról lakóhelyén, tartózkodási helyén, munkahelyén – nyíltan vagy a rendőri jelleg leplezésével – környezettanulmányt készíthet.”*

A kormányrendelet 7–9. §-a szabályozza a kifogástalanéletvitel-ellenőrzést, ennek folyamán meghatározza a kezdeményezők körét, és a megkeresés tartalmi elemeit, mellékleteit. Az ellenőrzés határideje harminc nap, amely egy esetben harminc nappal meghosszabbítható.

A kormányrendelet alapján a befejező határozaton kívül egy kötelező eljárási cselekményt kell végrehajtani: az ellenőrzést végzőnek összesítő jelentést kell készítenie. A további eljárási cselekmények során a Nemzeti Védelmi Szolgálat alakította ki a szabályokat annak érdekében, hogy az esetleges bírósági eljárásban is megalapozott bizonyítékok álljanak rendelkezésre (pél-

dául a meghallgatásokról jegyzőkönyv készítése, amit a meghallgatott aláírhathat). A kifogástalanéletvitel-ellenőrzés idején nyílt eljárási cselekmények történnének (adatigénylések a nyilvántartásokból, környezettanulmányok készítése). Létrejön az ellenőrzőttel a személyes kapcsolatfelvétel, valamint az általa életvitelszerűen használt lakóhely megtekintése is.

A kezdetekkor a védelmi szolgálat dolgozóinak munkaidejét jelentős részben lekötötte a kifogástalanéletvitel-ellenőrzés elvégzése. 2011-ben 6155 kifogástalanéletvitel-ellenőrzés fejeződött be. Az elrendelt és már határozattal lezárt ellenőrzések alapján 123 esetben állapították meg a kifogásolható életvitelt, továbbá 146 esetben egyéb módon (például a vizsgálat alatt álló elállt a hivatásos szolgálatba történő jelentkezéstől) zárult a kifogástalan életvitel ellenőrzése.

Az ellenőrzésekkor a védelmi szolgálat munkatársai is számos kérdéssel szembesültek, ezek közül a következők érdemelnek kiemelést:

- 2011 második fél évében szükségessé vált az eljárási metodika részbeni újragondolása (például a környezettanulmányok végzése, és az eközben felvett adatok rögzítésének alaki szempontjai) a gyakorlati tapasztalatok alapján.
- Az életvitel-ellenőrzés nemcsak a Nemzeti Védelmi Szolgálatnak, hanem a hivatásos személyt foglalkoztató szervnek is új volt, ezért egységesíteni kellett az ellenőrzés adminisztrációjának alaki követelményeit.
- Több esetben kellett a védett szervekkel tisztázni, hogy a kifogástalanéletvitel-ellenőrzés nem helyettesítheti a korábbi méltatlansági eljárást, mivel a hatályos szabályozás szerint a büntetőeljárás alá vont hivatásos esetén (az eljárás jogerős befejezéséig) nem lehet kimondani, hogy – csak a folyamatban lévő büntetőeljárásra tekintettel – az életvitele kifogásolható. A munkáltató számára mindenkor adott volt az a lehetőség, hogy ha hivatásos állomány tagja a szolgálati viszonyból eredő kötelezettségeivel össze nem függő bűncselekmény miatt a büntetőeljárásban a terhére rótt bűncselekmény elkövetését beismerte, vagy tetten érték, és megfelelő bizonyítékok állnak rendelkezésre, a hivatásos szolgálatra alkalmatlanná válást a büntetőeljárás jogerős befejezése előtt is meg lehet állapítani, nem volt szükséges kezdeményezni a kifogástalanéletvitel-ellenőrzést.
- Nehezen kezelhető probléma volt, hogy a kifogástalanéletvitel-ellenőrzések a kezdeményező szervektől nem egyenletesen, hanem „kampányszerűen”, egyszerre nagy számban érkeztek, jellemzően az új hallgatók beiskolázásakor.

Az eltelt években számos technikai változás történt, amelyek megkönnyítik az életvitel-ellenőrzések végrehajtását. Például létrejött a Robotzsaru Neo fe-

lületen keresztül történő (a BM Alkotmányvédelmi Hivatal, illetve a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatalának nyilvántartásaira is kiterjedő) köteget lekérdezési modul, amelynek használata nagyban gyorsítja a tömeges kifogástalanéletvitel-ellenőrzések elvégzését, a szükséges nyilvántartásokban történő ellenőrzést.

A gyakorlati tapasztalatok alapján jogszabály-módosítások is történtek. 2012. január 1-jével a jogalkotó szigorú szankciót illesztett a Hszt. rendelkezései közé: ha a hivatásos állomány tagja 2012. február 28-ig nem járult hozzá írásban a kifogástalan életvitel ellenőrzéséhez, szolgálati viszonyát felfüggesztéssel, hivatásos szolgálatra alkalmatlanság miatt meg kellett szüntetni. Ez is jelzi, hogy a jogalkotó kiemelt hangsúlyt helyezett a kifogástalanéletvitel-ellenőrzés fontosságára.

2012. július 1-jén módosult a 64/2011. (XII. 30.) BM rendelet, ennek megfelelően a kifogástalanéletvitel-ellenőrzés csak abban az esetben kezdhető, ha a jelölt az egészségi, pszichológiai és fizikai alkalmassági feltételeknek megfelel.

2012-től módosult a kormányrendelet is, kiegészült az életvitel-ellenőrzés felfüggesztésének a lehetőségével, és a megszüntetés eseteit is pontosan rögzítették. A hatálybalépéskor a kormányrendelet melléklete tartalmazta a hivatásos szolgálati viszonyt létesítő személy kifogástalan életvitelének ellenőrzéséhez szükséges adatlapot, adatvédelmi okokból azonban az adatlap 2012. január 1-jétől a Hszt. mellékletében szerepel.

A Hszt. kifogástalanéletvitel-ellenőrzésre vonatkozó rendelkezéseinek legjelentősebb módosítására 2013. január 1-jén került sor. Ez után a Nemzeti Védelmi Szolgálat csak a hivatásos állományba vagy rendvédelmi oktatási intézménybe jelentkező esetében állapíthatta meg az életvitel kifogásolhatóságát.

A hivatásos állomány tagja esetében az állományilletékes parancsnok, az ösztöndíjas hallgató, valamint a tanuló esetében az ösztöndíjas hallgatói, illetve tanulói szerződést kötő fegyveres szerv országos parancsnoka állapítja meg a kifogásolható életvitelt. Ebben az esetben a Nemzeti Védelmi Szolgálat elvégzi az életvitel-ellenőrzést, ennek eredményéről tájékoztatja a kezdeményezőt. Ha a vizsgálat azt állapítja meg, hogy a hivatásos állomány tagjának életvitel szubjektív alapon kifogásolható, az állományilletékes parancsnok a döntésének meghozatala előtt köteles meghallgatni a hivatásos állomány tagját az életvitel kifogásolhatóságát megalapozó körülményekről. Az állományilletékes parancsnok a döntését a Nemzeti Védelmi Szolgálat által elvégzett vizsgálat megállapításai, a meghallgatás figyelembevételével és a fegyveres szerv szolgálati érdekeit is szem előtt tartva hozza meg.

Az eltelt évek alatt pozitívként lehet értékelni, hogy a kérelmek egyre nagyobb része irányul már állományban lévő hivatásos személyek vizsgálatára, mivel a szolgálatban vagy azon kívül tanúsított magatartásukat parancsno-kaik (kollégáik) a hivatásos szolgálattal nem összeegyeztethetőnek ítélik meg.

Az elrendelt és már határozattal lezárt ellenőrzések alapján néhány esetben állapították meg az életvitel kifogásolhatóságát. Az okok döntő többségében a Hszt. 37/A § (1) bekezdésében felsorolt objektív tények voltak (például jogerős bírói ítélet hátrányos jogkövetkezményeinek hatálya alatt álltak az érintettek). A Hszt. 37/B § (2) bekezdés b) pontjában meghatározott úgynevezett szubjektív okokra (például családi, lakókörnyezeti kapcsolatok, bűnelkövetőkkel tartott kapcsolatok) kevés ellenőrzésen derült fény.

A Nemzeti Védelmi Szolgálat megalakulása óta a befejezett kifogástalan-életvitel-ellenőrzések száma folyamatos csökkenést mutat: 2011: 6155; 2012: 4406; 2013: 3851; 2014: 3125. A csökkenés egyebek között a következő okokra is visszavezethető:

- a nemzetbiztonsági ellenőrzés és az életvitel-ellenőrzés egymáshoz viszonyított kapcsolatának rendezése: a párhuzamos munka elkerülése érdekében nem végzünk életvitel-ellenőrzést a nemzetbiztonsági ellenőrzés hatálya alá tartozó beosztást betöltők esetében;
- az egyes rendvédelmi szervek állományának stabilizálódása;
- a szervezetrendszer struktúrájának kialakulása, és a fluktuáció csökkenése.

Összességében megállapítható, hogy a Nemzeti Védelmi Szolgálat védelmi tisztjei a kifogástalan-életvitel-ellenőrzéseket már kellő rutinnal, széles körű szakmai tapasztalattal végzik.

Kifogástalan-életvitel-ellenőrzés a bírósági ítéletek tükrében

Mint minden új jogintézmény, a kifogástalan-életvitel-ellenőrzés esetében is várakozás előzte meg a bírósági határozatokat abból az okból, hogy a bírósági jogértelmezés mennyivel tér el, vagy támasztja alá a gyakorlati végrehajtást. Az első peres eljárások 2012-ben kezdődtek, amikor is két hivatásos állományban lévő a kifogásolható életvitelt megállapító határozatot követő munkáltatói intézkedés ellen bírósághoz fordult.

A kifogástalan-életvitel-ellenőrzések után 2013. január 1-jéig a foglalkoztató szervnek nem volt mérlegelési lehetősége, ha a Nemzeti Védelmi Szol-

gálat azt állapította meg, hogy az ellenőrzés alá vont életvitel kifogásolható, akkor felmentéssel, alkalmatlanság miatt meg kellett szüntetni az érintett hivatásos szolgálati jogviszonyát. Ebben az esetben sem felmentési idő, sem végkielégítés nem járt a hivatásosnak.

A hivatásos jogviszonyban állók között is természetes és elfogadott a munkáltatói döntések bíróság előtti megtámadásának lehetősége. Azonban ez a kifogásolható életvitelen alapuló felmentések között nem tekinthető kimagaslónak, mert 2014. december 31-ig országos szinten csak 23 esetben fordultak bírósághoz. 2015-ben két új keresetet nyújtottak be e tárgyban.

Figyelemmel arra, hogy a hivatásos állományúak közül a kifogásolható életvitel megállapítására 2011 és 2014 között 76 személy esetében került sor, ez a szám nem tekinthető jelentősnek. E cikk írásakor a huszonöt esetből tíz jogerősen pernyertességgel, kettő elsőfokú pernyertességgel, nyolc jogerősen pervesztességgel, egy elsőfokú pervesztességgel végződött, négy eljárás még folyamatban volt.

A bíróságok pervitele eltérő, azonban döntő többségben elsődlegesen be kérték a munkáltatói döntést és az azt megalapozó kifogástalanéletvitel-ellenőrzés anyagát, majd meghallgatták a Nemzeti Védelmi Szolgálat eljáró védelmi tisztjét. A kért iratokat a bíróságok rendelkezésére bocsátottuk.

Elsődlegesen tisztázásra szorult az a kérdés is, hogy a Nemzeti Védelmi Szolgálat határozata a bíróság előtt vizsgálható-e, és ha igen, milyen módon. Ebben a kérdésben a Kúria is állást foglalt a Kfv. III.37.726/2012.5 számú, 2013. június 25-én hozott eseti döntésében, amelyben kifejtette, hogy „*az NVSZ által hozott határozat ellen sem közigazgatási eljárásban, sem bírói úton jogorvoslat nem terjeszthető elő*”, azonban „*az NVSZ határozata valóban nem, azonban annak eredményeképpen tett érdemi határozatbéli megállapítások vitathatók. A felperes nem zárható el attól, hogy a határozat jogsértő volta kapcsán bizonyítást ajánljon fel, amelynek felvételét a bíróság nem mellőzheti.*”

Az elsőfokú bíróságok tehát ezt a gyakorlatot követték, és a munkáltatói döntés vizsgálata keretében áttekintették a Nemzeti Védelmi Szolgálat eljárását, annak megalapozottságát, mind eljárásjogi alapon, mind érdemben. Elsődleges célunk, hogy a Nemzeti Védelmi Szolgálat az alperes, munkáltató oldalán beavatkozóként részt vegyen a peres eljárásban. Ahol ezt a bíróság engedélyezi, elmondható, hogy nagymértékben segíteni tudjuk az alperes munkáját mind az írásos anyagokkal, mind a tanúkkal.

A kifogástalanéletvitel-ellenőrzéssel érintettek csak abban az esetben vitatták a szolgálati viszony megszüntetésének a jogszerűségét, ha a kifogásolható életvitel megállapításra a Hszt. 37/B § (2) bekezdés c) pontja alapján ke-

rült sor, mert a jelentkező vagy a hivatásos állomány tagja nem felel meg – különös tekintettel a szolgálaton kívüli magatartására, családi és lakókörnyezeti kapcsolataira, anyagi, jövedelmi viszonyaira, valamint a bűncselekményt elkövető vagy azzal gyanúsítható személyekkel fenntartott kapcsolatára – a szolgálat törvényes, befolyástól mentes ellátása követelményének.

Az eddigi esetek alapján, e körben három nagy csoportot különböztethetünk meg:

- bűncselekményt elkövető személlyel történő kapcsolattartás;
- anyagi, jövedelmi viszonyai, kiadásai nem állnak arányban a bevételeivel;
- egyéb szolgálaton kívüli magatartás (ittas vezetés).

A bűncselekményt elkövető személyekkel történő kapcsolattartás jól bizonyítható, mert a nyilvántartások adatai (priusz) a Nemzeti Védelmi Szolgálat rendelkezésére állnak. A bűncselekmények felderítésével, a nyomozással foglalkozó hivatásos személyeknek a hivatali munkájuk során, azzal összefüggésben kapcsolatot kell tartaniuk bűncselekményt elkövető személyekkel, de ez elmondható a közterületi szolgálatot ellátókról is. Ebben az esetben abban kell állást foglalni, hogy ez a kapcsolattartás a megengedhető, a jogszerű kereteken belül marad-e (például a rendőr jelentést ír a találkozóról), vagy már öncélú lesz. Általában a meg nem engedhető kapcsolattartás már olyan mértékű, hogy az az érintett kollégái előtt is ismertté válik, és erről a munkatársak is ítéletően nyilatkoznak. Így a munkaügyi perekben, a bizonyítási eljárásban sem vezetett eredményre az ellenőrzés alá vontak ellenbizonyítása, amely szerint hivatalból, a munkavégzése miatt tartottak kapcsolatot bűncselekményt elkövető személyekkel, és a bíróság helybenhagyta a munkáltatói döntést.

Az anyagi, jövedelmi viszonyok vizsgálata azonban már nehezebben bizonyítható. A kifogástalanéletvitel-ellenőrzés nem nyomozás, és a célja is más, így a Nemzeti Védelmi Szolgálatnak is csak csekély lehetősége van a vagyoni helyzet vizsgálatára. A bírósági ítéletekből megállapítható, hogy az anyagi, jövedelmi viszonyok aránytalanságán alapuló kifogásolható életvitel megállapítása részletes vizsgálatot igényel. Célszerű a környezettanulmány során fényképfelvételeket készíteni a jelentősebb vagyontárgyakról (például családi ház, berendezések, járművek). Az általános megfogalmazást (például kiemelkedő életkörülmények, nívós burkolat, átlagon felüli életszínvonal) önmagában nem fogadja el a bíróság, meg kell magyarázni, hogy ezen mit ért a határozatot hozó. Már az életvitel-ellenőrzés idején be kell szerezni az ellenőrzés alá vont bevételeit-kiadásait tartalmazó kimutatást, ha szülői segítségre hivatkoznak (például építkezésnél munka, élelmiszer-támogatás, anya-

gi juttatások), annak mértékét a lehető legpontosabban meg kell állapítani, és csak ezen adatok összevetése alapján lehet kimondani, hogy az ellenőrzés alá vont kiadásai nem állnak arányban a bevételeivel.

A szolgálaton kívüli egyéb magatartások esetében az adott élethelyzetet vizsgálja a bíróság azzal összefüggésben, hogy az a szolgálat törvényes, befolyástól mentes ellátását mennyiben teszi lehetetlenné. A hivatásos állomány a szolgálaton kívüli magatartása tekintetében is találékony. Volt olyan, aki szabadidejében „kisboltot” üzemeltetett, ahol hitelbe is kiszolgált a rászorulókat. Azonban, ha nem fizettek, néha-néha szolgálatban is meglátogatta őket, továbbá jelentős kamattal kérte megfizetni a hitelbe adott kenyér, tej árát.

Az „ötletes” gondolkodást jellemzi, hogy egy hivatásos állományú személy úgy próbált meg kibújni a parkolási díj megfizetésének kötelezettsége alól, hogy a gépjárműve rendszámtábláját eltávolította a megállás után. Ezzel nemcsak az állását veszítette el, de bűncselekményt is elkövetett.

A bírósági eljárások közül kiemelés érdemel az az ügy, amikor egy hivatásosnál szolgálaton kívüli ittas vezetés miatt kifogásolható életvitelt állapított meg a Nemzeti Védelmi Szolgálat. Az elbocsátott megtámadta a munkáltatói határozatot, és kérte annak hatályon kívül helyezését. A munkaügyi perben a bíróság jogerősen helyt adott a keresetnek. Az indokolás szerint azért sem alapos a kifogásolható életvitel megállapítása, mert az életvitel szó egy folyamatot jelöl, és nem egyszeri cselekményt. A felülvizsgálati kérelem után a Kúria hatályában fenntartotta az ítéletet, Mvf. II. 10.290/2014. számú ítéletében azonban nem zárta ki, hogy az eset összes körülményét figyelembe véve akár egy egyszeri magatartás is alapjául szolgáljon a kifogásolható életvitel megállapításának.

Az ismertetett két eseti döntésen felül a Kúria még egyszer döntött kifogásolható életvitel megállapítása kérdésében, amikor is a bizonyítékok mérlegelése után helybenhagyta a munkáltatói döntést. A Kfv. II.37.704/2014. számú ítélet szerint *„Tekintettel arra, hogy a vizsgálat felperes esetében jogszabály előírásaival ellentétes életvitelt állapított meg és a vizsgálat megállapításait felperes nem tudta megcáfolni az alperes határozatának jogsértő volta nem volt megállapítható”*.

A bíróságok előtti elsőfokú eljárások jellemzően megpróbálják a legteljesebb körű bizonyítást lefolytatni, hogy annak hiánya ne szolgáltatson okot másodfokon a hatályon kívül helyezésre. Általánosságban elmondható, hogy a bíróságok az olyan munkaügyi tárgyú határozatot fogadják el, amely részletes és megalapozott indokokkal alátámasztott, tehát a kifogástalanéletvitel-ellenőrzés idején is törekedni kell arra, hogy a határozat „több lábon álljon”.

Az előzők alapján megállapítható, hogy a kifogástalanéletvitel-ellenőrzés utáni munkaügyi perekben a pervitel tekintetében egységes a bíróságok gyakorlata: széles körű bizonyítást folytatnak le, vizsgálják a Nemzeti Védelmi Szolgálat határozatának megalapozottságát, és a munkáltató parancsának jogszerűségét is (például indokolási kötelezettségének eleget tesz-e a munkáltató). Továbbá az ítélezési gyakorlat annyiban is egységes, hogy bármelyik döntés (akár a Nemzeti Védelmi Szolgálaté, akár a munkáltatóé) jogszabályba ütköző hiányossága miatt a keresetnek helyt adó határozat születik.

Ezen túl azonban az érdemi elbírálás, a bizonyítékok mérlegelése és ezek alapján a határozatoktól eltérő álláspont megállapításában már különböző a bíróságok gyakorlata.

Zárszó

Az eltelt négy évben a kifogástalanéletvitel-ellenőrzés kiállta a gyakorlat próbáját. Az az elképzelés, hogy a szolgálaton kívüli magatartást egy a foglalkoztatótól elkülönülő szerv végezze el, és ehhez széles körű eljárási garanciákat is rendelnek, beváltotta a hozzá fűzött reményeket. A feladat elkülönült szerv általi végzésével nem csökkent az állományilletékes parancsnok döntési hatásköre, mert a Nemzeti Védelmi Szolgálat javaslatának birtokában szabadon dönthet arról, hogy megállapítja-e a kifogásolható életvitelt, vagy sem.

Az ellenőrzés fontos a hivatásos jogviszony fennállása alatt, de talán hangsúlyosabb az állományba vétel előtt. Ha már a jelentkezés folyamán kiszűrjük azt, aki nem felel meg az elvárt magasabb mércének, akkor az automatikusan az állomány öntisztulásához is vezet.

A Nemzeti Védelmi Szolgálat kialakította a kifogástalanéletvitel-ellenőrzés gyakorlati végrehajtását, továbbá annak jogszabályi alapjai szilárdak. Ezt bizonyítja az is, hogy 2015. július 1-jén hatályba lépett a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény, ennek 42. és 43. §-a a régi törvénnyel azonos tartalommal szabályozza e jogintézményt.

A kifogástalanéletvitel-ellenőrzést a bíróságok is megismerték, bár az e tárgyú munkaügyi perek száma nem jelentős. Új élethelyzetek mindig lesznek, a Nemzeti Védelmi Szolgálat munkatársai azonban felkészültek, és a jól kialakított gyakorlat alapján megalapozott határozatot tudnak hozni. Erre a javaslatra a munkáltató biztosan támaszkodhat.

SZABÓ CSABA

Temetők, istentiszteleti helyek, védőszentek és imakönyvek jelentősége a rendőrségi lelkipásztori ellátás tekintetében

A rendőrségi lelkipásztori szolgálathoz mint lehetséges egyházi struktúrához hozzátartozik a katolikus egyház életében néhány jelentős kultikus, istentiszteleti intézmény. A temetők, a templomok, a kápolnák, a szentek kultikus tisztelete a katolikus egyház összes lelkipásztori intézményéhez kapcsolódik. Bármilyen módon és intézményes keret között történjen is a rendőrök lelkipásztori ellátása, ahhoz hozzátartoznak az egyház kultikus, istentiszteleti tevékenységei, amelyek az arra kijelölt helyeken kell hogy történjenek.

A szent helyekre vonatkozó általános és egyetemes egyházi joganyag a rendőrségi lelkipásztori szolgálat vonatkozásában is helytálló. Emellett jelentősége van a részleges egyházi szabályozásnak is, hiszen egy speciális lelkipásztori ellátásról, és sajátos körülmények között élő alárendeltekről van szó, továbbá az egyes állami rendelkezéseknek is lehet jogi és gyakorlati relevanciájuk. Az egyházi jogalkotó az egyházi törvénykönyv negyedik könyvében az egyház megszentelői feladata között külön részben tárgyalja a szent helyeket (1205–1243. k.).

A CIC¹ először általánosan a szent helyekről (1205–1213. k.), majd kifejezetten a templomokról (1214–1222. k.), a kápolnákról, magán- és házi kápolnákról (1223–1229. k.), kegyhelyekről (1230–1234. k.), oltárokról (1235–1239. k.), végül pedig a temetőkről (1240–1243. k.) beszél.

A rendőrségi lelkipásztori szolgálat speciális közege miatt különös jelentőségük a templomoknak, a kápolnáknak és a rendőrségi temetőknek, valamint a temetkezési helyeknek van.

A jogalkotó érthetően fogalmazza meg és mutatja be a szent jelleg megszerzésének feltételeit. E szerint a szent helyek a liturgikus könyvekben előírt felszenteléssel vagy áldással kapják szent jellegüket (1205. k.). A szentelés és az áldás pontos bemutatása nem a törvénykönyvben, hanem a liturgikus könyvekben található.² A szenteléssel vagy áldással az egyházi hatóság a

¹ Codex Iuris Canonici, Kánonjogi kódex. A római katolikus egyház törvénykönyve.

² Ujházi Lóránd: Az áldások helye és szerepe az Egyház életében és jogában, Sapientiana, 2008/1., 26–46. o.

szent helyeket – templomokat, kápolnákat – kiveszi a mindennapi, profán használatból.³ Így van ez a rendőrségi lelkipásztori szolgálat esetében is. A legtipikusabb, hogy a rendészeti oktatási intézményekben, valamint egyes rendőrségi épületekben imaszoba⁴ vagy kápolna kialakítására kerül sor. A két kategória egyházjogi értelemben nem ugyanaz. Az imaszoba nem kánonjogi kategória. Ez inkább a rendőrségi dolgozók visszavonulására szolgáló csendes terület, de nem kultikus, istentiszteleti hely a szó szoros értelmében.

A szent helyek ugyanis minden esetben valamilyen egyházi jogi személyhez kapcsolódnak, például plébánia vagy szerzetes közösség. A rendőrségi imaszobák nem tartoznak egyházjogi személyhez. Küldetésüket nehéz meghatározni. A régi katonai és rendőrségi oktatási intézmények épületeit eleve úgy alakították ki, hogy bennük helyet kaptak a kápolnák is. Így volt ez a régi Magyar Királyi Honvédtudományi Akadémia esetében is. A kápolnát az illetékes egyházi hatóság felszenteléssel vagy áldással istentiszteleti helynek szánta, és annak helyes használatát ellenőrizte. A jogalkotó ugyanis a szent helyekre vonatkozó bevezető kánonban (1205. k.) megjelöli a szent helyek küldetését. A szent helyek istentiszteletre és a hívők temetkezésére vannak rendelve. Nehézséget jelent azonban, hogy bár a hétköznapiakban használják azt a kifejezést, hogy ökumenikus kápolna, de ez megint csak nem kánonjogi kategória. Amikor a XVIII. és a XIX. században a rendőrségi és katonai akadémiákon vagy akár a rendőrségi épületekben, illetve lakotárakban a kápolnákat felszentelték, ilyen kifejezés még nem vetődött fel. A katolikus egyháznak a többi felekezettel való kapcsolata egészen más volt. A hatályos jogi szabályozásban sincs ilyen kategória, hogy ökumenikus imahely vagy kápolna, ezt inkább csak a vallási, illetve felekezeti tolerancia miatt használják. A kánonjog azonban nem tud mit kezdeni ezzel a kifejezéssel. Ezért is fontos, hogy a rendészeti felsőoktatási intézményekben és a rendőrkapitányságokon az imaszobák pontosabb behatárolása történjen meg.

A szent helyek között a katedrálisoknak különleges méltóságuk van. A katonai ordináriátusoknak alkalmanként címtemplomuk van, de küldetésük hasonló a CIC-ben tárgyalt katedrálisokkal. A rendőrségi lelkipásztori szolgálat jellegéből és bizonytalan jogi és strukturális alapjaiból adódóan nincs jelentősége ennek az istentiszteleti helynek. Ez ugyanis egy nagyobb közösség – egyházmé-

³ Nicholas Schöck: *Relegation of Churches to Profane Use* (C. 1222. §2): Reasons and Procedure. *The Jurist*, no. 67, 2007, p. 485.

⁴ Magyarországon a rendőrség állománya számára létrehozott felszentelt imaszoba az Országos Rendőr-főkapitányság Tevékenységi székében és a Nemzeti Közfoglalkoztatási Egyetem Rendészettudományi Karának épületében található.

gye, katonai ordinariátus –, a klérus és a Krisztus-hívők liturgikus tevékenységének központja (382. k. 4. §). Ilyen közösség a rendőrség esetében nincs. A helyi közösségek életében a plébániatemplomnak van nagy jelentősége (389. k.). Ez a helyi közösség liturgikus életének központja. Az is előfordulhat, hogy a plébániának nincs használható temploma – éppen építés alatt van, vagy megrongálódott –, de a cél, hogy legyen olyan templom, saját liturgikus tér, ahol ez idő alatt istentiszteleti tevékenység folytatható. A rendőrkapitányságokon és a rendészeti oktatási intézményekben található istentiszteleti helyek nem plébánia-templomok. Ezek legfeljebb a CIC által megfogalmazott, a közösségi élet szempontjából kevésbé jelentős szent helyek kategóriájába, a templomigazgatóságok (556–563. kk.) és a kápolnák (1229. k.) közé sorolhatók.

Mivel a rendőrség közszolgálati feladatokat lát el, és a kápolnák rendőrségi épületekben találhatók, gondot okoz az ingatlanok fenntartása. Általánosságban elmondható, hogy a templomok fenntartása, felújítása meghaladja az egyházi közösségek erejét.⁵ A templomok építése során az építető nemcsak a földterületet adta, és nemcsak a templom építtetését vállalta, hanem a templom számára olyan jövedelemforrást nyújtott, amely a templom fenntartását, felújítását vagy a templomban szolgálatot teljesítő papság megélhetését is lehetővé tette.⁶ Ez a katonai vagy a rendőrségi épületek esetében a Honvédelmi vagy a Belügyminisztériumot jelentette.⁷

Nem ritka, hogy a rendészeti intézmények kultikus helyeit más kulturális eseményekre (hangversenyek és tudományos konferenciák) is felhasználják. Erre azonban, ha valódi kápolnáról beszélünk, az egyházi előljáró, és nem az adott állami intézmény vezetője adhat engedélyt.

Az egyházi törvénykönyv a szent helyek között a temetőket (1240. k.) is említi. A hadsereg esetében hagyományosan minden országban nagy jelentőségük van a katonai temetőknek. Az adott állam és a hadsereg még abban az esetben is igyekezett méltó temetőt kialakítani, ha háborúk alatt a katonákat kénytelenek voltak jelöletlen tömegsírba elhelyezni.⁸ Magyarország területén

⁵ Vincenzo Mosca: *Luoghi e tempi sacri*. Pontificia Università Lateranense, vol. III., 2004, pp. 357–358.

⁶ A három adományozó – aki vállalta a földterület adományozását, az építést, illetve a fenntartást – nem feltétlenül volt ugyanaz. Előfordult, hogy több felajánló volt (*insolidum*), de mindig kellett hogy legyen olyan, aki a fenntartást vállalta. Szeredy József: *Egyházjog*. Madarász E. Könyvnyomdája, Pécs, 1883, 861–862. o.; lásd még Csizmadia Andor: *Állam és egyház I. Istvántól II. Józsefig: A magyar királyok és az egyház vitája a főkegyúri jogról*. Világosság, 1964/1., 14–19. o.; Csizmadia Andor: *Főkegyurak és a végrehajtottak: Az állam és az egyházak Magyarországon a kapitalista korban*. Világosság, 1964/4., 205–211. o. [1964b]

⁷ Csizmadia Andor (1964b): i. m. 210. o.

⁸ Andor Ferenc: „Halkabban járjon aki él, s dúdoljon csendes éneket” – Kegyeleti túra Galíciában. *Magyar Temetkezés*, 2007/3., 4–6. o. A szerző az első világháború ütközetének helyszínén található ma-

a magyar katona halottakat a lakosság a helyi temetőkben temette el, elsősorban azon a településen, ahol a katonák laktak. Ez alól kivételt alkotnak az egyes első (Kaposvár) és második világháborús katonai temetők (Budaörs), amelyben több nemzet katonái nyugszanak. A katonai sírok időnként jelölve vannak, de előfordul, hogy hosszú időn át gondozatlanok maradnak.⁹

Hasonló temetkezési kultúra a rendőrség esetében Magyarországon nincs. Bár a szolgálatban elhunyt rendőröket hősi halottá, szolgálati halottá, vagy a fegyveres szerv halottjává kell minősíteni, de az elhunyt rendőrök számára sem külön temető vagy temetőrész, sem testületi megemlékezési napok nincsenek kijelölve. Az esetleges rendőrségi lelkipásztori szolgálatnak ezeket a kérdéseket is érdemes megfontolnia. A rendőrség állományára vonatkozó kegyeleti gondoskodást szabályozó joganyag értelmében az elhunyt rendőr családjával egyetértésben síremlék állítható.¹⁰ Mivel a rendőrség országos szervezet, ezért helyi szinten meggondolandó, hogy a rendőrség a halottjai számára önálló sírkertet vagy temetőt hozzon létre. Ezek a helyek egyben a testületi megemlékezését is lehetővé tennék. Ezeken a helyeken a szolgálat közben életüket vesztett rendőrök számára emlékmű is létrehozható.

Nemzetközi kitekintésben számos példát találunk arra, hogy az adott állam, rendőrségi és/vagy katonai temetőt létesít az elhunyt rendőrök és katonák számára.¹¹ Vannak olyan országok, ahol helyi kezdeményezésre a szolgálatban elhunyt rendőröknek és köztisztviselőknek külön temetőt hoztak létre.¹² Ma-

gyar katonai sírok ismertetésére törekszik. Részletesen bemutatja elhelyezkedésüket és létrehozásuk történetét, valamint jelenlegi állapotukat és gondozásukat.

9 Puskás Béla: Hol sírjaik domborulnak. Magyar Temetkezés. 2006/3., 20. o. A szerző kiemeli a külföldön található magyar katonasírok kölesönösségi alapon történő gondozását, hiszen még sok katonasír nincs feltárva, így nem is gondozzák. Fontos, hogy ezek a kezdeményezések viszonyossági alapon történjenek.

10 A belügyminiszter irányítása alatt álló fegyveres szervek hivatásos és közalkalmazotti állományának adható szociális támogatásról és a kegyeleti gondoskodással kapcsolatos egyes feladatokról szóló, 6/2013. (III. 27.) BM rendelet 14–20. §. A rendelet 10. fejezete tárgyalja a kegyeleti gondoskodás szabályait. A jogszabály értelmében hősi halottá kell nyilvánítani a fegyveres szerv hivatásos állományából elhunyt halálának körülményei, életútja és érdemei figyelembevételével, ha a szolgálat teljesítése közben Magyarország alkotmányos rendjének védelme, a közbiztonság és a közrend fenntartása, az államhatár védelme, tűz, elemi csapás vagy katasztrófa következményeinek elhárítása közben kimagasló bátorságot, kiemelkedő személyes helytállást tanúsított és eközben, vagy így elszenvedett sérülése következtében életét vesztette. A szolgálat halottjává kell nyilvánítani a fegyveres szerv hivatásos állományából elhunyt halálának körülményei, életútja és érdemei figyelembevételével, ha a szolgálat teljesítése közben, vagy azzal összefüggésben életét vesztette, de a hősi halottá nyilvánítás feltételei nem vagy csak részben állnak fenn.

11 Például a jeruzsálemi nemzeti katonai és rendőri temető (National Military and Police Cemetery). <http://wikimapia.org/423857/National-Military-and-Police-cemetery>

gyarországon a vonatkozó jogszabály értelmében temető tulajdonosa az állam, települési önkormányzat, vallási közösség, helyi és országos nemzetiségi önkormányzat, valamint gazdálkodó és közhasznú szervezet lehet.¹³ Az állami jogalkotó szabályozta a hősi temető és a hősi temetési helyre vonatkozó joganyagot. Ennek értelmében a hősi temető és a hősi temetési hely – nemzetközi szerződés eltérő rendelkezése hiányában – a honvédelmi kötelezettség fegyveres vagy fegyver nélküli teljesítése közben elesettek, továbbá a teljesítést követően vagy ezzel közvetlenül összefüggésbe hozható okból elhunytak eltemetésére, hamvaik elhelyezésére szolgáló temető vagy temetési hely. A jogalkotó egyértelműen a honvédelmi kötelezettséget helyezi előtérbe, így kizárólag a katonákra vonatkozó rendelkezések érvényesítésére került sor. A rendőrségi temetők a rendőri temetés szertartásának sajátos kérdéseit is felvetik. A temetések rendjét a katolikus egyház a liturgikus könyvekben tisztázza. Ettől el térni nem lehet. A rendőrök temetése, különösen abban az esetben, ha a rendőr szolgálatteljesítés közben vesztette életét, kiegészül számos állami, rendőrségi és protokolláris elemmel. Ezt összhangba kell hozni a katolikus szertartással. A rendőrségi lelkipásztornak, a katona lelkészekhez hasonlóan ezekben a kérdésekben nagyobb rálátása és gyakorlata lehet. Megvan a lehetősége annak, hogy kialakítsák egy olyan szertartásforma rendjét, amelyben helyet kapnának a rendőrségi, az állami megemlékezés és a rendőrségi tiszteletadás egyes elemei. Az ilyen megemlékezés előreláthatóan egyre jelentősebb lesz, hiszen a magyar rendőrség szerepvállalása egyre nagyobb teret kap a külföldi katonai missziókban¹⁴ (Eulex, Eufor, Eujust, Eupol). Magyarország személyi erőforrásokkal támogatja az Európai Unió válságkezelő műveleteit nemcsak e kontinensen, hanem más földrészen is. A Belügyminisztériumnak és a rendőrség vezetésének fel kell készülnie a rendőrök esetleges elvesztésére, ezért a vallási közösségekkel közösen ki kell alakítani a rendőrségi és az egyházi végső tiszteletadás megfelelő formáját.¹⁵ Ebben nagy segítség lehet, ha ele-

12 Például az az ottawai rendőrség emléketemője (The Ottawa Police Service Memorial Cemetery) <http://www.beechwoodcemetery.com/index.php/en/the-cemetery/ottawa-police-service-memorial-cemetery.html>

13 A temetőkről és a temetkezésről szóló 1999. évi XLIII. törvény. Magyar Közlöny, 1999/34., 2506–2513. o.

14 Külföldi katonai missziók meghosszabbításáról döntött a kormány. Honvedelem.hu, 2013. december 21. <http://www.honvedelem.hu/cikk/41639>

15 Szükségesnek tűnik, hogy a rendőrség is érvényesítse érdekeit – külföldi katonai missziókban részt vevő rendőrök esetleges halálára vonatkozóan – a lelkipásztori ellátással kapcsolatban, akár önállóan, akár a katonai ordináriátus szolgálati rendszerébe tagozódva. A rendőrségi lelkipásztori szolgálat lét-rehozása azért válik szükségessé, mivel a külföldi válságkezelő missziókban részt vevő rendőrök esetében nem megoldott a lelkipásztori ellátás a missziós tevékenység befejezése után.

ve van olyan a rendészeti dolgozók számára létrehozott intézmény, amelynek van gyakorlata a rendőrséggel való közös tevékenységben. Ahogy azt a nemzetközi példák is jól mutatják, ennek a speciális szolgálatnak a feladata nem ér véget a temetések lebonyolításával, a méltó síremlékek felállításával, hanem a családi kríziskezelésben is jelentős szerepet kell vállalniuk.

A hatályos jogszabályi környezet egyértelmű lehetőséget nyújt temető vagy emlékhely létrehozására. A rendőrségi lelkipásztori szolgálat működése és feladatellátása szempontjából lényeges, hogy a rendőrség halottai számára közös temetkezési helyeket vagy emlékhelyeket hozzanak létre.¹⁶ A közös rendőrségi temetkezési hely lehetőséget nyújthat az elhunytak emlékének ápolására, mind a hozzátartozók, mind a rendőrök részéről.¹⁷ A rendőrségi lelkipásztori szolgálat feladatmeghatározásánál lényeges szempontnak mutatkozik a felállítandó rendőrségi emlékhelyek gondozása, és az elhunyt rendőrök családtagjaival történő folyamatos kapcsolattartás. A lelkesítő szolgálat abban is segítséget nyújthat, hogy a síremlék valóban a keresztény felfogást és annak üzenetét adja vissza az embereknek.

A szentek tisztelete, a rendőrök védőszentje

A katolikus egyház kultikus tevékenységében kiemelkedő helyet foglal el a szentek tisztelete. Egyes szentek és védőszentek foglalkozásokhoz, illetve közös hivatást teljesítőkhöz kapcsolódnak. A fegyveres testületeknek, a rendőrségnek mindig voltak példaképei a szentek között. Egyeseket védőszentként, másokat példaképként tiszteltek.¹⁸ *Szent György* 1992 óta a magyar rendőrség védőszentje, a rend, a jogszerűség példaképe. *Szent György* hősiességével, legendájával, áldozatvállalásával és Isten iránti elkötelezettségével

¹⁶ A temetésre irányadó jogszabály értelmében az elhunyt életében tett rendelkezések az irányadók. Ha az elhunyt személy nem tett ilyen rendelkezést, akkor az eltemetés módját és helyét az határozza meg, aki a temetésről gondoskodik. A rendőrség állományában szolgálatot teljesítőket csak abban az esetben lehetne közös temetkezési helyre helyezni végső nyugalomra, ha ahhoz az elhunytak hozzátartozói hozzájárulnak. Temetkezési emlékhely létesítése esetén az elhunytak földi maradványait nem helyeznék el, kizárólag a nevük, az életkoruk, a születési és halálozási dátum, valamint a rendfokozatuk és a fényképek kerül ki.

¹⁷ Egyes országok – elsősorban az angolszász területeken – kiemelt figyelmet fordítanak az elhunyt katonák és a rendőrök emlékének megőrzésére. Példa erre a rendőr temetésén testületi formában történő részvétel, vagy az elhunyt rendőrök bemutatására és az emléküik ápolására szolgáló emlékhelyek és internetes oldalak létrehozása. <http://www.odmp.org/>

¹⁸ Takács Imre: Védőszent. In: Diós István (szerk.): Magyar Katolikus Lexikon. Szent István Társulat, Budapest, 2009, 909. o.

vel váltotta ki az emberek szeretetét és csodálatát. A keresztény hit szeretete miatt kényszerült szenvedésre, és vértanúhalálra.¹⁹ Mivel a rendőri munka lényegét tekintve megegyezik Szent György eszméivel – ártatlanok védelme és a gonosz legyőzése –, a rendőrség példaképként tekint a katolikus egyház szentjére. A magyar rendőrség életében az ünnepek megtartása, zászlók és egyéb tárgyak, illetve kitüntetések formájában jelenik meg a szent kultusza. 1992 óta minden évben április 24-én tartják a magyar rendőrség napját. E napon a hivatali munkarendben dolgozó rendőröknek szolgálatmentesség jár, valamint szintén e napon jutalmakat adnak át a munkájukat kimagaslóan végzőknek. A rendőrök számára adható tárgyi elismerések közül az egyik az ezüstözött *Szent György-érme*, amelyen a sárkányölő szent, valamint a magyar rendőrség címere található. Az emlékérmét a kimagasló rendőri teljesítmény elismeréseként megyei vagy az országos rendőrfőkapitány adja át díszdobozban, névre szóló emléklappal.

A másik a belügyminiszter által adható elismerés, a *Szent György-érdemjel*, amelyet a rendőrség állományában munkájukat huzamosabb ideig kiválóan végző, és a közösség elé példaképként állítható hivatásos szolgálati, kormánytisztviselői, közalkalmazotti jogviszonyban állók kapják elismerésként. A kitüntetéseket minden évben a rendőrnapon osztják ki. Az érdemjel harminc személy részére adományozható.²⁰ Szent György-nap alkalmából a rendőrség Teve utcai székházában felavatott kápolnában ökumenikus istentiszteletet tartanak.²¹ Egyes kapitányságokon a rendőrök a rendőrség napján saját szervezésben katolikus szentmisén vesznek részt. Kifejezetten fontosak és hasznosak ezek a kezdeményezések, hiszen a szentmisét bemutató felszentelt egyházi személy az ünnepi prédikációban külön kitérhet a rendőri munka jelentőségére, és felhívhatja a figyelmet a rendőrök munkájának vallási és lelki vetületeire. A rendőrségi ünnepnap a hívek szempontjából is fontos. A szentmisén a hívek a jelenlévő rendőrök vallási életébe kaphatnak betekin-

19 Magyar Zoltán: Szent György a magyar kultúrtörténetben. A Kárpát-medence Szent György hagyományainak néprajzi és művelődéstörténeti rétege. Kairosz Kiadó, Budapest, 2006, 52. o. A könyv betekintést ad a Kárpát-medence Szent György-hagyományainak néprajzi és művelődéstörténeti vonatkozásaiba. Szent György kultusza fokozatosan került a fegyveres testületek tiszteletének körébe, mivel a rendőrség is azonosulni tudott a sárkánnyal mint a gonosz jelképével folytatott harccal, hiszen a rendőrök munkája is harc a gonoszság és a bűnözés ellen.

20 A belügyminiszter által alapított és adományozott elismerésekről szóló 37/2012. (VIII. 2.) BM rendelet. Magyar Közlöny, 2012/104., 17 566. o.

21 Civilek is használhatják a rendőrségi imaszobát. Delmagyar.hu, 2008. április 18.
http://www.delmagyar.hu/belfold_hirek/civilek_is_hasznalhatjak_a_rendorsegi_imaszobatot/2054523/

tést.²² Ha létrehoznák a rendőrségi lelkipásztori szolgálatot, kézenfekvő, hogy a szolgálat papjai mutathatnák be a Szent György-napi szentmisét és istentiszteletet, sőt az ünnepen valláserkölcsei és társadalmi kérdésekről tarthatnának előadást a rendőröknek.

A rendvédelmi szerveknél *Szent Flórián* is nagy tiszteletnek örvend. Szent Flórián tisztelete azonban eltér Szent György kultuszától.²³ Közép-Európa egyes területein – így Magyarországon is – elsősorban a tüzek, tűzvészek elleni oltalmazás védőszentjeként tisztelik. Európa más részein a víz, árvíz elleni oltalmazás védőszentjét látják benne. Előszérrettel emelnek szobrokat a szentnek.²⁴ Hazánkban elsősorban a tűzoltók védőszentjeként ismert. A tűzoltóság hivatásos katasztrófavédelmi szervként a Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság alá tartozik. A tűzoltókra vonatkozó jogszabályok alapján hasonlóságot mutat a rendőrség szervezetével. A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati viszonyáról rendelkező törvény mind a rendőrséget, mind a tűzoltóságot rendvédelmi szervként határozza meg.²⁵ A két rendvédelmi szerv szervezeti felépítése megegyezik. Eltérés a jogszabályok által meghatározott feladat-végrehajtásban mutatkozik. Szent Flóriánnak, a tűzoltók védőszentjének napját az önkéntes tűzoltóegyletek és a hivatásos tűzoltóságok tagjai már megalakulásuktól, az 1890-es évektől országsszerte megünnepelték. Erre az ünnepre időzítették a na-

22 9. melléklet a 37/2012. (VIII. 2.) BM rendelethez: A Szent György-éremjel leírása és viselési rendje. A Szent György-éremjel 42 x 42 milliméter átmérőjű, királykékre zománczott, élére állított, enyhén befelé ívelő szárú, négyszög alakú, melynek közepén Magyarország 18 milliméter nagyságú zománczott címere helyezkedik el. A címet kifelé keskenyedő sugarak díszítik. A kitüntetés anyaga tombak. Az éremjel felett a szalagtartó karikán 12 x 8 milliméter átmérőjű díszítés van, amelyen bábérkoszorún átlósan elhelyezett rendőr buzogány és kard található. A hátlapon közepén két sorban Szent György-éremjel felirat van. Az éremjel szalagja 40 milliméter széles világoskék selyemszalag, melynek szélén 4-4 milliméter zöld, közepén 2 milliméter szélességű piros csík helyezkedik el. A színeket 1,5 milliméter széles fehér csíkok választják el egymástól. Az éremjel szalagja egyenruhán, a szalagtartó karikán elhelyezett díszítés polgári ruhán a kitüntetés kitűző változataként viselhető. A kitüntetés szalagon, a bal mellen viselendő.

23 Diocletianus császár idején, 303-ban ismét kitört az egyházüldözés. Amikor Flórián megtudta, hogy az Enns-parti Laureacumban elfogtak negyven keresztényt, útra kelt, hogy amiben csak tud, a foglyok segítségére legyen. Mielőtt még beért volna a városba, önként föltárta keresztény voltát. Elfogták és Aquilinus bíró elé vitték, aki megbotoztatta, és arra ítélte, hogy nyakában kövel vessék a folyóba. Az ítéletet 304. május 4-én hajtották végre: az Enns hídjáról taszították le Flóriánt. Holttestét egy Valéria nevű özvegy kiemelte a vízből, és eltemette. A sír fölé később templomot építettek, amely a bencések, majd a lateráni kanonokok gondozásába került. Körülötte épült ki a mai híres kegyhely, St. Florian. <http://www.katolikus.hu/szentek/szent61.html>

24 St. Florain – Catholic Online. http://www.catholic.org/saints/saint.php?saint_id=149

25 A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati viszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény. 1. § (1) bek. d) pont. Magyar Közlöny, 2015/57., 5220. o.

gyobb eseményeket, laktanya- és szerátadásokat, zászlóavatásokat, ünnepségeket, bálokat. A tűzoltók felszereléseiket Szent Flóriánról nevezték el, a szentet gyakran ábrázolták tűzoltózászlókon is.²⁶ A zászló másik oldalán gyakran aklamáció látható: „*Szent Flórián könyörögj értünk*”, vagy rövid imádságokat írtak a zászlóra: „*Kérünk, Urunk, Szent Flórián érdemeiért és könyörgésére oltalmaz bennünket minden lelki és testi veszedelem, főként a tűz pusztításai és gonosz vágyaink lelket emésztő lángjai ellen! Krisztus a mi Urunk által! Amen!*”²⁷ Ezeket a rövid fohászokat más alkalmakkor is imádkozták. Szent Flórián napját (hivatalosan május 4.) minden év április 28-án ünnepelik. Ezen a napon országsszerte ünnepségeket rendeznek (nyílt napok, tűzoltósági bemutatók), és ekkor tartják a Belügyminisztérium központi ünnepségét is. Olyan is előfordult, hogy az ünnepségen együtt ünnepelték a rendőr- és tűzoltónapot.²⁸

A belügyminiszter a katasztrófavédelmi szervek állományában dolgozó, munkájukat huzamosabb időn keresztül kiválóan végző, a közösség elé példaképként állítható személyek részére *Szent Flórián-érdemjelet* adományozhat, évente tíz embernek.²⁹

A Magyar Honvédség, illetve más nemzeti hadseregek életében már bevett szokás, hogy a csapatzászló átadása kisebb liturgikus tevékenységgel együtt történik. Ez lehet a csapatzászló megáldása vagy rövidebb imádság, illetve lelkesítő beszéd. Jogszabályban rögzítették, hogy a csapatzászló átadását lehetőleg állami, nemzeti ünnephez, testületi ünnephez vagy történelmi egyházi vallási ünnephez kapcsolódóan, nyilvános ünnepség keretében kell megrendezni. A belügyminiszter csapatzászlót adományozhat:

- az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv és annak szervezeti egységei, a belső bünt megelőzési és bünt felderítési feladatokat ellátó szerv, a terrorizmust elhárító szerv;

26 Váry Lászlóné – Minárovics János: Szent Flórián a tűzoltók patrónusa. Belügyminisztérium, Budapest, 1988, 3. o.

27 Szabó Károly: Flórián a védőszent. Szövetkezeti Szervezési Iroda, Budapest, 1991, 61. o.

28 Országos rendőr- és tűzoltónap.

http://www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=szervezet_hirek&hirid=1049

29 A belügyminiszter 37/2012. (VIII. 2.) BM rendelete a belügyminiszter által alapított és adományozott elismerésekről. 16. § Szent Flórián-érdemjel. Magyar Közlöny, 2012/104., 17 566. o. 10. melléklet a 37/2012. (VIII. 2.) BM rendelethez: A Szent Flórián-érdemjel leírása és viselési rendje. A Szent Flórián-érdemjel élére állított, enyhén befelé ívelő szárú, négyszög alakú, réztüvöztetből készült, átmérje 42 milliméter, vastagsága 3 milliméter, bordó színűre zománcozott, amelynek közepén Magyarország 18 mm nagyságú zománcozott címere helyezkedik el. A címet kifelé keskenyedő sugarak díszítik. Az érdemjel felett a szalagtartó karikán 17 x 14 milliméter oldalú díszítés van, melyen babérkoszorúval körülfont tűzoltósisak és fecske, közepén a polgári védelem nemzetközi jele, egy körben elhelyezkedő egyenlő oldalú háromszög található. A hátoldalon, közepén két sorban a Szent Flórián-érdemjel felirat van.

- a büntetés-végrehajtási szervezet;
- a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok;
- a rendvédelmi felső- és középfokú oktatási intézmények;
- önkéntes és köteles polgári védelmi szervezetek;
- az önkormányzati tűzoltóságok és az önkéntes tűzoltó egyesületek részére.³⁰

A belügyminiszter által átadott csapatzászlót a katolikus egyház képviselője megáldja. Ennek történelmi hagyománya van. A csapatzászlót az adott testület épületében, jól látható helyen kell elhelyezni. A katolikus kultusz a rendőrség által használt eszközök rendszerbe állítása előtt történő megáldása formájában is megnyilvánul. A csapatzászló ábrázolhat vallási motívumokat is, például éppen Szent György alakját. Erre számos történelmi példát találunk.

A rendőrségi dolgozóknak kiadott imakönyvek bemutatása

Az általános kánoni szabályozás értelmében a Krisztus-hívőknek joguk van ahhoz, hogy az isten ígéjéből és a szentségekből, illetve egyéb lelki forrásokból erőt merítsenek. Erre szolgálnak az ima- és énekeskönyvek. Nem ritka, hogy a különböző életkörülmények között élőknek a katolikus egyház központi vagy helyi szinten imakönyvet ad ki. Ilyen például a katonáknak összeállított imádságos könyv. A Szentszék 2014-ben olasz nyelven adott ki katekizmust a katonáknak. A nemzeti nyelvre történő fordítások már megkezdődtek. A katonáknak kiadott katekizmus különlegessége, hogy a katolikus egyház tanítását a katonák élethelyzetének megfelelően fogalmazza meg. Sok olyan etikai kérdés kifejtésére kerül sor (emberi élet védelme, igazságos háború), amelyek erőteljesebben érintik a katonák mindennapjait az átlag katolikus hívónél. Ilyen kérdések a rendőrök életében is vannak. Az Európai Uniót érintő menekültügyi probléma kezelésével összefüggésben a

³⁰ A Belügyminiszter által alapított és adományozott elismerésekről szóló 37/2012. (VIII. 2.) BM rendelet. Magyar Közlöny, 2012/104., 17 571. o. A jogszabály pontosan megfogalmazza a csapatzászló jelentőségét. A csapatzászló az adományozott szervezetnek, szervezeti egységnek a hazához és a nemzethez való, valamint a közbiztonság, a katasztrófavédelem, a büntetés-végrehajtás, illetve a nemzetbiztonság ügye iránti hűséget kifejező jelkép, amely megtestesíti az állomány elismerését az esküben vállalt kötelezettségek feltétlen teljesítésében, az önfeláldozó szolgálatában és helytállásában. A csapatzászló egyben szimbólum, amely kifejezi az elkötelezettséget és tiszteletet a magyar történelmi hagyományok iránt, a haza biztonsága iránti odaadást, elhivatottságot, a közösség erejét.

magyar rendőrség állományára jelentős többletfeladat hárul.³¹ A szerb–magyar határszakaszon tömegével érkező illegális határátlépők összegyűjtése, szállítása és őrzése folyamán a rendőrök az emberi üldöztetés és kilátástalanság eddig ismeretlen formájával találkoznak. Ezek olyan új rendészetalapú erkölcsi és etikai kérdések, amelyek kezelésével ilyen intenzív formában és nagy tömegekben még nem találkoztak a rendőrök. Kijelenthető, hogy az illegális migráció nem csak egy adott európai állam problémája, hiszen láthatjuk, hogy Európa déli államainak rendészeti szervei hasonló nehézségekkel küszködnek.

Ahogy léteznek a katonáknak kiadott imakönyv, ugyanúgy lehetne a rendőrök számára is egy ilyen kiadvány. Ráadásul ez nem is előzmények nélküli.

1935-ben először, majd 1941-ben újra kiadták a *Maradj velünk, Uram! A magyar rendőr imádságos könyve* című kiadványt.³² A könyv útmutatást és tanácsokat tartalmaz a vallási élet megéléséhez a rendőri munka hatékonyságának érdekében. A könyv szerkesztői figyelembe vették a praktikus szempontokat, ezért a zsebkönyv formátumot választották, ami nagymértékben megkönnyítette a hordozhatóságot és a használhatóságot. A könyv sajátossága, hogy a rendőri és a papi hivatást egy gondolati kontextusban mutatja be. A két hivatás közös értékeken alapuló élethivatás, mivel az Úr akarátát kell végrehajtani, így segítve a rászoruló embereket a gondok megoldása terén. A könyv kitér a lelki biztonságra, a lelkiismeret fontosságára és az erkölcsösség jelentőségére. A szerző logikus érvek alapján mutatja be a rendőri élet és a szolgálat buktatóit, és megfelelő lelki háttérrel kínálja a rendőri szolgálat helyes megéléséhez. A fejezetek végén megfogalmazott kérdések további gondolkodásra és elmélkedésre ösztönzik a hivatásos szolgálatot vállalót.

A könyv lépésről lépésre mutatja be a lélek tisztaságára, az erkölcsi élet fontosságára vonatkozó iránymutatásokat, így táplálva a rendőr önismeretét. A szerző kiemeli a család fontosságát mint a rendőri hivatás biztos alapkövét, amely támogató és oltalmazó helyet nyújt a rendőr számára egy fárasztó, szolgálattal töltött nap után³³. Szól a rendőr házastársának felelősségéről és feladatáról. Bemutatja a házastárs támogatásának jelentőségét mint a nyugodt és koncentrált szolgálatellátás alappillért. Követendő értéként jeleníti meg az Isten és a haza kapcsolatát, valamint annak szeretetét.³⁴ Az imádságos

31 Több mint ezren próbálták meg átlépni a zöldhatáron. Mandiner.hu, 2015. február 8. http://mandiner.hu/cikk/20150208_tobb_mint_ezren_probaltak_atlupni_a_zoldhataron

32 Brisits Frigyes (szerk.): *Maradj velünk, Uram! A magyar rendőr imádságos könyve*. Révai, Budapest, 1941, 3–35. o.

33 Uo. 18–19. o.

34 Uo. 21–24. o.

könyv egy teljes fejezetben gyűjtötte össze és mutatja be az imádságokat (II. fejezet), amelyeket a katolikus egyház tanítása szerint használunk a liturgiákon. A könyv részleteiben mutatja be a szentgyónásra, a szentáldozásra, a szentmisére, a könyörgésekre és az evangéliumokra (III. fejezet) vonatkozó útmutatásokat. A szerző összegyűjtött néhányat a szentmiséken hallható énekekből is. A rendőri hivatás vonatkozásában hangsúlyozza a katolikus egyház támogatottságának fontosságát, ekként: „*Nagy erőt jelent a rendőrnek az a tudat, hogy ebben a hivatásában segítségére van katolikus anyaszentegyháza. Mint jó anya virraszt fölötte és áll mellette. Az a sok imádság, az a sok szentmise, melyet bemutat az Egyház, kimeríthetetlen sok kegyelmet esedezik le a rendőrről is, aki szintén tagja, gyermeke. De különösen gazdag erőforrást jelentenek a rendőrnek a szentségek, amelyek [...] kegyelemmel árasztják el, hogy így fokozzák, növeljék lelke képességeit. E szentségek segítségével tudja a rendőr megvalósítani magában azt a különösen reáváró feladatot: Az ember állhat a mocsárban, de mint a velencei lagúnákban leszőgezett fenyők, palotákat hordozhat a homlokán.*”³⁵

Az imakönyv megfogalmazása nyilvánvalóan magán hordozza a múlt század harmincas éveinek stílusjegyeit, de olyan örök alapigazságokat is megfogalmaz, amelyek kortól, időtől függetlenek. Ezek az elemek egy új rendőrségi imakönyv kiadásánál is figyelembe vehetők, amelyeket természetesen ki kell egészíteni a kor szükségleteire és megpróbáltatásaira vonatkozó reflexiókkal.

Összegzés

Az egyes társadalmi csoportok külön lelkipásztori gondozása mindig kitüntetett helyen szerepelt a katolikus egyház lelkipásztori tevékenységében. Ez a második vatikáni zsinat utáni pápai és szentszéki megnyilatkozásokban még hangsúlyosabb elem lett. Az egyház igyekezett úgy megszervezni a lelkipásztori gondoskodás körülményeit, hogy egyszerre vegye figyelembe a sajátos élethelyzetet, az egyház lelkipásztori célját és az állami érdekeket. Jelenleg Magyarországon a rendőrségen belül nincs egységes formája a lelkipásztori tevékenységnek.

A tanulmányban bemutattuk a rendőrségi lelkipásztori szolgálat modelljéhez szervesen kapcsolódó egyes területeket. A rendőrségi temetők és isten-

³⁵ Uo. 55–56. o.

tiszteleti helyek világi és egyházi szabályozásának ismertetésével, valamint egyes nemzetközi példák elemzésével rávilágítottunk a testületi megemlékezés, valamint a szolgálatban elhunyt rendőrök családtagjaival történő lelkeszi kapcsolattartás fontosságára.

Bemutattuk, hogy a védőszentek tisztelete milyen szervezeti formában van jelen napjaink rendőrségénél. Jól érzékelhető, hogy a katolikus kultusz e speciális formája kiemelkedő jelentőségű a rendőrség ünnepein, megemlékezéseiben, valamint zászló- és eszközszenteléseiben.

A rendőri hivatásból eredő – sajátos – egyéni nehézségek kialakulásának megakadályozására, valamint a szolgálat ellátásából adódó erkölcsi és etikai gondok szervezeti szintű megválaszolására a testületen belül jelenleg nincs lehetőség. Ilyen kezdeményezés a rendőrségi dolgozók vonatkozásában is hasznos lenne. Szükség mutatkozik arra, hogy a rendőrségi dolgozók esetében rejtve maradó etikai és erkölcsi kérdések tisztázására a Vatikán kifejezetten e szempontrendszer alapján elkészítse a katolikus egyház tanításait tartalmazó katekizmust. Specifikus jelleggel a katolikus egyház helyi szintű kezdeményezéseire is szükség lenne a rendőrök etikai és erkölcsi kérdéseinek megoldása érdekében.

HÍRES BŰNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

KOVACS ISTVAN
A reglementációs prostitúció és az emberi méltóság kapcsolata, különös tekintettel egy alkotmánybírószági határozatra

Egy ország életében az alkotmány megalkotása kiemelkedő fontosságú és nagy jelentőségű feladat. Az alkotmány – alaptörvény – egyrészt rendelkezik az alapjogok rögzítéséről, másrészt pedig – egyebek között – biztosítja a demokráciához fűződő megtartási és érvényesülési garanciát. Mivel az alkotmány normaszövege évekre, évtizedekre szól, így a megalkotásakor a jogalkotónak garantálnia kell, hogy a rendelkezések időtállóak és stabilak legyenek, azokhoz kétség ne férhessen.

A törvényt úgy kell megalkotni, hogy a normaszöveg alapján a laikus számára is érthetővé váljon, hogy a jogszabály olyan értékeket állapít meg és objektívként ismer el, amelyek a közjó részeként a közösséget, az egyént és a társadalom érdekét szolgálják.¹ De facto az alkotmányban megfogalmazott „természetes”, „veleszületett” és „elidegeníthetetlen” jogok nem csupán az egyén szuverén jogosultságai, hanem a közösségben élő személy közösséghez való viszonyának kapcsolatát is tükrözik.

Ahhoz, hogy ezek a jogosultságok érvényesülhessenek, és ne csak az egyén, hanem a közösség érdekét is szolgálják, ezek a jogok bizonyos mértékig a társadalom érdekében korlátozhatók. A korlátozás nem járhat mások jogának és szabadságának aránytalan sérelmével, miközben bizonyos közösségi érdekek befolyásolhatják a norma érvényesülését. Az alkotmány megalkotása garanciális szempont annak érvényesítésére, hogy – mások jogainak védelmén túl – meghatározza azokat a célokat, amelyek miatt egyes alapjogok korlátozás alá eshetnek. E szabályok egyebek között a társadalmi együttélés alapjainak rögzítése, az állam és egyén viszonyának (felelősség és szabadság) meghatározása.

Eme alapjog-korlátozás alkotmányi szabályai „vezetik át” az egyént a közösségbe, e ponton egyeztethetők össze a társadalmi szempontok ez egyén

¹ Fülöp Sándor: A jövő nemzedékek országgyűlési biztosának javaslatai – az új alkotmány koncepciójának kidolgozásához. Budapest, 2010. szeptember 30.

<http://www.jno.hu/hu/?&menu=aktualis&doc=alkotmany-1001>

² Az alapjogi szabályozás általános jellemzői, az alapjogok korlátozása. „Emberi jogi képzés a visszatérés területén”. Emberi Jogi képzés Projekt. Országos Bírószági Hivatal, Budapest, 2012–2013.

érdekeivel.² Különsképpen igaz ez az ember veleszületett méltóságával kapcsolatos alapjogára. Ez az alapjogosultság szoros összefüggésben áll mind a közösség, mind az egyén szabadságához és boldogulásához való jogával. Az emberi méltósághoz való alapjog a történelem folyamán sokszor került veszélybe. Jó példa erre az emberi jogok fejlődése, amely mára már a harmadik-negyedik generációját éli.³ Magyarország szintén nagy fejlődésen ment keresztül. Az 1989. évi XXXI. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról⁴ – figyelemmel az Alkotmánybíróság által lefektetett alkotmányos alapelvekre és alkotmányértelmezésekre – nemzetközi mérföldkőnek bizonyult, hiszen iránymutató és azóta több külföldi alkotmányreform során követett módon emelt alkotmányba harmadik generációs jogokat is.

Tanulmányomban a prostitúcióval kapcsolatos egészségügyi kiskönyv emberi méltóságot sértő rendelkezéseit vizsgálom, különös tekintettel az Alkotmánybíróság által hozott döntés⁵ és az akkor hatályban lévő alkotmány rendelkezései alapján. Hipotézisem szerint az egészségügyi kiskönyvben szereplő „prostituált” kifejezés normasértő, az ellentétben áll az emberi méltóság védelmével. Magyarország Alaptörvénye⁶ a korábbi alkotmánytól eltérően nagyobb súlyt fektet az emberi jogok érvényesülésére.

Alkotmány és szabályozott emberi jogok

Az alkotmány napjainkban különleges törvényt jelent, olyan alaptörvényt, amelyben az állam önmagát korlátozva szavatolja a polgárai számára az alapvető jogokat, megszabja a hatalom gyakorlásának szervezetét és kereteit. Az ilyen értelmű alkotmány a polgári fejlődés eredménye. Az alkotmány politikai megközelítésben a társadalom és a közhatalom viszonyát fejezi ki, megállapítja a hatalom korlátait és az állampolgárok szabadságjogait. Az alkotmánnyal szemben támasztott alapvető követelmény, hogy a jogokat ne csak megfogalmazza, hanem teremtsen meg érvényesülésük garanciáit is.

Az alkotmány jogi megközelítésben a legmagasabb szintű norma, mert magát az alkotmányozó törvényalkotót is köti. Az alkotmány alaptörvény,

3 Csink Lóránt: Alkotmányjog. Novissima Kiadó, Budapest, 2010, 3–18. o.

4 1989. évi XXXI. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról. Hatályba lépett: 1989. október 23.

5 Az 1/2011. (I. 14.) AB határozat kimondta, hogy: „a prostituáltak részére kiadandó orvosi igazolásról szóló 41/1999. (IX. 8.) EüM rendelet melléklete nemzetközi szerződésbe ütközik, ezért azt 2011. december 31-i hatállyal megsemmisíti”.

6 Magyarország Alaptörvénye. Hatályba lépett: 2012. január 1.

mert kifejezi a társadalmi beilleszkedés alapjait, meghatározza a társadalom és az állam viszonyát, megállapítja a személyes szabadságjogokat, szabályozza az államszervezet felépítését és működését.⁷ Magyarországnak 1949-ig úgynevezett íratlan, történeti alkotmánya volt. Ez az alkotmánytípus – mint például Anglia jelenlegi alkotmánya is – a történeti fejlődés különböző időszakában elfogadott, különböző szintű írott és íratlan szokásjogi szabályra épül, amelynek tehát csak egy része az úgynevezett alaptörvény (például az 1222-es Aranybulla). Az 1936-os szovjet alkotmány mintájára született meg az 1949. évi XX. törvény, amely kartális alkotmány.⁸ Módosításához minősített többség, vagyis az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

A rendszerváltás elkerülhetetlenné tette az 1949. évi úgynevezett szocialista alkotmány teljes revízióját. 1989-ben a Nemzeti Kerekasztal tárgyalásain kialakított megállapodás alapján fogadta el a még 1985-ben megválasztott Országgyűlés az alkotmánymódosításról szóló törvényjavaslatot. A jelenleg hatályos alkotmány fő kereteit kialakító, 1989. október 23-án hatályba lépő 1989. évi XXXI. törvény formailag alkotmánymódosító törvény, amely szerkezetében is követi az 1949. évi XX. törvényt.⁹

Tartalmát tekintve azonban a Magyar Köztársaság alkotmánya a jogállamiság és a parlamenti demokrácia követelményeire tekintettel megfogalmazott új alkotmány, amely a történelmi helyzet diktálta kompromisszum és alku okán számos belső ellentmondással és joghézaggal küszködik. A köztársasági alkotmányt azóta is több esetben módosították. Az a követelmény azonban, hogy az alkotmány egy széles társadalmi konszenzus alapján kidolgozott, hosszú távra szóló alaptörvény legyen, felveti az új egységes szerkezetű, stabil, kiegyensúlyozott alkotmány elfogadásának szükségességét. Magyarország új alkotmánya a jelenleg hatályos alaptörvény nevet viseli, amely 2012. január 1-jén lépett hatályba. A mai értelemben vett alkotmány létrejötté a polgári átalakulás terméke. Ekkor vetődött fel ugyanis az az igény, hogy az átmenet eredményeit, az államhatalom korlátait, illetve az alapvető emberi jogokat egy egységes, stabil, a többi jogszabály fölött álló jogi dokumentumba foglalják.

Az alkotmányosság, az alkotmányos állam nem egyszerűen bármilyen alkotmánnyal bíró államot jelent, hanem kizárólag olyan államot, amelynek al-

⁷ Papp Iván: Jogi- és államigazgatási ismeretek. FVM Képzési és Szaktanácsadási Intézet, Nyíregyháza, 2004, 1–3. o.

⁸ 1949. évi XX. törvény, a Magyar Népköztársaság Alkotmánya. Hatályba lépett: 1949. augusztus 20.

⁹ Barna Attila – Horváth Attila – Máthé Gábor – Tóth Zoltán József: Magyar állam- és jogtörténet. Nemzeti Közszerkesztési Egyetem, Budapest, 2014, 329–350. o.

kotmánya megfelel az alkotmányos állam fogalmában foglalt speciális követelményeknek. Az alkotmányos állam követelménye két összetevőt foglal magában. Egyrészt kifejezi azokat a legfontosabb társadalmi értékeket, amelyeknek rögzítését egy adott időszak alkotmányától elvárják, másrészt felöleli azoknak az alkotmánygaranciáknak a minimumát, amelyek az alkotmányban kifejezett nagy társadalmi értékeknek a gyakorlatban való megvalósítását szavatolják. Az alkotmányosság követelményei, a demokratikus alkotmány tartalmában kifejezendő társadalmi értékek a következők: a népszuverenitás elve¹⁰ és a népképviselő, a hatalmi ágak szétválasztásának és egyensúlyának elve¹¹, a törvények uralma¹², a jogállam megvalósítása, egyenjogúság, jogegyenlőség, az emberi jogok garantálása.¹³ Az emberi jogok alapja a másik ember iránti tisztelet elve. A kiindulási pontja, hogy bármely társadalom tagja, azaz minden ember erkölcsös és ésszerűen gondolkodó lény, akinek joga van ahhoz, hogy méltósággal kezeljék.

Az emberi jogok a Föld összes emberére kiterjednek, hiszen egyetemesek: vannak olyan nemzetek, társadalmak, országok, vagy meghatározott csoportok, amelyek kizárólag rájuk vonatkozó pluszjogokat élvezhetnek, de az emberi jogok a Föld összes emberét megilletik azért, mert élnek. Sokan az emberi jogokat meghallván a szólásszabadságra, a szabad véleménynyilvánításra vagy a vallás szabad megválasztására gondolnak, ez azonban meg sem közelíti a teljes és összes létező és bennünket megillető emberi jogot. Ezek a jogok is rendkívül fontosak, de az emberi jogok teljes skálája nagyon széles.

10 Az állami főhatalom forrása a nép, amely a közhatalomban közvetlenül (például népszavazás útján) és közvetve, a népképviselők (önkormányzatok, Országgyűlés) megválasztásával vesz részt.

11 A Montesquieu nevéhez fűződő klasszikus tétel értelmében a törvényhozó, a végrehajtó és a bírói hatalmat az önkényuralom megakadályozása érdekében el kell választani egymástól. A kormányzás szervezetében kölcsönös függőség és ellenőrzés alakul ki, így a hatalmi ágak ellensúlyként és fékként működnek a hatalmi koncentráció kizárása céljából.

12 Az állampolgárok magatartásának és az alkotmányos intézmények működésének a kereteit az alkotmány és a törvények határozzák meg. A jogállamiság követelményéhez kapcsolható azoknak az alkotmányos garanciáknak, speciális intézményeknek a megerősítése is, amelyek fő funkciója az alkotmányosság és törvényesség védelme (például alkotmánybíráskodás, ombudsman, közigazgatási bíráskodás).

13 Az egyenjogúság vagy jogegyenlőség a jogalkotást és a jogalkalmazást egyaránt átfogó alkotmányos alapelv, amely az egyéneknek a közhatalommal fennálló viszonyában teremt azonos jogi helyzetet, és megtiltja a bármilyen alapú (nem, faj, vallás stb.) megkülönböztetést az emberi, illetve állampolgári jogok élvezetében. Az alkotmányos állam elismeri és szavatolja az emberek – nemzetközi normákban is rögzített – elidegeníthetetlen alapvető jogait. Chronowski Nóra – Drinóczi Tímea – Zeller Judit: Túl az alkotmányon... Az alkotmányvédelem elméleti és európai kontextusa, továbbá magyar gyakorlata 2010-ben, avagy felülvizsgálható-e az alkotmánymódosító törvény az Alkotmánybíróság által. Közjogi Szemle, 2010/4., 1–12. o.

Korábbi tanulmányomban rendszereztem és összesítettem azokat a jogokat, amelyek e tárgykörbe tartoznak.¹⁴

E tanulmány keretén belül az általános személyiségi joggal szoros kapcsolatban álló emberi méltósághoz fűződő jogot elemzem.

Személyiségi, azaz emberi méltósághoz fűződő jog

A személyiségi vagy más néven személyhez fűződő jogok az embernek mint természetes személynek és más jogi személyeknek szavatolják azt az integritást, amely védi a személyt a szükségtelen, illetéktelen beavatkozásoktól.¹⁵ A személyiségi jogok az ember jogállásának alapvető kifejezői közé tartoznak.¹⁶ A magyarországi szabályozás egyedülálló a tekintetben, hogy az általános személyiségi jogot tekintve nem csupán törvényi szinten, hanem alkotmánybírói és bírósági határozatokban is szabályozták.

A személyiségi jogok érvényesülését és érvényesítését különféle hazai és nemzetközi szerződés is garantálja. Legfontosabb az Egyesült Nemzetek Szervezete által 1948. december 10-én elfogadott Emberi jogok egyetemes nyilatkozata¹⁷, amely közvetíti a szervezet álláspontját a minden embert megillető alapjogokról, amely minden csatlakozó államra nézve kötelező érvényű magatartási szabályokat fogalmaz meg. Kiemelt figyelmet érdemel még az Emberi jogok európai egyezménye¹⁸, amelynek főbb rendelkezéseit Magyarországon a korábbi alkotmány és a jelenleg hatályos alaptörvény is tételenesen átvette.

Hazánkban már az 1959-es, első polgári törvénykönyv¹⁹ is megfogalmazott egy általános szabályt, az 1977-es novella pedig egyértelműen az alkotmányjogtól függetlenül e jogcsoportvédelemről rendelkezik. A jelenleg hatályos Ptk., vagyis a 2013. évi V. törvény, a 75. § (1) bekezdésben rendelkezik az általános szabályról: „(a) személyhez fűződő jogokat mindenki köteles tiszt-

14 Kovács István: Az emberkereskedelemhez szorosan kapcsolódó prostitúciós bűncselekmények – különösképpen a gyermekprostitúció – áldozatai emberi jogainak hazai vonatkozásai. Polgári Szemle, 2014/3–6., 420–423. o.

15 Kiss Evelin – Nagy Viktor – Raus Csaba: Alkotmányosság a magánjogban. Scriptura, 2014/1., 250. o.

16 Solyom László: A személyiségi jogok elmélete. KJK, Budapest, 1983, 10. o.

17 Az ENSZ Közgyűlésének 217 A/(III) határozata (Emberi jogok egyetemes nyilatkozata). Hatályba lépett: 1948. december 10.

18 Emberi jogok európai egyezménye (1993. évi XXXI. törvény) az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről. Hatályba lépett: 1993. április 7.

19 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről. Hatályba lépett: 1959. október 1.

*teletben tartani. E jogok a törvény védelme alatt állnak.*²⁰ A jogcsoporton belül megkülönböztethetünk nevesített és törvényben nem nevesített személyiségi jogokat is. Ezen általános rendelkezés szerint mindkét típusú jogot törvényi védelem illeti. Szerteágazó sokféleségük miatt a személyiségi jogok mindegyikét nem lehet, és nem is célszerű jogszabályban katalogizálni.

Hatályos magánjogi kódexünk nevesíti a hátrányos megkülönböztetés tilalmát, a lelkiismereti szabadság garantálását, az emberi méltóság védelmét, a jó hírnév védelmét, a személyes szabadság jogellenes korlátozásának tilalmát, a testi épség és az egészség védelmét, a személyes adatok védelmét, a becsület védelmét, a névjogot (névviseléshez való jog), a magánlakáshoz való jogot, a magántitokhoz fűződő jogot, a kegyeleti jogot és a képmás és hangfelvétel oltalmát. Ezeket a nevesített személyhez fűződő jogokat az új polgári törvénykönyv is átvette.²¹

Az Alkotmánybíróság már egy igen korai határozatában foglalkozott az általános személyiségi jog alkotmányos szabályával, amelyet a Ptk.-hoz hasonlóan az alkotmány is az emberi méltósághoz való jogban fogalmaz meg. Ebben a határozatában az Alkotmánybíróság az emberi méltósághoz való jogot az úgynevezett „általános személyiségi jog” egyik megfogalmazásának tekinti. Pontosabban az emberi méltósághoz való jogot az általános személyiségi joggal tartalmilag azonosként definiálja.²² A Földön élő összes embernek azonos szintű méltósága van. Ez a méltóság a civilizáció alapjának tekintendő. Mindenkit ugyanaz a tisztelet, figyelem, törődés illet meg az állam, a jog és más ember részéről. Ezt *Hámori Antal* így fogalmazza meg: „Az emberi méltóság alapja nem az értelem és a szabad akarat gyakorlásának aktuális képessége, hanem az emberi fajhoz tartozás ténye. Az Alkotmánybíróság egy másik, a halálbüntetés eltörléséről rendelkező határozatában pedig kifejtette, hogy a méltósághoz való jog másik funkciója az egyenlőség biztosítása. Az egyenlő méltósághoz való jognak az élethez való joggal való egységében kell azt biztosítania, hogy ne lehessen különbözően értékes pusztá életeteket jogilag másként kezelni. Nincs az életre méltóbb és méltatlanabb. Hozzátehetjük, hogy az élethez való jogot és a méltóság fogalmát külön is használhatjuk.²³ Az ember léte és létének minősége nem áll azonos etikai síkon. Nem a létminőség bizonyos kritériumok alapján meghatározott foka ad jogot a védelemhez

20 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről. Hatályba lépett: 2013. április 10.

21 Kiss Evelin – Nagy Viktor – Raus Csaba: i. m. 253. o.

22 8/1990. (IV. 23.) AB határozat.

23 23/1990. (X. 31.) AB határozat.

*és az élethez, hanem az emberlét maga.*²⁴ De vajon az egyén számára mit jelenthet az emberi méltósághoz való jog? Azt, hogy ténylegesen mit értünk e fogalmon, nehéz meghatározni, hiszen ez minden egyes embernél különböző értéket képvisel, az individuumtól függ, hogy számára a méltóság mit jelent.

A méltóság (*dignitas*) először az antik filozófiában jelent meg, mégpedig kettős jelentéssel. Egyrészt a közösségen belüli társadalmi, szociális pozíció jelöléseként, ami a rómaiak számára a személyiségnek a nyilvánosságban, a közéletben elfoglalt tekintélyét jelentette. A méltóság ezáltal nem mindenkit illetett meg, hanem csak azokat az embereket, akik a közösség, a nyilvánosság számára külön érdemeket szereztek. Ebben az értelemben a méltóság tehát az egyén teljesítményeként a társadalomban betöltött funkciójához kapcsolódott. Másrészt a méltóságot mint minden embernek a nem emberi teremtménytől való megkülönböztetéseként értelmezték, azaz ennyiben minden embert ugyanaz a méltóság illet meg. Ebben a felfogásban a méltóság elveszithetetlen és változtathatatlan.²⁵

Az ókor és középkor keresztény szerzőinek felfogása szerint az ember méltósága Isten kegyelmének igazolása, amely azon a tényen nyugszik, hogy az embert Isten a saját képmására teremtette. Ennek következtében minden embert azonos mértékben illet meg a méltóság. Más oldalról ez azt jelenti, hogy az ember méltóságát csak saját bűne, vétke csorbíthatja, más nem. Ezáltal a méltóság az ember Istenhez való viszonyában tulajdonképpen a lelki üdvösség problémája.²⁶

Az emberi méltóság új szemléletét a reneszánsz hozta. *Pico della Mirandola* az embert azoknak a lehetőségeknek az összességeként fogta fel, amelyek között a méltóságát megválaszthatja. Az embert kitüntető méltóság tehát tulajdonképpen az ő szabadságában ragadható meg.²⁷

A XVIII. század filozófiájában, a felvilágosodás idején a méltóság szabadságkénti felfogását összekapcsolják a méltóság észben, értelemben való részesülés sztoikus felfogásával. *Pascal* és *Pufendorf* számára a méltóság az embernek az a szabadsága, hogy az értelemben elismertet válassza és tegye. *Pufendorf* a méltóságnak ezt a gondolatát összekapcsolja minden ember egyenlőségével, mivel minden embernek emberként megvan ez a képessége. *Kant* ezt a gondolatot azáltal zárta le, hogy az emberi méltóság fogalmával az

²⁴ Hámori Antal: Állásfoglalás a haldokló, beteg ember életének és méltóságának védelmében. Magyar Kurír, 2009. február 11., 2. o.

²⁵ Barcsi Tamás: Az emberi méltóság filozófiája. PhD-értekezés. Pécs, 2011, 21. o.

²⁶ Uo. 30. o.

²⁷ Uo. 35. o.

emberi státust jelöljük, és arra a minőségre utalunk, amely miatt minden embernek kijár egy minimális szintű tisztelet.²⁸

A mai emberkép-felfogást befolyásoló tényezők között tehát a filozófia, a kereszténység és a felvilágosodás ember- és méltóságfogalmai említendők meg. Ezek az eszmék és tradíciók, amelyek egyébként teljesen különböző értékelképzeléseket képviselnek, megegyeznek abban az általános alapgondolatban, hogy elismerik az ember olyan autonómiáját és önrendelkezését, amelyet az államnak nem szabad semmibe vennie.

Sólyom szerint az emberi méltósághoz való jognak két funkciója van. Egyrészt azt fejezi ki, hogy van egy abszolút határ, amelyen sem az állam, sem más emberek kényszerítő hatalma nem terjedhet túl, vagyis az autonómiának, az egyéni önrendelkezésnek egy mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva – a klasszikus megfogalmazás szerint – az ember alany maradhat, és nem válik a jog számára eszközzé vagy tárggyá. Ezt fejezi ki egyébként az az Alkotmánybíróság által is osztott felfogás, hogy „az emberi méltósághoz való jog anyajog mindig újabb szabadságjogok forrása”, amelyek az önrendelkezés szféráját folyamatosan biztosítják az (állami) szabályozással szemben.

A méltósághoz való jognak ez a felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók, nincs érinthetetlen lényegük. Ez az elvi különbség az ember és a jogi személy között, nem pedig az, hogy egyes jogok jellegüknél fogva csak emberhez fűződhetnek. Az utóbbiak mintájára ugyanis mindig képezhetők analóg jogok a jogi személyek számára. A méltósághoz való jog másik funkciója az egyenlőség garantálása. A minden ember egyenlő méltósága történelmi vívmánya az egyenlő jogképességet jelentette. Ez egyben azt jelenti, hogy a méltóság oszthatatlan és redukálhatatlan, azaz az emberi státus minimális feltétele, hogy egyetlen embertől sem vehető el. Az egyenlő méltósághoz való jognak az élethez való joggal fennálló egységében kell azt szavatolnia, hogy ne lehessen különbözően értékes pusztá életeket jogilag másként kezelni.

Az emberi méltóságban mindenki osztozik, aki ember, függetlenül attól, hogy mennyit valósított meg az emberi lehetőségből, és miért annyit. Az emberi méltósághoz való jog következtében nemcsak a halálban egyenlő mindenki: az életek egyenlőségét a méltóság garantálja.²⁹

²⁸ Uo. 74. o.

²⁹ Sólyom László: i. m. 10–25. o.

Az ember testi, értelmi és erkölcsi tulajdonságaival és teremtő képességeivel mint emberi lény kiemelkedik a többi élőlény közül, és ezeknek a tulajdonságoknak és képességeknek az összessége adja az ember méltóságát, azaz saját ember voltának, fontosságának, jelentőségének, értékének felemelő tudatát.

A prostituáltak orvosi igazolásának alkotmányellenessége, illetve az emberi méltóság mint alapjog megsértése

Magyarországon jelenleg a prostitúció szabályozott keretek között, legálisan végezhető tevékenység. Ha a delikvensnek a legkisebb szabályt megszegik, szabálysértési szankciókkal szembesülnek. A szabályozott keretek között zajló prostitúció modellje a prohibicionista (tiltó) modell gyengeségeit alapul véve, azt továbbfejlesztve dolgozta ki a saját stratégiáját. A rendszer képviselői abból indulnak ki, hogy a prostitúcióhoz kapcsolódó jelenség teljes tiltása – tekintettel arra, hogy azzal csak latenciába sodorjuk a történeteket – nem vezethet eredményre. Nézeteik szerint a prostitúció elfogadott, de szükséges rossz jelenség, így megpróbálják azt – a hozzá kapcsolódó deviáns jelenségekkel együtt – különböző metódusokkal, szabályozásokkal, stratégiákkal keretek közé szorítani, így az üldöztetés következményét növelni.

Az üldöztetésen alapuló rendszer a jelenség szankcionálását teljes mértékben nem szünteti meg, csak lassítja, hiszen a büntetőjogilag tilalmazott magatartás megbüntetésére kizárólag akkor kerül sor, ha a keretet adó többi szabályozást – egészségügyi, szabálysértési, közigazgatási –, azaz a kontrollt adó szabályozást megszegik. A szabályok közé szorító modell elemeit az „orvosi (egészségügyi)”, és a „társadalmi” nézet tette lehetővé, erősítette meg. Az orvosi nézet a prostitúcióhoz kapcsolódó betegségek terjedésének kockázataival érvel, közegészségügyi szempontból, betegségek, járványok terjedésének és ezzel a többi ember életének, testi épségnek a védelmében szeretné szabályozottá nyilvánítani a jelenséget. Az orvosi szemlélet a szifilisz felbukkanásának nyomán viszonylag korán megjelent: *Betlen Anna* megfogalmazásában már a XV. században felváltotta a „prostitúció-orvosság” típusú szemléletet a „prostitúció-ragály” megközelítés. A szemlélet éles ellentétben áll a korábban hivatkozott „a nép által tisztelt intézmény” megközelítésével.³⁰

³⁰ Betlen Anna: A férfi ősi jussa. Ezredvég, 2007/2–3.

A XVIII. század uralkodó nézetét tartjuk a reglementációs modell első lépésőjének, ami jogszabályosított formáját 1796-ban érte el.

A szabályozás elsődleges célja a túlságosan elterjedt nemi betegségek további terjedésének a meggátlása, másodlagos célja pedig a megbetegedett prostituált nők gyógykezelése volt.³¹ *Petróczi és Kiss* kutatásuk során feltárták *Grosz Lajos* azon szakirodalmát, amely az *Orvosi Rendőrség* című könyvében 1863-ban elsőként javasolta, hogy a kéj nők számának korlátozása érdekében szükséges, valamint rendszeres orvosi vizsgálatra kellene járniuk, legalább hetente két alkalommal.³² *Grosz* felfogását személy szerint én is támogatnám, tekintettel arra, hogy az a prevenciót szolgálta, a megelőzés egyik eszköze volt. Nem ítélte el, nem tartotta deviánsnak a prostituáltakat, az egészségük megőrzése érdekében orvosi szűrést kínált számukra. Nézetei a későbbi abolicionista (áldozatszemplétű) modell szabályozásában is megjelentek.

Az alapkonstrukció viszont – sajnálatos módon – abból a felfogásból indul ki és azért tartja fontosnak a szabályozást, mert a prostituáltakat a betegség fő forrásaként kezeli. *Betlen Anna* művében megállapította, hogy ez az uralkodó felfogás – a prostitúció a fertőző betegségek góca – csak az utóbbi kétszáz évben vált elfogadottá, annak társadalom-egészségügyi jelentőségű kérdésként való kezelése azonban sokkal távolabbi múltra tekintett vissza.³³

Bodor a prostituáltakat a nemi betegségek terjesztésének fő forrásának nevezi. Művében a prostitúciót a közegészségügy szempontjából figyelmet érdemlő problémának tekinti. A gonorrhéas megbetegedések terjesztésében a prostituáltakkal folytatott nemi érintkezés következményét jelentős tényezőként említi meg.³⁴ *Hontvári Emil* szintén annak káros hatásairól beszél. Elsődlegesen egészségügyi szempontból jelentkező káros hatásait említi, amelyek a fertőző nemi betegségek terjedését segítik elő. A modell alapjául szolgáló szabályozás kidolgozására javaslatot is tett.³⁵

31 Schreiber Emil: A prostitúció. Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai R.T., Budapest, 1917

32 Petróczi Gabriella: Megélhetési perspektíva a prostitúcióban. *Rendészeti Szemle*, 2007/3., 80–96. o.; Kiss Bernadett: A közterületi és közrendbe ütköző deviáns magatartások rendészeti szabályozása a XIX–XX. század fordulóján. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok a „Rendészet kultúrája – kulturált rendészet” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2009, 135–149. o. [Pécsi Határőrző Tudományos Közlemények X.]

33 „Érdekes ugyanakkor megfigyelni, hogy ez a társadalmi szintű »baj« eleinte elsősorban egészségügyi jelleggel bír: századokon át a prostitúciót mint az államtársadalom (értsd: a férfiak) egészségi problémáját tárgyalták.” *Betlen Anna*: i. m.

34 Bodor Endre – Szűcs János: A prostitúció helyzete a fővárosban. *Belügyi Szemle*, 1964/6.

35 „A prostitúció kérdésének napirendre tűzését – véleményem szerint – annak egészségügyi káros hatása is indokolja.” *Hontvári Emil*: A prostitúció elleni harc néhány kérdéséről. *Belügyi Szemle*, 1965/8., 65–69. o.

Szabályozási javaslatuk alátámasztására *Diószeghy* és Hontvári a kormánytól várt megoldást. *Diószeghy* egyebek között kiemelte, hogy a kormánynak feltétlenül segítenie kell, mert a titkos prostitúció folyamatosan terjed, és hiába törekszik a rendőrség a megtervezett akciókkal megakadályozni a folyamatot, az nem sikerül. Elméletét azzal próbálta erősíteni, hogy a nemi betegségek terjedésének az utókorra is hatása lesz, így a fajfenntartás kétséggé válhat.³⁶ *Hartay* a válogatás nélkül létesített nemi kapcsolatokat tartotta a nemi betegségek terjesztése forrásának.³⁷ Nézetével nem érték egyet. Nem lehet általánosítani és kizárólag a prostituáltak személyére redukálni azokat a kapcsolatokat, amelyek válogatás nélkül létesíthetők. Magánszemélyek száza, ezrei élnek nyitott hetero-, homo- és biszexuális kapcsolatban, egyedülállóként folyton váltogatják a partnereiket. Nagyon jó példa erre a szifilisz elterjedése. Miután a szifilisz gyógyítása a penicillin felfedezése után megoldottnak látszott, az 1960-as években szinte megszűntnek tekintették. Ez után azonban – teljes meglepetésként – a szifilisz fertőzések esetek újabb átmeneti szaporodását észlelték, a hatásos terápia ellenére elsősorban társadalmi okok és a szexuális magatartás változásai befolyásolták.³⁸ Magyarországon a statisztikai adatok szerint évente több mint ötezer új nemi betegséggel érintett személyt fedeznek fel.³⁹

Marschalkó Tamás az üzletszerű kéjelgőket a venerikus bántalmak legfőbb terjesztőjének tartja, és a reglementációs szabályozást gondolja az egyetlen járható útnak, a legnagyobb befolyásra és jelentőségre tekintettel.⁴⁰ *Bódis Enikő* kifejti, hogy e nézetek miatt a társadalom úgy tekint a szexmunkásokra, mint a betegség hordozóira, a köz ségyenére vagy áldozatára, nem mint önálló, racionális megfontolásokkal bíró ágensekre.⁴¹

36 „A kormánynak feltétlenül kell valamit tenni ebben a kérdésben, mert az így semmiféleképpen sem maradhat, elvégre nem lehet összetett kezekkel, tanácstalanul és vállvonogatással nézni ezer meg ezer egészséges fiatalembernek a megfertőződését, ami végeredményben az utódokra is kihat.” *Diószeghy Miklós*: Veszedelmesen terjed a prostitúció. Budapesti Negyed, 2010. ősz.

37 *Hartay Henrik*: A prostitúció büntetőjogi üldözése. Hozzászólás dr. Heller Farkas Tamás A prostitúció időszzerű kérdései című cikkéhez. Belügyi Szemle, 1965/9., 55–62. o.

38 *Kapronczay Károly*: A dermatológia Magyarországon. Budapest, 1922.

39 *Kornya László*: Humán papillomavírus a XXI. század kihívása. Doktori értekezés, Pécs, 2011, 7. o.

40 *Marschalkó Tamás*: A venerikus betegségek terjedése Budapesten és a prostitúció. Előadás a budapesti királyi orvos egyesület 1895. III. 2-án tartott rendes ülésén. Orvosi Hetilap, 1895, 33. o.

41 *Bódis Enikő*: Prostitúált narratívák. In: „Adás – Vétel”. Konferencia a prostitúcióról. Narratívák/szemelvények a Magyar Szociológiai Társaság és az Országos Kriminológiai Intézet közös szervezésében, 2011. szeptember 15-én, az OKRI-ban elhangzott konferencia-előadásokból. OKRI, Budapest, 2011, 17. o.

Az előbbieket következében jöhetett létre a 41/1999. (IX. 8.) EüM rendelet melléklete, a prostituáltaknak kiadandó orvosi igazolásról szóló 41/1999. (IX. 8.) EüM rendelet 1. § (4) bekezdése is.⁴² A szabályozás után annak alkotmányellenességéről az Alkotmánybíróságnak kellett döntenie, tekintettel arra, hogy az súlyos alapjogokat és nemzetközi szerződéseket sért.

Az Alkotmánybíróság az 1955. évi XXXIV. törvényerejű rendelettel kihirdetett, az emberkereskedés és mások prostitúciója kihasználásának elnyomása tárgyában, *New Yorkban, 1950. március 21-én kelt nemzetközi egyezménybe ütközönek találta a prostituáltaknak kiadandó orvosi igazolást*, mert az egyfajta okmánynak számít, és szerepel benne, hogy birtokosa prostituált, ezért a vonatkozó rendelet igazolványmintát tartalmazó mellékletét 2011. december 31-i hatállyal megsemmisítette.

A testület az 1/2011. (I. 14.) számú határozatában azért semmisítette meg év végi hatállyal a mellékletet, hogy a jogalkotónak megfelelő idő álljon a rendelkezésére ahhoz, hogy az alkotmányellenes helyzet megszüntetéséhez szükséges feladatának eleget tehesen. A mellékletben szerepel „*a prostituáltak részére kiadandó orvosi igazolás...*” kifejezés, aminek alapján a dokumentum birtokosának foglalkozása azonosítható. A megsemmisítésről döntő szerv nem az orvosi vizsgálat szükségességét vizsgálta – erre Kovács Péter alkotmánybíró párhuzamos indoklásában rá is mutatott, hogy más nemzetközi szerződések, illetve európai uniós jogi kötelezettségek írják elő –, hanem az erről kiállítandó okmányt találta nemzetközi szerződésbe ütközönek.

Az Alkotmánybíróság leszögezte, hogy a törvényhozó a jellemzően nemi úton terjedő betegségekkel leginkább veszélyeztetettek egészségvédelmét, közegészségügyi szempontok érvényesülését is célozni kívánja. A vizsgált szabályozás – tehát a kötelező orvosi vizsgálat előírása – összefügg az alkotmányból eredő állami kötelezettséggel, az ilyen jellegű megbetegedések elleni védelem elősegítésével, egészségügyi intézményhálózat működtetésével, az orvosi ellátás megszervezésével. Ennek folyamán azonban a jogalkotónak a nemzetközi kötelezettségvállalásokra és az alkotmány rendelkezéseire figyelemmel kell eljárnia, amelynek során gondoskodnia kell arról, hogy a szabályozásokkal érintettek alapvető emberi jogai, az emberi méltósághoz fűződő és információs önrendelkezési jogai ne sérüljenek.

Az Alkotmánybíróság arra mutatott rá, hogy a Magyarországon 1955-ben kihirdetett 1950-es New York-i egyezmény tiltja a prostituáltak nyilvántartásba vételét vagy igazolvánnyal ellátását. Az Alkotmánybíróság szerint a vizs-

⁴² A prostituáltak részére kiadandó orvosi igazolásról szóló 41/1999. (IX. 8.) EüM rendelet.

gált rendelkezés külön igazolványt ad az efféle tevékenységet végzőknek, s maga a testület is megjegyzi, hogy amint a köznyelv mondja: „bárcával” látja el őket. A testület szerint ez az érintettek stigmatizálása, és az emberi méltósághoz való jogukat sértő vagy azt előidéző jogi szabályozás.

A nemi betegségek hordozása miatt szabályozást igénylő modell és nézeteik megcáfolására a következőket kívánom részletezni: *Cunningham* és *Christensen* kutatásai rávilágítottak arra, széles körű orvosi dokumentációk bizonyítják, hogy a kliens fertőzi meg a prostituáltat HIV-vel hüvelyi és végbéli közösülés útján. A nemi erőszak és a kondom nélküli szexre való kényszerítés – vagy rábeszélés több pénz ígéretével – a lányok közötti fertőzés elsődleges forrásának tekintendő. *Raymond*, *Hughes* és *Gomez* tanulmánya statisztikai adatokkal bizonyította a felvetéseket: egy a prostitúcióról készült tanulmány szerint a nők 47 százaléka állította azt, hogy a férfiak elvárják a kondom nélküli szexet, 73 százalékuk szerint a férfiak több pénzt ajánlottak a kondom nélküli szexért, és 45 százalékuk mondta, hogy a férfiak erőszakossá váltak, ha a nő ragaszkodott a kondomhasználatához.⁴³

Betlen Anna is külön kiemeli azt, hogy egész könyveket írnak tele azokkal a testi bajokkal, amelyek egyrészt a nem rendeltetésszerű szex (például anális), másrészt az erőszak (nemi erőszak, ütlegetések, különféle eszközök használata stb.), harmadrészt az iszonyat elviselését könnyítő szerhasználat következtében lépnek fel a prostituáltaknál.⁴⁴ További felmérések azt is alátámasztják, hogy a hivatásos prostituáltak között – minden bizonnyal azért, mert következetesebben ragaszkodnak óvszer használatához – lényegesebben alacsonyabb a vírusfertőzöttek aránya, mint a titkos prostituáltak között. Ez azért is lényeges, mert a női drogfüggő vírushordozó férfi partnereinek infekciós rátája 50 százalék.⁴⁵

Ugyanakkor a védekezéshez való ragaszkodás kétértelmű: *Fehér Lenke* – nézeteim alátámasztására – kifejti, hogy a prostituáltak fokozott egészségi kockázatnak vannak kitéve. A szexuális úton átvihető betegségek igen elterjedtek a körükben. Kevés prostituált teheti meg, hogy visszautasítson egy kliens, vagy az úgynevezett biztonságos szex feltételeihez ragaszkodjék. A HIV és az AIDS rizikófaktorai is óriási.⁴⁶

43 Leonard Cler-Cunningham – Christine Christensen: Violence against women in Vancouver's street-level sex trade and the police response. PACE Society, Vancouver, 2001; Janice Raymond – Donna Hughes – Carol Gomez: Sex Trafficking of Women in the United States: Links between International and Domestic Sex Industries. Coalition against Trafficking in Women, Massachusetts, 2001

44 Betlen Anna: Szabadon vagy önként. Élet és Irodalom, 2009/29.

45 Nagy Gábor: Narkománia – prostitúció – AIDS. Belügyi Szemle, 1990/7., 23–27. o.

46 Fehér Lenke: A prostitúció világa és a szabályozási modellek. Belügyi Szemle, 1997/4., 14–27. o.

Értetlenül állok azon nézetek előtt, amelyek a prostituáltakat mint a betegség fő hordozóit elkövetőknek tekintik. Vajon a szabályozás alapját adó vizsgálatok miért a prostituált nők szűrésére korlátozódnak, amikor a földrajzi és nemek szerinti terjedésre vonatkozó legfrissebb adatok szerint elsősorban a férfiak felelősek az AIDS-fertőzésért? Ezt kísérleteivel *Hynes* és *Raymond* is alátámasztotta.⁴⁷

Az állami szabályozás, amely elméletileg a prostituáltakat védené, miért csak a prostituáltakra vonatkozik? Miért csak az ő kötelező szűrővizsgálatukat írja elő? Ha valóban az állami igény érvényesítése volna a cél – és nem a prostituáltak bosszorkányüldözése –, akkor a prostituáltakat látogató férfiakat is kötelezni kellene egészségügyi szűrésen való részvételre, ellenőrzésre és igazolás beszerzésére. Nézetemet *Janice Raymond* is alátámasztotta.⁴⁸ A statisztikai számokkal és kutatásokkal igazolt prostituáltüldözés – pusztán a szabályozás alátámasztására – elítélendő, egyoldalú és személyiségsértő.

Egy társadalomban mindenki egyenértékű, nem lehet megkülönböztetés és kirekesztés. A prostituáltakat megbélyegző és kizárólag őket orvosi vizsgálatra kötelező szemlélet jogokat sért, egyoldalú, éppen ezért szabályozás alapja szintén nem lehet. A korábban hivatkozott jogszabályi rendelkezés és szabályozás szükségességénél vizsgálni kell a legnagyobb szerepet játszó közvetett és közvetlen hatásokat, fel kell tární a szabályozás pozitív és negatív hatásait egyaránt, így nélkülözhetetlen szempont, hogy a prostituáltak szemszögéből is lássuk az egészségügyi szabályozás mikéntjét. Nagyon fontos az is, hogy azok a nők, akik valamilyen – közvetlen, közvetett – kapcsolatba hozhatók a prostitúcióval, nagyon súlyos pszichés és egészségi károsodást szenvednek el. Gondoljunk csak azokra, akik mondjuk a kliensek, szeretteik, családtagjaik, nevelőik által erőszak áldozatává válnak, a testük használati eszköz lesz, és nincs remény arra, hogy előbb-utóbb ebből meggyógyuljanak, leginkább a miatt a tény miatt, hogy egyáltalán nem vagy alig lehet őket meggyógyítani. Betlen *Anna* úgy fogalmaz, hogy sem egyénenként, sem pedig tömegesen nem lenne erre képes egy szabályozás.⁴⁹

Gondoljunk abba bele, hogy a regeneráció hiánya, az alvásnélküliség, a nem megfelelő táplálkozás, a higiénia hiánya, a szadizmus, a brutalitás állandó jelenléte mind-mind hozzájárul a prostitúcióban részt vevő nők számos

47 H. Patricia Hynes – Janice G. Raymond: "Putin Harm's Way: The Health Consequences of Sex Trafficking in the United States." In: Jael Silliman – Anannya Bhattacharjee (eds.): *Policing the National Body: Race, Gender, and Criminalization*. South End Press, Boston, 2002, pp. 197–229.

48 Janice Raymond – Donna Hughes – Carol Gomez: i. m.

49 „Adás – Vétel”... i. m.

egészségi és környezeti ártalmához. Gyakran előforduló betegségek a tbc, a vérszegénység, a hepatitis B, valamint a nemi úton terjedő betegségek, egyebek között a krónikus szifilisz, a gonorrhoea, a herpesz, nőgyógyászati betegségek, például a medence-, a méh-, a hüvelygyulladás és -irritáció, hüvelyi vérzés, amelyet érzékenységgé és a túl sok partner okoz, méhnyakrák; fizikai sérülések, például vágások, zúzódások, horzsolások, mozgásszervi sérülések, szélsőséges esetekben csonkolások és gyilkosságok.⁵⁰

Forrai Judit szintén hasonló megbetegedéseket és hozzájuk kapcsolódó tüneteket mutatott ki felmérései alapján: a felvetődő problémák közül jellemzők a vegetatív és szomatikus betegségek és azok tünetei. A felvetődő tünetek és betegségek jól mutatják a sérülékenységet. A külföldre csábított, majd prostituáltként dolgoztatott nők 59 százalékát addigi életükben megerőszakolták, az érkezésükig már 95 százalékuk került ilyen állapotba.⁵¹ Továbbá arra is kiemelt figyelmet kell fordítani, hogy a prostituáltak lelki és fizikai fájdalmaik enyhítésére milyen élvezeti cikkeket használnak. A szexuális szolgáltatók rizikómagatartása nemcsak a szexuális úton fertőző betegségek terjedését jelenti, hanem az üzleti életet kísérő, azt elviselni segítő egyéb szerek: a dohány, az alkohol, a drog használatát is. Epidemiológiai felmérések igazolják a rizikómagatartást kiváltó multikauzális tényezők hosszú sorát: szociális, pszichés és közegészségügyi faktorokat.⁵²

További bizonyíték annak a nézetemnek az alátámasztására, miszerint az orvosi szabályozás a prostituáltak boszorkányüldözéséről szól *D'Cunha* kutatása, amely kimondta, hogy kormányok az évek folyamán közegészségügyi intézkedésként igazolták a prostitúcióban lévő nők társadalmi és törvényi kontrollját, míg könnyed érdektelenséget mutattak a másfajta egészségi problémái iránt.⁵³

A szabályozás kérdését nem lehet egyoldalúan kezelni, a közvetett és közvetlen elő- és utóhatását is minden szempontból vizsgálni kell, ezért sem lehet a megoldás alapja.

Mindamellettt nagyon fontos az a tény is, hogy a fertőzéssel kapcsolatba kerülők (orvosok, ápolók stb.) is kockázatot vállalnak a vizsgálatok elvégzé-

50 Jean D'Cunha: Legalizing Prostitution: In Search of Alternative from a Gender & Rights Perspective. In: Gunilla Ekberg: Seminar on the Effects of Legalisation of Prostitution Activities. Stockholm 5–6 November, 2002, pp. 28–46. <http://naring.regeringen.se/fragor/jamstallldhet/pdf/N3006.pdf>. Magyarul Szeminárium a prostitúció törvényesítésének hatásairól. Kritikai elemzés. Prostitúció Nélküli Magyarországért Mozgalom, Budapest, 2014. május 24. prostitutio.hu/stockholm.2002.hu.pdf

51 Forrai Judit: Prostitúció és globalizáció. Eszmélet, 2010, 145–154.

52 Forrai Judit: Prostitúció és szociális munka. Civil Szemle, 2007/11., 67. o.

53 Jean D'Cunha: The Legalization of prostitution. A sociological inquiry into the laws relating to prostitution in India and the West. Wordmakers for the Christian Institute for the Study of Religion and Society, 1991

sekor. Véleményem szerint rájuk is ki kellene terjeszteni az egészségügyi szűrést, vagy legalább meg kellene teremteni a megelőzéshez szükséges megfelelő higiéniai környezetet. Ahogy a bűnözés nagy része is latens, vannak olyan regisztrálatlan és esetleg feketén működő orvosi centrumok, ahol a hatályos jogi szabályozás nem érvényesül. Az ilyen helyeket szoros felügyelet és kontroll alá kell venni, és ellenőrizni kell a hatályos szabályozás végrehajtását. A háziorvosi, házi gyermekorvosi és fogorvosi tevékenységről szóló 4/2000. (II. 25.) EüM rendelet, valamint a fertőző betegségek és a járványok megelőzése érdekében szükséges járványügyi intézkedésekről szóló 18/1998. (VI. 3.) NM rendelet előírja az orvosi tevékenység és vizsgálatok részletes szabályait. Így érvényesülhet az orvosok, ápolók és az általuk kezelték szűrése is.

Konklúzió

Az alapvető jogok garantálása az uniós jog egyik alapköve. Ebből adódóan az emberi méltóság védelme a közös európai jogrend egyik alapja. Az európai szerződések hosszú időn át nem foglalták magukban e jogok írásos jegyzékét, csupán az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményre hivatkoztak.

A szerződések az uniós jog általános elveiként utaltak a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból következő alapvető jogokra. Emellett ítélkezési gyakorlata révén az Európai Bíróság szintén nagyban hozzájárult az alapvető jogok fejlődéséhez és tiszteletben tartásához.

McCrudden szerint az emberi méltóság fogalma jogrendszerenként változik, olykor még egy adott jogrendszeren belül is mást és mást jelenthet, de ettől még az emberi méltóságnak kiemelt jelentősége van az emberi jogokat érintő ügyek eldöntésekor.⁵⁴

Az emberi méltóság egyik funkciója az autonómia, hiszen az emberi méltóság „az egyéni önrendelkezésnek egy mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva [...] az ember alany maradhat, és nem válik eszközzé vagy tárggyá” [8/1990. (IV. 23.) AB határozat]. A jog másik funkciója az egyenlőség szavatolása azáltal, hogy a méltóság mindenkit egyenlően megillet.

Minden államnak érdeke, hogy a területén élő állampolgároknak az alapvető és emberi létéből adódó jogaira és azok érvényesülésére garanciát vállaljon.

⁵⁴ Christopher McCrudden: Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. *European Journal of International Law*, vol. 19, no. 4, 2008, pp. 655–724.

IRODALOM

- Barcsi Tamás:** Az emberi méltóság filozófiája. PhD-értekezés. Pécs, 2011
- Barna Attila – Horváth Attila – Máthé Gábor – Tóth Zoltán József:** Magyar állam- és jogtörténet. Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Budapest, 2014
- Betlen Anna:** A férfi ősi jussa. *Ezredvég*, 2007/2–3.
- Betlen Anna:** Szabadon vagy önként. *Élet és Irodalom*, 2009/29.
- Bódis Enikő:** Prostituált narratívák. In: „Adás – Vétel”. Konferencia a prostitúcióról. Narratívák/szemelvények a Magyar Szociológiai Társaság és az Országos Kriminológiai Intézet közös szervezésében, 2011. szeptember 15-én, az OKRI-ban elhangzott konferencia-előadásokból. OKRI, Budapest, 2011
- Bodor Endre – Szűcs János:** A prostitúció helyzete a fővárosban. *Belügyi Szemle*, 1964/6.
- Chronowski Nóra – Drinóczi Tímea – Zeller Judit:** Túl az alkotmányon... Az alkotmányvédelem elméleti és európai kontextusa, továbbá magyar gyakorlata 2010-ben, avagy felülvizsgálható-e az alkotmánymódosító törvény az Alkotmánybíróság által. *Közjogi Szemle*, 2010/4.
- Cler-Cunningham, Leonard – Christensen, Christine:** Violence against women in Vancouver's street-level sex trade and the police response. PACE Society, Vancouver, 2001
- Csink Lóránt:** Alkotmányjog. Novissima Kiadó, Budapest, 2010
- D'Cunha, Jean:** The Legalization of prostitution. A sociological inquiry into the laws relating to prostitution in India and the West. Wordmakers for the Christian Institute for the Study of Religion and Society, 1991
- D'Cunha Jean:** Legalizing Prostitution: In Search of Alternative from a Gender & Rights Perspective. In: **Gunilla Ekberg:** Seminar on the Effects of Legalisation of Prostitution Activities. Stockholm 5–6 November, 2002, pp. 28–46. <http://naring.regeringen.se/fragor/jamstalladhet/pdf/N3006.pdf>. Magyarul Szeminárium a prostitúció törvényesítésének hatásairól. Kritikai elemzés. Prostitúció Nélküli Magyarországért Mozgalom, Budapest, 2014. május 24. prostitutio.hu/stockholm.2002.hu.pdf
- Diószeghy Miklós:** Veszedelemesen terjed a prostitúció. *Budapesti Negyed*, 2010. őszi
- Fehér Lenke:** A prostitúció valósága és a szabályozási modellek. *Belügyi Szemle*, 1997/4.
- Forrai Judit:** Prostitúció és szociális munka. *Civil Szemle*, 2007/11.
- Forrai Judit:** Prostitúció és globalizáció. *Eszmélet*, 2010
- Fülöp Sándor:** A jövő nemzedékek országgyűlési biztosának javaslatai – az új alkotmány koncepciójának kidolgozásához. Budapest, 2010. szeptember 30. <http://www.jno.hu/hu/?&menu=aktualis&doc=alkotmany-1001>
- Hámori Antal:** Állásfoglalás a haldokló, beteg ember életének és méltóságának védelmében. *Magyar Kurír*, 2009. február 11.
- Hartay Henrik:** A prostitúció büntetőjogi üldözése. Hozzászólás dr. Heller Farkas Tamás A prostitúció időserű kérdései című cikkéhez. *Belügyi Szemle*, 1965/9.
- Hontvári Emil:** A prostitúció elleni harc néhány kérdéséről. *Belügyi Szemle*, 1965/8.
- Hynes, H. Patricia – Raymond, Janice G.:** “Putin Harm’s Way: The Health Consequences of Sex Trafficking in the United States.” In: **Silliman, Jael – Bhattacharjee, Anannya (eds.):**

Policing the National Body: Race, Gender, and Criminalization. South End Press, Boston, 2002

Kapronczay Károly: A dermatológia Magyarországon. Budapest, 1922

Kiss Bernadett: A közterületi és közrendbe ütköző deviáns magatartások rendészeti szabályozása a XIX-XX. század fordulóján. In: **Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.):** Tanulmányok a „Rendészet kultúrája – kulturált rendészet” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2009, 135–149. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X.]

Kiss Evelin – Nagy Viktor – Raus Csaba: Alkotmányosság a magánjogban. *Scriptura*, 2014/1.

Kornya László: Humán papillomavírus a XXI. század kihívása. Doktori értekezés, Pécs, 2011

Kovács István: Az emberkereskedelemhez szorosan kapcsolódó prostitúciós bűncselekmények – különösképpen a gyermekprostitúció – áldozatai emberi jogainak hazai vonatkozásai. *Polgári Szemle*, 2014/3–6.

Marschalkó Tamás: A venerikus betegségek terjedése Budapesten és a prostitutio. Előadás a budapesti királyi orvos egyesület 1895. III. 2-án tartott rendes ülésén. *Orvosi Hetilap*, 1895

McCrudden, Christopher: Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. *European Journal of International Law*, vol. 19, no. 4, ,2008.

Nagy Gábor: Narkómánia – prostitúció – AIDS. *Belügyi Szemle*, 1990/7.

Papp Iván: Jogi- és államigazgatási ismeretek. FVM Képzési és Szaktanácsadási Intézet, Nyíregyháza, 2004

Petrőczy Gabriella: Megélhetési perspektíva a prostitúcióban. *Rendészeti Szemle*, 2007/3.

Raymond, Janice – Hughes, Donna – Gomez, Carol: Sex Trafficking of Women in the United States: Links between International and Domestic Sex Industries. Coalition against Trafficking in Women, Massachusetts, 2001

Schreiber Emil: A prostitúció. Pátia Irodalmi Vállalat és Nyomdai R.T., Budapest, 1917

Sólyom László: A személyiségi jogok elmélete. KJK, Budapest, 1983

JOGSZABÁLYOK

1949. évi XX. törvény

1959. évi IV. törvény

1989. évi XVII. törvény

1989. évi XXXI. törvény

2013. évi V. törvény

A prostituáltak részére kiadandó orvosi igazolásról szóló 41/1999. (IX. 8.) EüM rendelet 8/1990. (IV. 23.) AB határozat

A háziorvosi, házi gyermekorvosi és fogorvosi tevékenységről szóló 4/2000. (II. 25.) EüM rendelet

A fertőző betegségek és a járványok megelőzése érdekében szükséges járványügyi intézkedésekről szóló 18/1998. (VI. 3.) NM rendelet

HÍRES BŰNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

KOVACS LASZLO**A szemlék szakmai színvonalának változása**

A Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet bűnügyi technikai főosztály szakfelügyeleti osztály munkatársai a szemléken való személyes megjelenés útján és a Robotzsaru integrált ügyviteli rendszerben szereplő fotódokumentációk tanulmányozásával 2012 óta folyamatosan figyelemmel kísérik az országban folyó bűnügyi technikai munkát, amely – a bizottságvezetői tevékenység mellett – a szemle színvonalának fő meghatározója.

E cikkben az elmúlt három évben tapasztalt színvonalbeli változást és annak lehetséges okait ismertetem.

Egy bűncselekmény helyszíni szemléje színvonalának megítélése alapvetően az egyes szakmai minimumkövetelmények teljesülésének mértéke alapján lehetséges. A területen dolgozók ezeket az elvárt követelményeket, szakmai ismereteket a bűnügyi technikai képzés idején, szervezett oktatásokon, a tapasztaltabb kollégáktól megtanulva, illetve önképzések keretében sajátítják el.

A követelmények teljesítéséhez szükséges tudásnak így minden területen dolgozó szakember a birtokában van.

Ebből jogosan lehet levonni azt a következtetést, hogy akkor a szemlék esetében is meg kell mutatkoznia egy megközelítően állandó és jó szakmai színvonalnak.

Az, hogy ez miért nincs mindig így, és szemle és szemle között miért van színvonalbeli különbség – megítélésem szerint – a következő okokra vezethető vissza.

- a szervezett továbbképzések száma nem elegendő;
- a szakmai követelmények helyenként eltérők;
- a szakmai munkával kapcsolatos pozitív vagy negatív visszajelzések elmaradnak, ezáltal megszűnik egy fontos ösztönző erő;
- az eligazítások, beszámoltatások formálissá válnak;
- a helyi szervek bűnügyi vezetői, akik a bűnügyi technikai egység irányítói is, nem mindenütt bírnak ilyen jellegű szakmai ismeretekkel;
- a megszerzett szakmai ismeretek fakulnak;
- a szemlét folytató személy által, saját maga számára felállított szakmai igényesség leegyszerűsödik;
- a munkavégzés „gépiessé”, rutinszerűvé, ötlettelenné válik;

- helytelen gyakorlat, munkamódszer jelenik meg;
- a szemlebizottság vezetőjének nincs kellő gyakorlata és megfelelő szintű technikai szakmai ismerete;
- a szemlén nincs folyamatos konzultáció („együttműködés”) a bizottság tagjai között;
- nem áll rendelkezésre megfelelő mennyiségű és minőségű nyomrógzítő anyag és korszerű eszköz;
- egyéb, a munkát befolyásoló emberi tényezők (például motiválatlanság, „kiégés”).

A munka minősége és a hibák jellege egy bűnügyi technikai egységen belül is változhat, de ingadozhat az ország egész szakmai munkájának tekintetében is, attól függően, hogy mely okok dominálnak egy-egy bűnügyi technikai egység esetében.

Azt, hogy egy szemle színvonala milyen ok miatt nem éri el a maximálisan elvárható szintet, az esetek egy részében nem tudja egyértelműen meghatározni az, aki a szemlén nem volt jelen, tehát sok esetben a szakfelügyeleti osztály szakirányítást végző munkatársa sem. Ennek oka, hogy nincs vagy csak hiányos ismeretei vannak a szemle lefolytatásának menetét befolyásoló körülményekről, hiszen a szemlén személyesen nincs jelen.

Ez az „információhiány” a hiányosságok feltárása és felszínre kerülése szempontjából előnyös is lehet a szakirányítói munkában. Leginkább azért, mert a szakirányítást végző hasonló szemszögből, magyarázat nélkül, befolyástól mentesen tudja értelmezni és megérteni – vagy rossz esetben nem megérteni – a helyszínen tapasztalt körülményeket, mint azok a nyomozók, ügyészek, bírók, akiknek feladatuk lesz a szemle adatait is figyelembe venni a döntésük meghozatalakor.

A szakterületen eltöltött évek folyamán a különböző beszámolókra, értekezletekre való felkészülések idején többször feltették ezt a kérdést is: „A szemle mennyire tudja segíteni a felderítő munkát?”

Erre bűnügyi technikai területről – a visszajelzések hiánya miatt – a legritkább esetben lehetett egyértelmű választ adni.

A válasz megadásához az egyik rendelkezésre álló adat a nyomrógzítések száma és a nyomnélküli szemlék száma lehet, ami nagyon fontos mérőszám, hiszen utal a bűnügyi technikai egység szakmai színvonalára. Önmagában csak ezeket a statisztikai adatokat nézve azonban nem biztos, hogy reális képet kapunk az ott folyó szakmai munkáról, hiszen egy bűnügyi technikus munkáját nem szabad csak a nyomrógzítési statisztikája alapján értékelni.

Erre példa egyrészt, hogy egyes bűncselekménytípusoknál valóban nem vagy csak körülményesen, rendelkezésre nem álló speciális eszközökkel lehet nyomot, anyagmaradványt rögzíteni, másrészt, nyomok rögzítése esetén, ha nincsenek megfelelő módon dokumentálva a nyomrögzítés körülményei, vagy nincsenek megfelelő módon rögzítve, csomagolva a nyomok, akkor azok kieshetnek a bizonyítékok sorából, és a munkánk értelmetlen lesz.

Általánosságban elmondható, hogy ha a szemle a teljes körű nyomrögzítés mellett megfelelő módon, kellő részletességgel, informatívan tudja bemutatni a cselekmény helyszínén tapasztalt körülményeket és elváltozásokat, akkor segítheti a felderítő munkát.

A „megfelelő módon” történő bemutatáshoz és így a színvonal emeléséhez a szemlebizottság részéről a szakmai ismereteken és követelményeken felül

- egyfajta nyomozói szemlélet,
- nyomok „használhatóságával” kapcsolatos ismeretek,
- a gépiesség mellőzése,
- a végzett munka iránti „igényesség” szükséges.

A szakmai követelmények mindenki számára egyértelmű, egységes megfogalmazásához nagy segítséget nyújt a büntetőeljárások keretében lefolytatandó szemlék végrehajtásáról és a bűnügyi technikai tevékenység egységes szabályozásáról szóló 13/2012. (VII. 30.) ORFK utasítás („kódex”) és az annak mellékleteként kiadott módszertani útmutató, amely a BSZKI bűnügyi technikai főosztály kezdeményezésére és a kidolgozásában való aktív közreműködésével jött létre.

A kódexben meghatározottak teljesülését és betartását egy háromszintű (helyi, területi, központi) szakirányítási, ellenőrzési rendszer segíti.

A szemlék 2012 és 2014 közötti változásának megismerése érdekében osztályunkon értékelést végeztünk. Az értékelés folyamán a szemlék szakszerűségét alapvetően meghatározó objektív és szubjektív szempontok alapján, a szakmai munka évenkénti változásának ellenőrzésére került sor, az adott évben készült ellenőrzési, szakirányítási feljegyzések adatainak összeállításával.

Ilyen vizsgálati szempontok voltak a következők:

- a szükséges fényképfelvételek megléte és minőségük;
- a méretarányos fényképfelvételek elkészítése;
- a kriminalisztikai jelölések alkalmazása;
- a nyomok, anyagmaradványok számozása;
- a nyomok, anyagmaradványok rögzítésének dokumentálása;

HÍRES BŰNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

- járművekkel kapcsolatban az egyedi azonosító jelek dokumentálása;
- járművekkel kapcsolatban a motortér, utastér, raktér szemléje;
- a nyomrögzítés módszerének megválasztása, annak teljessége.

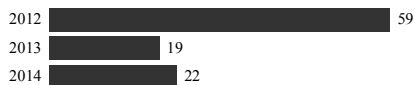
A helyszíni szakirányítások során készített feljegyzések összesítésekor azt tapasztaltuk, hogy a szemlék döntő részénél nem volt hiányosság. (Bízunk benne, hogy ez nem csak a személyes jelenlétünkre tekintettel volt így.) A feltárt hiányosságok általában a kriminalisztikai jelölések kapcsán vetődtek fel.

Az ügyek elektronikus úton történő ellenőrzéséről készült iratokban jellemző hiányosság volt, hogy

- nem megfelelő mennyiségű fényképfelvétel készül, elmarad a helyszín környezetének bemutatása;
- elkészültek a szükséges fényképfelvételek, azok azonban elmosódottak, az éjszakai felvételek alulexponáltak, használhatatlanok voltak a szemléző számára;
- a felkutatott nyomok mellől hiányoztak a metrikus skálák;
- esetenként elmaradt egyes nyomok, anyagmaradványok felkutatása, rögzítése, vagy nem a megfelelő rögzítési módszert alkalmazták;
- rendszerint elmaradt a nyomrögzítés folyamatának fényképezéssel történő dokumentálása.

A felmérés összesített eredményét, a hibás ügyek arányának változását 2012, 2013 és 2014 vonatkozásában mutatja az *ábra*.

Az ellenőrzésekkor tapasztalt hibák változása (2012–2014; %)

A hibás szemlék jelentős, nagyjából hatvanról húsz százalékra csökkenése megítélésem szerint kifejezetten jó eredménynek mondható, amelynek eléréséhez jelentős mértékben hozzájárult

- a 13/2012. (VII. 30.) ORFK utasítás hatálybalépése, amely biztos háttérrel, iránymutatást nyújt a bűnügyi technikai tevékenység végrehajtásához;
- a hierarchikus folyamatos szakmai ellenőrzés, szakirányítás;
- a bűnügyi technikai egységek vezetőinek és beosztottainak aktív részvétele a szakirányító, oktató munkában és a követelmények teljesítésében;

HÍRES BÜNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

- a 2013-tól kezdődő folyamatos eszköz- és nyomrögzítőanyag-beszerzés;
- a Bünygyi Szakértői és Kutatóintézet szakértői főosztály munkatársaival való együttműködés a nyomokkal, nyomrögzítésekkel kapcsolatos hiányosságok megszüntetésére;
- a BSZKI szakértői főosztály, a bünygyi technikai főosztály munkatársainak előadókénti részvétele a szervezett oktatásokon, továbbképzéseken.

Az elért eredmények megőrzését és a hiányosságokat kiváltó okok számának csökkentése továbbra is cél, ennek érdekében folytatni kell a folyamatos szakirányítói, ellenőrzői tevékenységet és a rendszeres oktatásokat. A pozitív színvonalbeli változás megőrzése az egész bünygyi felderítő munka szempontjából előnyös.

